

Konkurrensen på bankmarknaden

En rapport från ECON
på uppdrag av Svenska Bankföreningen

Publicerad i mars 2007

Svenska Bankföreningen

ECON-rapport nr 2007-025

91-85080-28-4

Mars 2007

ECON

Artillerigatan 42, 5 tr, 114 45 Stockholm, Tel: 08-528 01 200, Fax: 08-528 01 220, <http://www.econ.se>

Innehåll:

SAMMANFATTNING	1
EXECUTIVE SUMMARY	3
1 INLEDNING	5
1.1 Bakgrund.....	5
1.2 Syfte	5
1.3 Data.....	5
1.4 Disposition.....	5
2 HISTORIK	6
2.1 Regleringar.....	6
2.2 Struktur	10
3 DEN SVENSKA BANKMARKNADEN	13
3.1 Bankerna	13
3.2 Marknadsförhållanden	14
4 SPARANDE OCH UTLÅNING.....	21
4.1 Sparande.....	21
4.1.1 Totalt sparande.....	22
4.1.2 Kontosparande	24
4.1.3 Sparande i värdepapper.....	28
4.1.4 Kapital- och pensionsförsäkringssparande	33
4.2 Utlåning	37
4.2.1 Total utlåning.....	38
4.2.2 Bostadsinstitutens utlåning till hushållen	41
4.2.3 Bankernas utlåning till hushållen.....	43
4.2.4 Studielån	46
5 BETALNINGSFÖRMEDLING.....	47
5.1 Kontobaserade betalningar	47
5.2 Kontant- vs kortbetalning	49
6 SAMMANFATTANDE ANALYS.....	53
6.1 Allmänt	53
6.2 Bankkontor och Internet	54
6.3 En framtida bankmarknad.....	56
REFERENSER	60
APPENDIX.....	63

Sammanfattning

Den svenska bankmarknaden är under stor förändring. Etableringen av utländska aktörer, branschglidningen och den nya teknologin har starkt påverkat utvecklingen för både producenter och konsumenter på den svenska bankmarknaden. Mycket talar dock för att denna förändring bara är i sin linda. De svenska storbankerna har vuxit starkt de senaste tio åren i framförallt övriga Norden, Baltikum och Polen. Utvecklingen mot utlandsetablering ser ut att accentueras ytterligare bland annat mot Ryssland. Samtidigt sker en ökning av gränsöverskridande bankaffärer i Europa, med franska BNP Paribas köp under 2006 av Italienska BNL som ett exempel. Det är troligt att stora utländska banker även kommer att söka sig till Sverige och övriga nordiska länder inom en snar framtid, vilket i så fall i hög grad kommer att påverka konkurrensförhållandena på den svenska bankmarknaden.

Utvecklingen på den svenska marknaden visar att antalet traditionella bankkontor har minskat, samtidigt som möjligheten för konsumenterna att utföra banktjänster väsentligt har ökat. Detta är inte bara en följd av Internetbankerna, utan beror i hög grad också på att nya aktörer tillhandahåller möjligheter att utföra banktjänster på nya sätt. Det gäller t.ex. kontantuttag i handeln och kreditmöjligheter hos kapitalvarudetaljister. Många tjänster kan även utföras på växlingskontor, bensinstationer och hos lantbrevbärare. Kortbetalningsmöjligheterna har också väsentligt ökat i handeln.

Rent faktiskt har det mellan åren 1996 och 2006 skett 18 nyinträden på den svenska bankmarknaden. Bland annat har det varit fråga om försäkringsbolag och detaljhandelsföretag som etablerat verksamhet. Härtill kommer utländska banker som bland annat genom förvärv etablerat sig på den svenska marknaden. Hänsyn bör också tas till potentiell konkurrens, dvs. aktörer som förvisso idag inte är aktiva på marknaden men som förhållandevis snabbt skulle kunna ställa om till att tillhandahålla banktjänster för hushållen. Det kan t.ex. vara fråga om företag som opererar på näraliggande marknader eller som har stora kundstockar, jämför t.ex. de senaste årens snabba tillväxt hos aktörer som Danske Bank, Länsförsäkringar, IKANO och ICA.

Trots att det bland annat till följd av IT-utvecklingen har blivit enklare att byta bank och att det finns förhållandevis många aktörer att välja mellan förefaller konsumenterna som relativt trögrörliga. Det väsentliga härvid är dock att det faktiskt finns flera konkurrenskraftiga alternativ och att det är relativt enkelt att byta. På flera segment har ett ökat antal aktörer medfört ett starkare omvandlingstryck. Det gäller t.ex. marknaden för aktiehandel där nätmäklare som Avanza och Nordnet etablerat sig med lågt courtage. Det finns också ett stort, växande, antal produkter. Detta gäller inte minst antalet fonder, som kraftigt ökat i antal de senaste åren. Emellertid förefaller fondavgifterna inte ha utvecklats lika gynnsamt för konsumenterna som när det gäller avgifterna för aktiehandel. Det finns dock gott om lågprisfonder men relativt få kunder byter fondbolag. Flera orsaker som t.ex. skatteskal och inlåsta pensionsfonder kan förklara detta, men även kundernas preferenser för trygga och välkända varumärken synes ha betydelse.

Ofta framförs uppfattningen att koncentrationen på den svenska bankmarknaden är hög och att detta utgör ett konkurrensproblem. Frågan är dock om lägre koncentration nödvändigtvis skulle gynna konsumenterna. Den svenska bankmarknaden är en av de mest konsoliderade och har den lägsta kontorstätheten i Europa. Tillsammans med nederländska och brittiska banker ligger dock de svenska bankerna i framkanten vad gäller effektivitet och produktivitet.

Även om de traditionellt sett stora välkända bankerna fortfarande har en stark ställning får denna studie anses visa att konkurrensen, i kölvattnet efter avregleringar och minskade inträdeshinder, har hårdnat på bankmarknaden för hushåll. Beträffande sparande noteras härvid minskade marknadsandelar för de största aktörerna, framförallt avseende fond- och försäkringssparandet. På utlåningssidan har flera av de traditionella bankerna tappat marknadsandelar under den senaste tioårsperioden till förmån för "nya" aktörer, samtidigt som räntemarginalerna sjunkit. Härtill kan konstateras att konsumenterna har blivit än mer nöjda med bankerna. År 2006 var bankbranschen den bransch konsumenterna var mest nöjda med i Sverige enligt Svenskt Kvalitetsindex.

Att döma av bland annat utvecklingen av storbankernas sammantagna marknadsandelar och koncentrationsgraden har konkurrensen ökat mer påtagligt på utlånings- än på inlåningssidan. Samtidigt har dock lönsamheten hos storbankerna generellt sett förbättrats under en längre period. Härvid framstår de lyckade utlandssatsningarna – i framförallt övriga Norden, Polen och Baltikum – ha haft stor betydelse.

Executive summary

The Swedish retail banking market is undergoing substantial changes. Introduction of foreign firms, entry from other lines of business, and new technology have influenced the development on the Swedish banking market for both producers and consumers. It seems like this is only the beginning of a much more changing market. The large banks in Sweden have grown strong the last ten years, particularly in the rest of the Nordic countries, the Baltic States and Poland. This development continues further to inter alia Russia. At the same time cross border bank mergers are becoming more frequent in Europe, with the French BNP Paribas' acquisition of the Italian BNL in 2006 as one example. It is likely that large foreign banks also are heading towards Sweden and other Nordic countries within the near future, which will extensively affect competition conditions for retail banking in Sweden.

The number of traditional bank offices has decreased in Sweden during the last ten years, yet opportunities to carry out bank services have increased strongly. This is not just due to Internet banks, but also because of new firms offering other ways of carrying out bank services. This could be cash withdrawal in shops and granting of credits at retailers of durables. Many services may also be executed at exchange offices, gas stations and with the local postman. Possibilities of credit card payments have also heavily increased.

Between 1996 and 2006 Sweden had 18 new entrants on the bank market, such as insurance companies and firms in retail trading. Also foreign banks have entered the market through e.g. acquisitions. Potential competition also influences competition conditions, i.e. firms outside the market but who relatively easily can enter and offer services in retail banking. This could be firms operating in nearby markets or firms with large stocks of customers, cf. recent rapid growth of Danske Bank, Länsförsäkringar, IKANO and ICA.

Although it has become easier to switch banks, partly due to the IT development, and the existence of many firms, consumers seem stiff. It is however important that strong alternatives exist and that switching costs are in fact low. The number of firms has increased for many product lines, which has increased competition. One example is the market for stock trading, where Internet brokers such as Avanza and Nordnet have entered with very low brokerage. There are also a large, growing, number of products, not the least funds. Fund fees have not changed much over the last years, in contrast to the falling brokerage in stock trading. Although many low fee funds exist consumers do not seem keen on changing. Reasons for this can be taxes, locked in retirement savings and customers preferences for safe and well known brand names.

In the Swedish debate there is a general view of a highly concentrated retail banking market and that this is a competition problem. The question is if lower concentration would necessarily benefit consumers. The Swedish retail banking market is one of the most consolidated and has the lowest density of offices in Europe. However, together with banks from the Netherlands and Great Britain, Swedish banks are among the most efficient and productive in the world.

Even though the large well known banks still have a strong position, this study shows that competition, after former deregulations and decreased barriers of entry, has become more intensified in retail banking. Large banks have lost market shares in the savings market, especially for fund and insurance savings. In the lending market several of the larger banks have lost market shares to new entrants in the last ten years. At the same time margins in interest rates have decreased. Consumers have also become more satisfied with banks in Sweden. In 2006 the bank market was ranked number one among the larger line of businesses by consumers according to a survey by Svenskt Kvalitetsindex.

Looking at market shares for the large banks, competition has increased more on the lending market than the savings market. At the same time profitability has increased for all large banks during a longer period. This is mostly due to successful entry into foreign markets, in particular in the rest of the Nordic countries, Poland and the Baltic States.

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Den svenska bankmarknaden präglades länge av ingripande regleringar. Från mitten på 80-talet har dock marknaden successivt avreglerats och ny teknologi etablerats, samtidigt som den internationella konkurrensen ökat väsentligt. Vidare har företag som tidigare inte agerade på de traditionella bankmarknaderna nu börjat etablera sig på produktmarknader som tidigare var förbehållna bankerna. Det gäller t.ex. företag som erbjuder lån vid köp av kapitalvaror eller tillhandahåller egna kort med sparränta. Samtidigt har bankerna i ökad utsträckning etablerat verksamhet på, för dem, nya marknader som t.ex. försäkringsmarknaderna. Bankmarknaden kännetecknas således idag av en komplex konkurrenssituation.

1.2 Syfte

Syftet med denna studie är att belysa konkurrensen på den svenska bankmarknaden för hushåll ur flera olika perspektiv. Dels analyseras bankerna i Sverige som helhet, dels genomförs en uppdelning av de segment som kan utgöra en marknad, som därefter var för sig belyses ur ett konkurrensperspektiv.

1.3 Data

All historisk data i rapporten har som utgångspunkt att redovisas för de senaste tio åren, dvs. 1997-2006. Detta har dock inte alltid varit möjligt då statistik saknas för tidigare år eller för år 2006. Ibland illustreras förändringstakten och då är utgångspunkten förändringen under de tre senaste åren, dvs. 2004-2006, vilket dock heller inte alltid har varit möjligt p.g.a. statistikbrist. Vi har även rangordnat bolagen i storleksordning i tabeller och figurer, om inte annat varit motiverat.

1.4 Disposition

Rapporten ger i kapitel 2 en kort historik för bankmarknaden, dess struktur och regleringar. I kapitel 3 beskrivs bankerna på den svenska marknaden och i kapitel 4 konsumentmarknaden för in- och utlåning, där en uppdelning görs av de olika segment som identifierats under dessa två tjänster. Kapitel 5 beskriver marknaden för betalningsförmedling och i kapitel 6 genomförs en sammanfattande analys.

2 Historik

I denna del ges en kort beskrivning av utvecklingen på den svenska bankmarknaden med avseende på regleringar och avregleringar, aktörer, fusioner och förvärv m.m.

2.1 Regleringar

De företag som är verksamma i den finansiella sektorn regleras på ett sätt som går utöver de regleringar som gäller för företag generellt, t.ex. associationsrätten. Det innebär att ett bankaktiebolag måste följa regler som inte gäller för icke-finansiella aktiebolag, t.ex. när det gäller hur mycket kapital som företaget måste ha och vilka verksamheter som är tillåtna. Därtill finns det särskilda konsumenträttsliga regler på det finansiella området.

Utöver detta krävs statlig auktorisering för att ett företag överhuvudtaget ska ha rätt att bedriva bankverksamhet. Företag som har tilldelats sådana tillstånd står sedan under särskild tillsyn av statliga myndigheter. Här spelar framförallt Finansinspektionen en framträdande roll som den myndighet som ska arbeta för att det finansiella systemet fungerar effektivt och uppfyller kravet på stabilitet. I deras uppdrag ingår också att verka för ett gott konsumentskydd i finanssektorn.

Att det behövs särskilda regleringar för den finansiella sektorn beror på existensen av så kallade marknadsmisslyckanden (dvs. att det samhällsekonomiska utfallet blir suboptimalt om marknadslösningarna inte kompletteras med någon form av offentlig styrning). Exempelvis skulle privata aktörer i frånvaro av regleringar eventuellt vara beredda att välja lösningar som inte i tillräcklig grad beaktar betalningssystemets betydelse för samhällsekonomin. Dessutom finns en risk att såväl bankerna som deras kunder skulle ta större risker än vad som är önskvärt ur ett samhällsekonomiskt perspektiv.

Målen med de finansiella regleringarna brukar sägas vara tre stycken.¹ Det första, och viktigaste, är att *förebygga systemkriser*. En systemkris definieras som ett självförstärkande krisförlopp i det finansiella systemet där institutioner riskerar att föra över krisen till varandra. En sådan systemkris kan också allvarligt skada funktionsförmågan även i andra delar av ekonomin. Den typen av situation, där ett företags svårigheter kan påverka tilltron till andra företag, har inga direkta motsvarigheter inom andra samhällsområden och systemskyddsintresset kan därför sägas vara specifikt för finansiella regleringar.

Det andra syftet med finansiella regleringar brukar sägas vara att säkerställa ett *gott skydd för konsumenterna*. Detta uppfylls delvis genom systemskyddsåtgärder som ger konsumenterna ett bättre kapitalvärdesskydd för sina fordringar på finansiella företag. Dessutom tillkommer frågor som har att göra med skäligheten, i vid mening, i avtalsvillkor och avtalstillämpningar. Konsumentskyddsintresset

¹ Detta diskuteras bland annat i Marquardt (1994), Ingves och Blåvarg (1997) och SOU (2000).

kan inte på samma sätt som systemskyddsintresset sägas vara unikt för den finansiella sektorn.

Det tredje målet med finansiella regleringar handlar om att *främja effektivitet* i det finansiella systemet. Effektivitet i vid mening kan sägas vara ett överordnat mål som omfattar såväl systemstabilitet som konsumentssäkerhet. I snävare mening rör effektivitet sådant som prissättningen på finansiella tjänster. Att denna sker på ett riktigt sätt har stor betydelse för samhällsekonominns helhetliga funktionalitet eftersom priserna på olika finansiella instrument har ett stort informations- och signaleringsinnehåll som det är viktigt att det övriga samhället får del av.²

Historiskt sett har bankernas verksamhet i Sverige varit mycket strängt reglerad, inte bara i syfte att garantera banksystemets stabilitet utan också för att styra bankernas in- och utlåning, räntesättning m.m., i den politiskt önskade riktningen. Detta medförde ett omfattande regelverk där den politiska möjligheten att direkt påverka bankerna var stor. Inslaget av detaljregleringar var också stort. (Se bland annat Schedin och Håkansson, 2000.)

Under en period från slutet på 1970-talet till början på 1990-talet förändrades de regleringsmässiga förutsättningarna för den svenska bankverksamheten dramatiskt. Avregleringarna tog fart och anledningen till detta var flera.

För det första förekom en ökad finansiell integrering med andra länder. Detta, kombinerat med den snabba utvecklingen av de finansiella instrumenten, gjorde att vissa former av regleringar, t.ex. pris- och kvantitetsregleringarna, blev ineffektiva. Dessutom fanns en tendens till avregleringar även i andra delar av världen (se nedan) till vilken Sverige anpassade sig. EU befann sig också i en process där bankregleringarna sågs över vilket innebar en rad krav på anpassningar för Sveriges del. För det andra ökade statens behov av upplåning, vilket gjorde att de existerande regleringarna framstod som alltför begränsande.

Ett tredje skäl till att avregleringarna kom igång på allvar var dess allt tydligare baksida. Det kan illustreras exempelvis av det så kallade "idiotstoppet" i slutet av 1960-talet där Riksbankens alla styråtgärder sattes in och kreditgivningen stramades åt kraftigt. Resultatet blev att vinstrika företag med stora kassor kunde fortsätta investera medan kreditstoppen drabbade snabbt växande och mindre företag.

Internationellt förefaller avregleringen ha gått i fyra vågor. Den första vågen ägde rum i USA och skedde så tidigt som 1975. Våg nummer två omfattade de anglosaxiska länderna och Norden vid mitten på 1980-talet. Den tredje vågen skapades av länderna på den europeiska kontinenten. Trots att den påbörjades vid slutet av 1980-talet fullföljdes den i vissa länder inte förrän i mitten på 1990-talet. Våg nummer fyra var Japan som inte påbörjade någon egentlig avreglering förrän i slutet av 1990-talet. Tabell 2.1 illustrerar den internationella utvecklingen.

² För vidare diskussion, se Hörngren (2000) samt Herring och Santomero (2000).

Tabell 2.1 Fyra vågor av frihandel

Land	År för frisläppande av courtage för stora affärer (alla affärer inom parentes)
USA	1975
Kanada	1983
Australien	1984
Nya Zeeland	1984
Sverige	1984
Finland	1986
Storbritannien	1986
Frankrike	1988
Tyskland	1988 (1995)
Portugal	1988 (1995)
Nederländerna	1990
Schweiz	1990
Belgien	1991 (1995)
Spanien	1992
Japan	1998 (1999)

Källa: Lybeck (2000)

Den svenska avregleringsprocessen påbörjades 1978 då bankernas sättning av inlåningsräntorna släpptes fri. I maj 1985 släpptes även utlåningsräntorna fria. Liberaliseringen av kreditgivningssystemet i november 1985, innefattande avskaffandet av utlåningstaket, ledde till en "låneexplosion". Denna har förklarats av att det i banksystemet inte fanns någon vana vid att bedriva en räntesättning anpassad till marknaden och att man därmed inte klarade av att använda räntan som styrmedel för att välja mellan kunder och sektorer. Låneexplosionen var en av delarna i det som senare utvecklades till en "bubbla" på marknaden för kommersiella fastigheter. Under 1980-talet skedde också den största delen av reformeringen av penning- och obligationsmarknaderna.

1989 inleddes en snabb internationalisering genom att valutareglerna avvecklades. Det kan hävdas att avregleringen nu gick in i en fas med mer fokus på konkurrens mellan, och kostnadseffektivitet hos, de finansiella aktörerna. Sveriges gradvisa EU-integration förstärkte detta ytterligare. De viktigaste stegen i avregleringsprocessen återfinns i Tabell 2.2.

Tabell 2.2 *Avvecklingen av penning- och kreditpolitiska instrument*

Avvecklade	År
<i>Reglering av bankernas inlåningsränta</i>	1978
<i>Reglering av ränta på företagsobligationer</i>	1980
<i>Reglering av försäkringsbolagens utlåningsräntor</i>	1982
<i>Likviditetskvoter för banker</i>	1983
<i>Utlåningstak för försäkringsbolagens leasing</i>	1985
<i>Placeringskrav för sakförsäkringsbolag</i>	1985
<i>Utlåningsbegränsning för mellanhandsinstitut som finansierar kommuner och företag</i>	1985
<i>Reglering av bankernas utlåningsräntor</i>	1985
<i>Utlåningstak för bankernas utlåning i SEK</i>	1985
<i>Placeringskrav för livförsäkringsbolag och AP-fonder</i>	1986
<i>Aktieplaceringar utomlands</i>	1987-1989
<i>Övrig valutareglering</i>	1989
<i>Emissionskontroll av emissionskurs</i>	1991
<i>Indexering av obligationer</i>	1991
<i>Betalningsförmedlingslagen</i>	1993

Källa: Lybeck (2000)

I och med avregleringarna uppstod ett ökat behov av andra typer av regleringar, nämligen sådana som fokuserar på god konkurrens, förbättrad informationstillgång och konsumentskydd. Ett exempel på det senare är insättningsgarantin som innebär en statlig garanti på upp till 250 000 kronor för medel som är placerade i banksparande.

År 2004 ägde den senaste avregleringen rum då kravet på att vara bank för att få vara verksam på inlåningsmarknaden togs bort. Denna avreglering har dock kritiserats eftersom flera kreditmarknadsbolag och inlåningsföretag gått i konkurs och kunder har förlorat sina sparmedel. Detta har sannolikt minskat konsumenternas vilja att spara sina pengar hos de nyetablerade aktörerna, vilket talar för att avregleringen snarast gynnat de etablerade bankerna.

En av de senaste nyheterna när det gäller regleringen av bankverksamhet är de nya regler för kapitalkrav som följer i spåret av den s.k. Basel II-överenskommelsen och som gäller från och med februari 2007. Basel II är en utveckling av den ursprungliga Baselöverenskommelsen från 1988 (Basel I) där ett av huvudsyftena var att stärka soliditeten i internationellt verksamma banker genom att ange ett kapitalkrav för dem. Detta skulle främja den finansiella stabiliteten och reducera risken för uppkomst av finansiella kriser. Ett viktigt syfte var också att skapa jämlika konkurrensförutsättningar mellan stora, internationella banker.

2.2 Struktur³

På den svenska bankmarknaden finns en lång rad aktörer av olika storlek. Strukturen har dock förändrats under de senaste åren; de små aktörerna har blivit fler och deras marknadsandel har vuxit kraftigt. Detta har skett på bekostnad av de större aktörernas marknadsandelar. Totalt har dock fyra aktörer en starkare ställning än de övriga, nämligen Nordea, SEB, Svenska Handelsbanken (SHB) och Swedbank.⁴ Detta avsnitt ger en kort översikt över deras historia och belyser några aktuella strukturtrender inom bankvärlden.

Nordeas rötter sträcker sig nästan 200 år tillbaka och den företagsstruktur som banken idag har är resultatet av en lång rad fusioner såväl i Sverige som i övriga Norden. Totalt har 250 banker införlivats under historien.

Den svenska delen av Nordea, dvs. Nordbanken, var resultatet av en sammanslagning 1990 mellan PK-banken och Nordbanken. Såväl PK-banken som Nordbanken stammade i sin tur från fusioner. När det gäller PK-banken handlade det om en fusion mellan Sveriges Kreditbank och Postbanken och i fallet Nordbanken var det Sundsvallsbanken och Uplandsbanken som gick samman.

Nordbanken förvärvade Gotabanken 1993 och under 1998 gick sedan Nordbanken samman med den finska Merita Bank och bildade MeritaNordbanken. Våren 2000 gick MeritaNordbanken samman med Unidanmark och under slutet av år 2000 kom ytterligare ett nordiskt land in i bilden genom förvärvet av norska Christiania Bank og Kreditkasse. 2001 bytte banken namn till Nordea.

SEB:s historia började för 150 år sedan och den bank som idag är SEB är resultatet av närmare 120 fusioner och förvärv. Stockholms Enskilda Bank (bildad 1856) och Skandinaviska Banken (bildad 1864) fusionerade 1972 och bildade Skandinaviska Enskilda Banken. Stockholms Enskilda Bank var inriktad på företagsaffärer och bedrev både traditionell bankverksamhet, investment banking och förmögenhetsförvaltning. Skandinaviska Banken hade en bredare inriktning med ett omfattande kontorsnät med såväl privat- som företagskunder. Orsaken till att de båda bankerna gick samman var den ökande konkurrensen från utländska banker.

SEB hade tidigt en internationell inriktning med kontor i bland annat New York, London, Frankfurt och Paris. Under 1998 förvärvade banken försäkringsbolaget Trygg-Hansa och skapade därmed en stor finansiell koncern med inriktning på bland annat kapitalförvaltning och sparande. Samtidigt bytte man namn till SEB. 1999 sålde man dock åter Trygg-Hansas sakförsäkringsrörelse och köpte istället Codan Bank.

I början av 2001 presenterade SEB planer för att fusionerna med dåvarande Föreningssparbanken. I september samma år avbröts dock planerna. Anledningen

³ Detta avsnitt bygger i huvudsak på information från bankerna själva samt på Marquardt (2000).

⁴ Då det i denna rapport refererar till dessa fyra banker, syftas även på dess tidigare namn eller svenska enhet enligt beskrivningen i detta avsnitt. I rapporten används även ordet "storbanker", vilket då syftar utslutande på dessa fyra banker.

var att det hade krävt så stora eftergifter för att få fusionen godkänd av EU-kommissionen att värdet av sammanslagningen skulle ha gått förlorat.

I början på 2000-talet tar SEB också ett steg närmare flera länder utanför Norden, bland annat Tyskland och Baltikum. Med köpet av tyska BfG (nuvarande SEB AG) går SEB från att vara en nordisk till att vara en europeisk bank. Genom ett antal förvärv i bland annat Estland, Lettland, Litauen, Ukraina, Polen och Ryssland ökar banken också starkt sin närvaro i de östra delarna av Europa.

Svenska Handelsbanken (SHB) har sitt ursprung från 1871 och har alltsedan starten varit en brett inriktad bank med många privat- och företagskunder samt ett stort kontorsnät. Under början av 1900-talet gjordes ett antal förvärv av mindre banker, inte minst i norra delarna av Sverige. Generellt sett har dock SHB:s fusionsaktiviteter varit mer sällan förekommande jämfört med de andra storbankerna.

Under efterkrigstiden fortsatte SHB:s expansion på en allt mer konsoliderad svensk bankmarknad. Förvärven av Vänersborgsbanken och Norrköpings Folkbank under 1940-talet följdes av fler köp. 1955 förvärvades hypoteksbolaget SIGAB som senare ändrade namn till Handelsbanken Hypotek. Nästa stora våg av förvärv dröjde till 1980- och 1990-talet då en rad mindre förvärv i de nordiska länderna, bland annat av norska Bergens Banken, genomfördes. 1997 förvärvades bostadsinstitutet Stadshypotek.

1990-talet kännetecknades av en branschglidning inom finans och försäkring och pensionssparandet blev en allt viktigare del av det långsiktiga sparandet. Därför förvärvade SHB 1992 livförsäkringsbolaget RKA. I samband med köpet bytte bolaget namn till Handelsbanken Liv. I mars 2001 förvärvades även livförsäkringsbolaget SPP och genom det köpet blev SHB näst störst på den svenska livförsäkringsmarknaden.

Namnet *Swedbank* introducerades så sent som i september 2006. Innan dess hette banken Föreningssparbanken. Föreningssparbanken bildades 1997 genom en fusion mellan Sparbanken Sverige och Föreningsbanken. Sparbanken Sverige stammade från en rad fusioner inom sparbanksrörelsen medan Föreningsbanken å sin sida hade sina rötter i de kooperativa jordbrukskassorna.

Den första sparbanken bildades 1820 och sparbanksidén fick sedan snabbt fäste i Sverige. Som mest fanns det 498 sparbanker i landet år 1928. Därefter började de slå sig samman för att bli starkare. När Sparbanken Sverige bildades 1992 var antalet fristående sparbanker cirka 90 stycken. Sparbanken Sverige bör noterades 1994.

Jordbrukskassorna å sin sida tillkom ursprungligen för att förbättra jordbrukets tillgångar till krediter. 1974 ombildades dessa till drygt 400 kooperativa banker som kallades föreningsbanker. Dessa omorganiserades senare till tolv regionala föreningsbanker som fram till 1992 var ekonomiska föreningar men därefter blev ett aktiebolag som bör noterades 1993.

1997 bildades sedan Föreningssparbanken genom ett samgående mellan Föreningsbanken och Sparbanken Sverige. År 2005 genomfördes ett stort förvärv genom köpet av den baltiska banken Hansabank.

En gemensam trend för de fyra stora bankerna är att hemmamarknaden har vuxit. Genom uppköp och fusioner har bankerna gått från att vara svenska till att bli nordiska. Det är inte längre bara Sverige som räknas som hemmamarknad utan även i olika grad Norge, Finland, Danmark och de baltiska länderna. Ur ett konsumentperspektiv är det dock marknaderna fortfarande starkt nationellt förankrade.

Trenden mot att marknaderna blir alltmer gränsöverskridande förefaller att fortsätta. I början av år 2007 blev det t.ex. klart att Danske Bank, som vid sidan av Nordea är Nordens största bank, har köpt finska Sampo Bank.

Det är troligt att det kommer att ske fler omstruktureringar som ytterligare förstärker den nordiska bankmarknadens gränsöverskridande karaktär. Det har exempelvis spekulerats i vad som kommer att ske när den svenska staten säljer sin andel i Nordea och bostadsinstitutet SBAB.

Samtidigt som bankmarknaden blir mindre nationell och mer nordisk har det också etablerats en mängd nya aktörer på den svenska delen av marknaden. Ett exempel är Danske Bank som arbetar med att hålla traditionen med mindre s.k. provinsbanker levande. Deras mål är att uppnå en marknadsandel på den svenska marknaden om tio procent till år 2010. Ytterligare exempel på nya, växande aktörer på den svenska bankmarknaden är Länsförsäkringar Bank, ICA Banken och SkandiaBanken.

3 Den svenska bankmarknaden

3.1 Bankerna

Alla banker med tillstånd hos Finansinspektionen i slutet av år 2006 redovisas i appendix, Tabell A.17. Bankerna är uppdelade efter bankaktiebolag (31 st), utländska filialer (26 st), medlemsbanker (2 st) och sparbanker (70 st).⁵ Alla de segment eller marknader som dessa banker agerar på kan i vid bemärkelse betecknas som bankmarknaden. I denna rapport fokuseras emellertid på den svenska marknaden för banktjänster som riktar sig mot hushåll.

I Tabell 3.1 återges några indikatorer på banksektorns utveckling i Sverige sedan år 1997. Antalet banker har varit relativt konstant medan antalet bankkontor och antalet anställda blivit färre. Den genomsnittliga kontorsstorleken har ökat något, från 17 till 19 anställda. I appendix, Tabell A.1, redovisas dessa data uppdelat på affärsbanker och sparbanker. För båda dessa kategorier är utvecklingen likartad. Det gäller dock inte beträffande antalet banker. Antalet affärsbanker har ökat med drygt 50 procent under denna tidsperiod medan antalet sparbanker minskat med ungefär samma antal som affärsbankerna ökat. Det är dock inte enbart fråga om att sparbanker har lagts ner och att nya affärsbanker har öppnats, utan utvecklingen kan delvis förklaras av att många sparbanker ombildats till affärsbanker. Den relativt kraftiga minskningen av antalet kontor år 1998 är till stor del en följd av fusionen mellan Sparbanken och Föreningsbanken.

Det kan också vara värt att något begrunda vad ett bankkontor egentligen är. Vi ser i Tabell 3.1 att antalet traditionella bankkontor har minskat med cirka 15 procent sedan år 1997. Om man däremot betraktar mängden kontaktytor mellan bankerna och deras kunder så har dessa mångfaldigats under de senaste åren. Det hänger delvis samman med den starka spridningen av Internetbanker men har också att göra med att det numera går att utföra vissa banktjänster hos aktörer som ICA, bensinstationer, Forex valutaväxlingskontor m.fl. Även fristående bolag som tillhandahåller banktjänster och har samarbetsavtal med någon bank börjar växa fram.

Internet och dess betydelse återkommer senare i rapporten, se bland annat antalet Internetbankskunder uppdelat per storbank i Figur 6.1.

⁵ Bankaktiebolag och utländska filialer brukar även benämnas affärsbanker.

Tabell 3.1 Bankverksamheten i Sverige och antal Internetbankskunder

	Banker	Kontor	Anställda	Internetbankskunder, privat
1997	124	2 522	43 202	202 000
1998	126	2 197	43 531	628 000
1999	124	2 140	43 222	1 540 000
2000	126	2 059	41 995	2 728 000
2001	129	2 061	42 001	3 900 000
2002	127	2 041	42 357	4 575 000
2003	125	2 046	40 169	4 722 000
2004	126	1 907	36 465	5 294 000
2005	127	1 910	36 631	5 837 000
2006	-	-	-	6 527 000

Källa: SCB (2007a) och Svenska Bankföreningen (2007)

3.2 Marknadsförhållanden

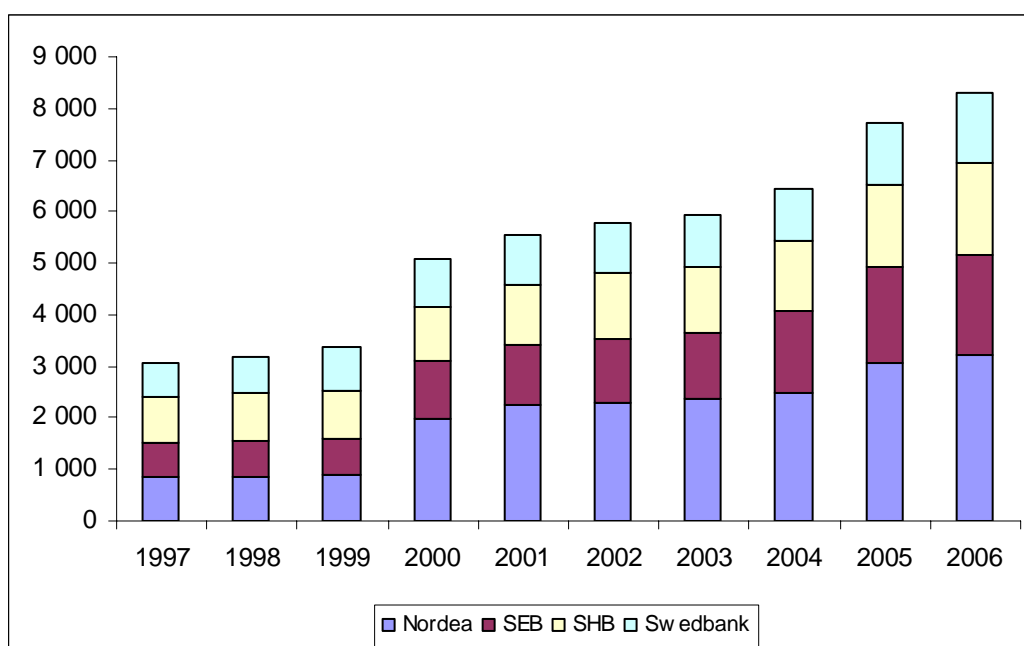
Bankerna agerar på flera olika delmarknader, varför det kan vara vanskligt att försöka ge *en* generell bild av bankernas marknadsandelar. Det kan dock vara värt att i allmänna termer söka beskriva bankernas relativa storlek, bland annat för att ge en bild av finansiell styrka men även för att i viss mån belysa konkurrensen på marknaden för de kunder som efterfrågar ett fullsortiment av bankprodukter, dvs. de kunder som bara vill vända sig till en enda bank för att utföra alla sina banktjänster.⁶

Utifrån bankkoncernernas balansomslutning respektive rörelseintäkter samt marknadsandelar för total inlåning kan härvid storleksförhållandena mellan de fyra största bankerna och övriga banker speglas.

Figur 3.1 redogör för utvecklingen av storbankernas balansomslutning. Den mest dramatiska förändringen skedde år 2000 då MeritaNordbanken förvärvade Christiania Bank og Kreditkasse och sedan också Unidanmark, varefter den nya enheten bytte namn till Nordea.

⁶ Denna kundgrupp minskar dock då det blir allt vanligare att använda fler banker, se bland annat avsnitt 4.1.

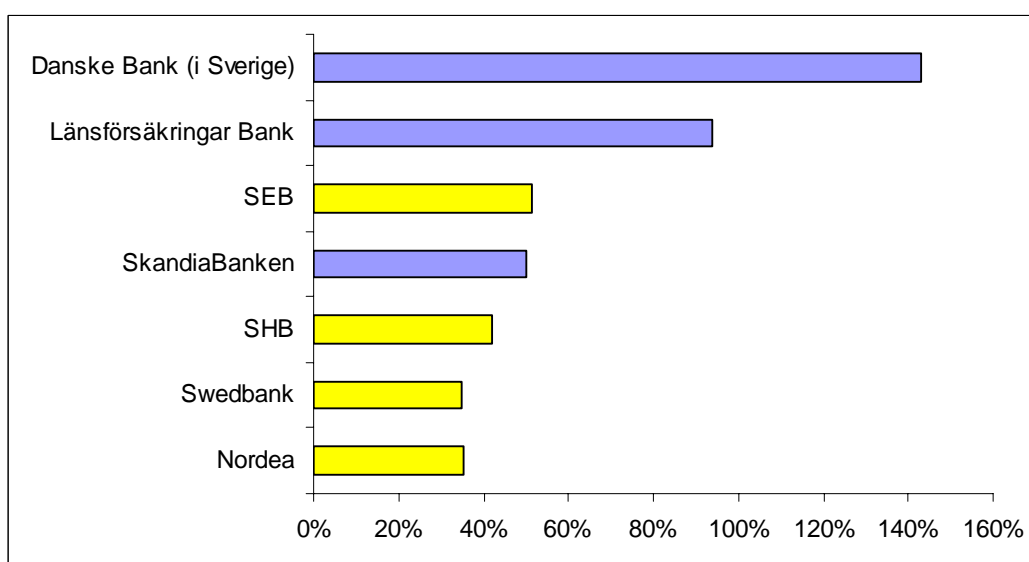
Figur 3.1 Koncernens balansomslutning, miljarder kronor

Källa: Respektive banks årsredovisning (1997 till 2006)

Även fast de stora bankernas balansomslutning har växt kraftigt kan konstateras att aktörer som Danske Bank (den svenska filialen) och Länsförsäkringar Bank har haft en ännu starkare tillväxt under de tre senaste åren, se Figur 3.2.

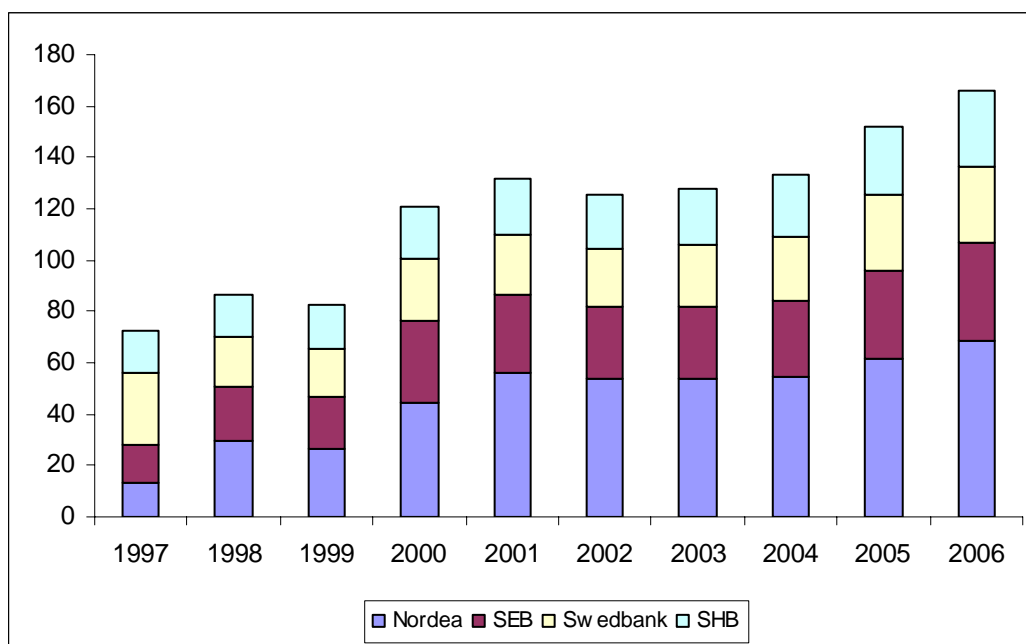
Figur 3.2 Förändring balansomslutning 2004-2006

Källa: Respektive banks årsredovisning (2003 till 2006)

Utvecklingen av storbankernas rörelseintäkter följer i stort sett utvecklingen av balansomslutning, se Figur 3.3.

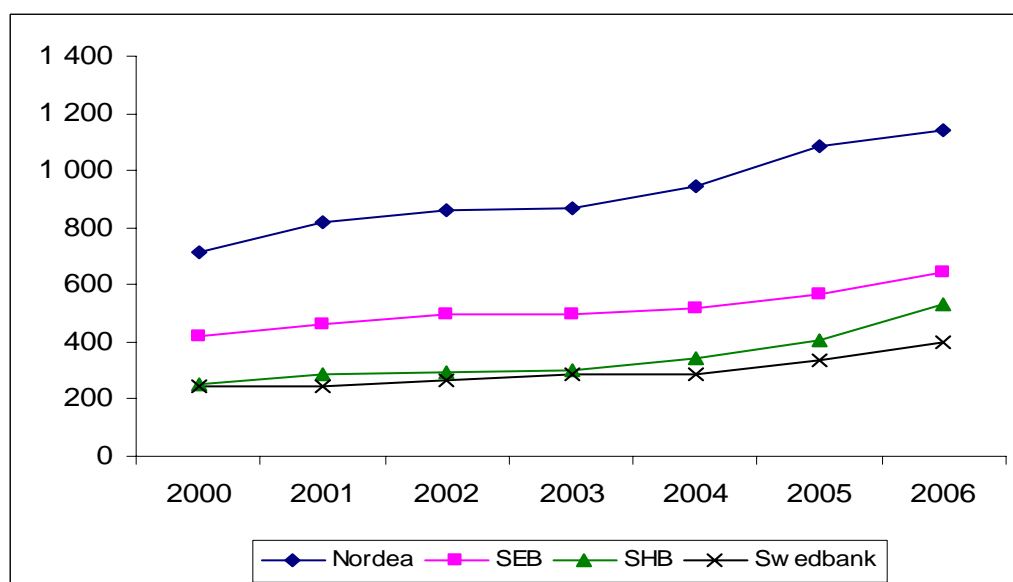
Figur 3.3 Koncernens rörelseintäkter, miljarder kronor

Källa: Respektive banks årsredovisning (1997 till 2006)

Ett vanligt sätt att uppskatta bankernas relativa storlek är att utgå från den totala inlåningen från utländsk och svensk allmänhet hos de stora svenska bankkoncernerna, se Figur 3.4. Från år 2000 har inlåningen ökat stadigt för samtliga av dessa koncerner, med en genomsnittlig ökningstakt på knappt 9 procent fram till och med år 2006. Mätt på detta sätt är Nordea den klart största bankkoncernen avseende inlåning från svensk och utländsk allmänhet.

Figur 3.4 Inlåning från svensk och utländsk allmänhet, miljarder kronor

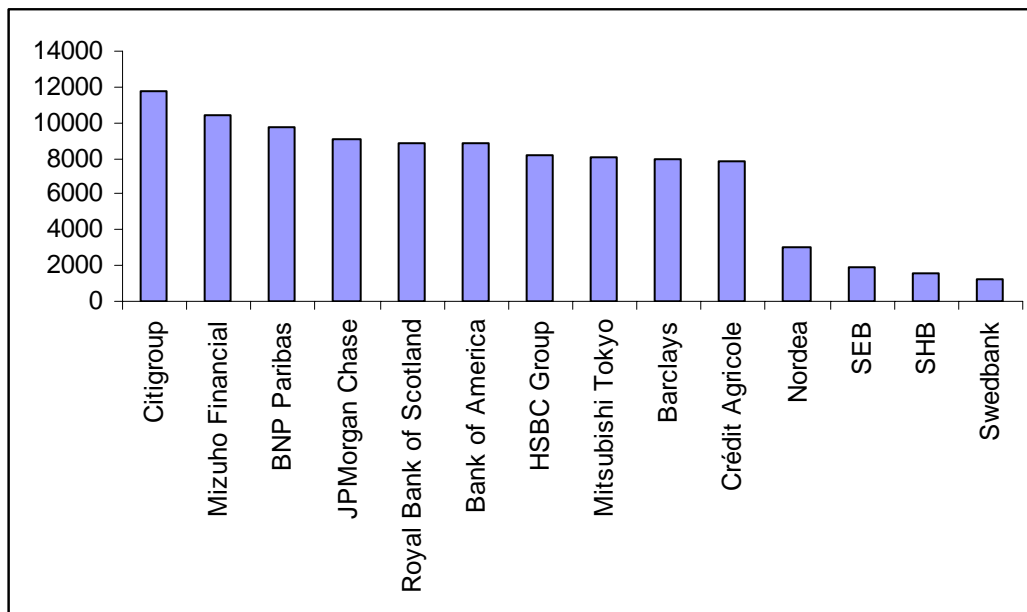

Källa: Svenska Bankföreningen (2007)

Ur ett internationellt perspektiv är emellertid de svenska bankerna relativt små. I Figur 3.5 redovisas världens tio största banker sett till balansslutningen år 2005. De tre största bankerna - Citigroup, Mizuho Financial och BNP Paribas - är också de tre företagen i världen (exklusive statsägda) med störst

balansomslutning, alla kategorier, enligt Forbes. De tio största bankerna på denna lista tillhör topp-15 bland alla företag. Bankernas enorma balansomslutningar relativt företag i andra branscher vittnar om spelreglerna på bankmarknaden. Företag har behov av välfungerande kapitalmarknader för att bland annat finansiera stora investeringar. Dessa investeringar är förenade med hög risk, vilket kräver en stor kapitalstock hos långivaren (banken). Bankerna utgör på så sätt navet i ekonomin.

Figur 3.5 De största bankkoncernerna i världen och i Sverige år 2005, balansomslutning i miljarder kronor

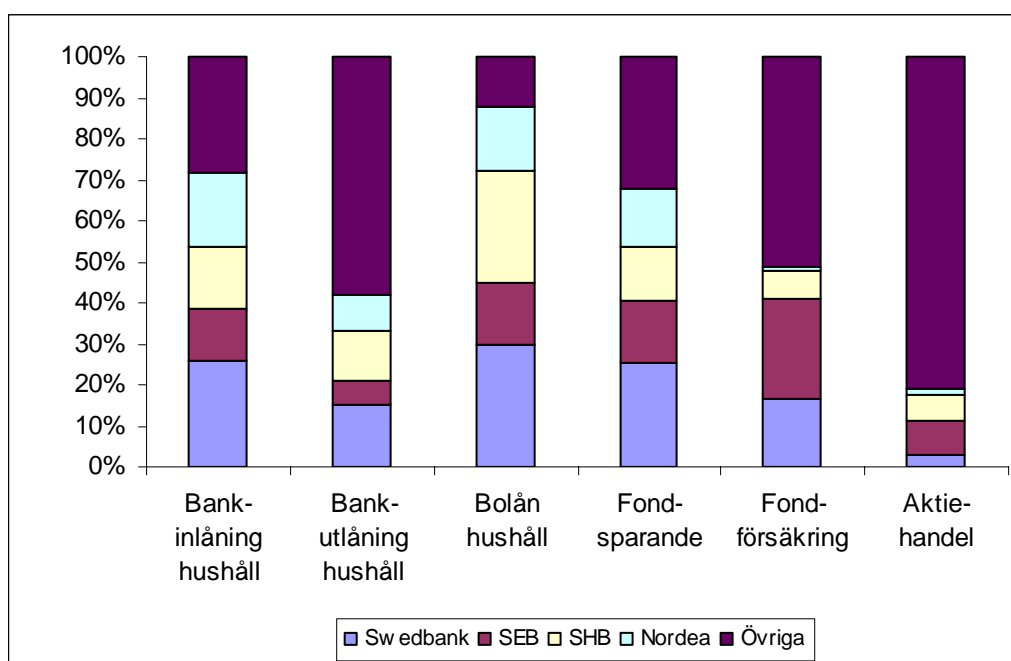

Källa: Forbes (2006)

En övergripande bild av de svenska bankernas marknadsandelar på olika delmarknader återges i Figur 3.6. Det är uppenbart att storbankernas marknadsandelar varierar kraftigt såväl inbördes som i förhållande till övriga banker, vilket närmare beskrivs i kapitel 4.⁷ Rapporten berör dock inte aktiehandel närmare. I figuren nedan baseras marknadsandelarna avseende aktiehandel på omsättningen på OMXs Nordic List för december 2006.

⁷ Ett generellt koncentrationsmått på bankmarknaden är svårt att beräkna då bankerna agerar på flera olika marknader. Nordiska centralbankerna (2006) har ändå beräknat detta och finner att Finland och Island har en högre koncentration för kreditinstitut än Sverige, medan Danmark och Norge har en lägre.

Figur 3.6 Marknadsandelar per produktområde

Källa: SCB (2007a och 2007b), Svenska Bankföreningen (2007) och OMX (2006)

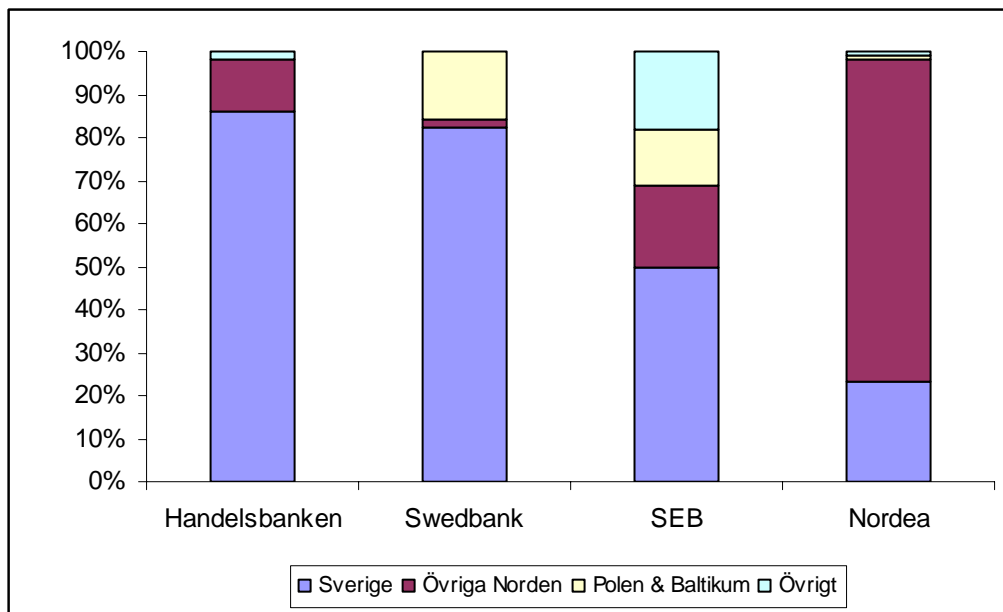
I Appendix, Tabell A.2 och Tabell A.3, redovisas bankernas lönsamhet utifrån två mått, nämligen räntabilitet och rörelsemarginal. På koncernnivå har dessa lönsamhetsmått för samtliga av de fyra största bankerna i princip varje år under hela perioden 1997 till 2006 varit högre än genomsnittet för övriga banker.

Det finns flera förklaringar till den goda lönsamheten hos bankerna, bland annat är det en indikation på att de svenska bankerna är välskötta. Produktiviteten i banksektorn ökade i genomsnitt med 4,6 procent årligen mellan 1995 och 2002 (för traditionell kontorsrörelse). En förklaring till detta är de ökade elektroniska transaktionerna, via kort och Internet (McKinsey&Company, 2006).⁸

Bankerna har även varit väldigt lyckosamma i sina utlandssatsningar, vilket också bidragit till ökad lönsamhet. År 2005 kom cirka 46 procent av de fyra storbankernas sammanlagda resultat från andra marknader än den svenska. Figur 3.7 visar att Handelsbanken är den mest nationella banken och Nordea den mest internationella, sett till andel av rörelseresultatet. Nordea har dock en väldigt liten andel av sin verksamhet utanför Norden. Figur 3.8 visar att storbankernas gemensamma rörelseresultat växer i övriga Norden, Polen och Baltikum.

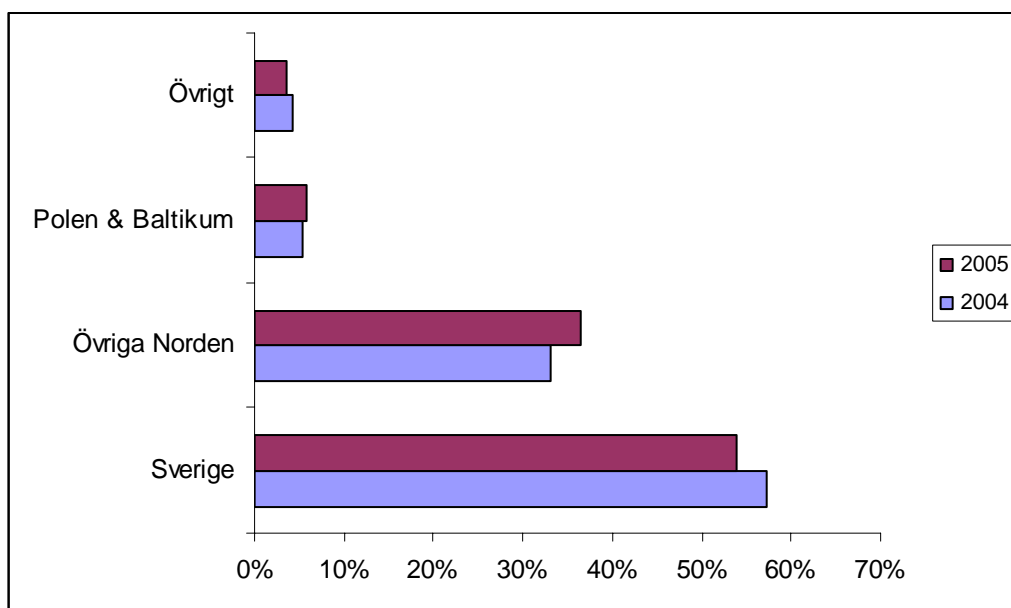
⁸ SNS (2007) visar att produktivitetstillväxten i hela finanssektorn varit 1,6 procent för åren 1995-2003 (jmf. EU, 1,7 procent, och USA, 4,5 procent), och betydligt lägre än för bara banksektorn i Sverige. Den svenska siffran kan dock vara för låg pga. ett mätfel på förädlingsvärdet hos SCB.

Figur 3.7 *Storbankernas (koncernernas) andel av rörelseresultatet efter region, 2005*

Källa: Bankernas årsredovisning och Sveriges Riksbank (2006d)

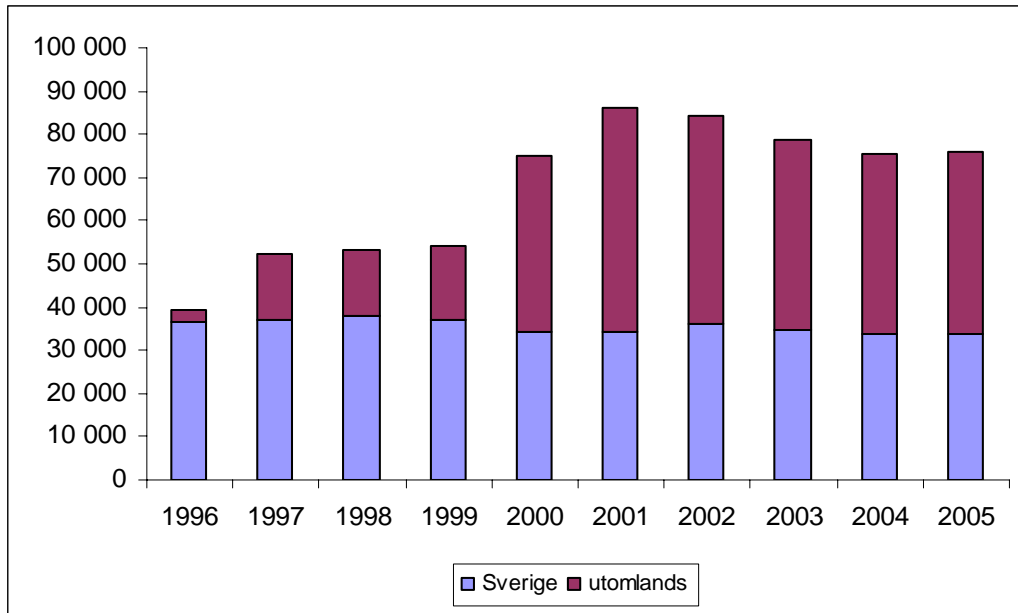
Figur 3.8 *Förändring av storbankernas (koncernernas) gemensamma andel av rörelseresultatet efter region*

Källa: Bankernas årsredovisning och Sveriges Riksbank (2006d)

Figur 3.9 redogör för utvecklingen av antalet anställda i Sverige och utomlands hos storbankerna sedan 1996. Andelen utlandsanställda har ökat från 7 till 55 procent av totalt antal anställda under perioden, vilket vittnar om den stora internationella omstruktureringen de senaste åren på den svenska bankmarknaden. Nordea står för den största ökningen, både absolut och procentuellt sett, medan Handelsbanken är den aktör med minst ökning av utlandsandelen. Se respektive storbanks utveckling i appendix, Tabell A.4.

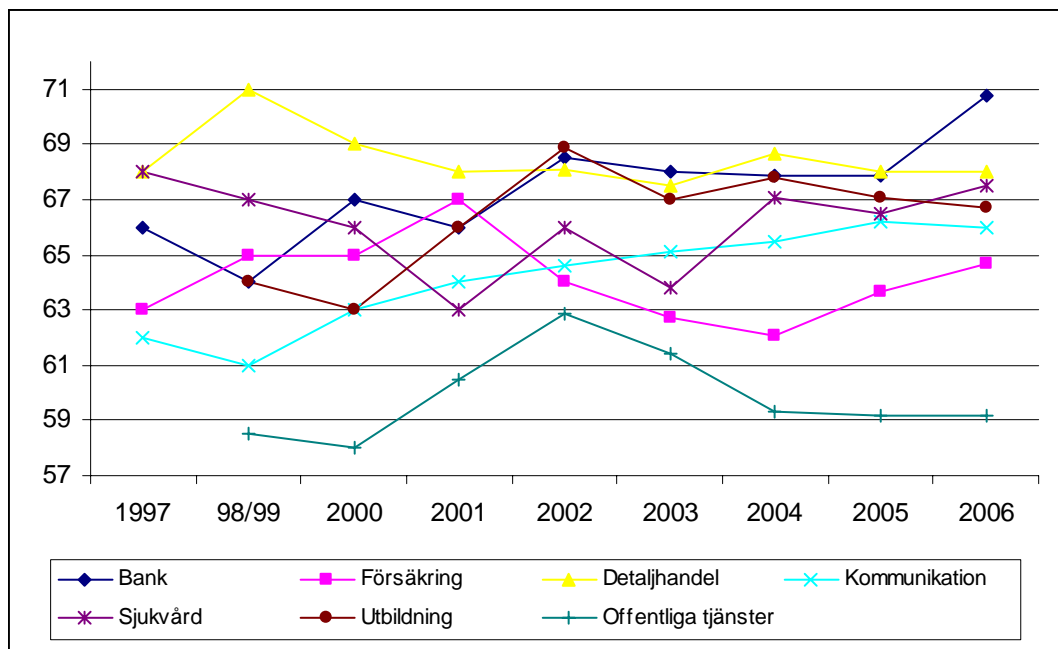
Figur 3.9 De fyra stora bankernas antal anställda i Sverige och utomlands

Källa: Respektive banks årsredovisning (1996 till 2005)

Vidare kan konstateras att konsumenterna har blivit mer nöjda enligt Svenskt Kvalitetsindex (2006). I Figur 3.10 åskådliggörs att av de sju branscher som redovisas har bankerna rangordnats av kunderna som en av de två bästa sedan år 2002. För år 2006 är bankkunderna de klart mest nöjda.

Figur 3.10 Kundnöjdhet i Sverige

Källa: Svenskt kvalitetsindex (2006)

4 Sparande och utlåning

Bankmarknaden kan som nämnts sägas omfatta en rad olika tjänster som aktörerna tillhandahåller sina kunder. Denna rapport begränsas till att endast behandla de tjänster som riktar sig till hushållen. Det framstår härvid som sannolikt att flera av dessa tjänster, eller om man så vill marknadssegment, uppvisar olika egenskaper. För att kunna analysera konkurrenssituationen förefaller det därför som väsentligt att resonera något kring huruvida dessa tjänster eller segment tillhör samma eller olika marknader. I denna avgränsning är det ändamålsenligt att utgå ifrån synsättet att en marknad omfattar alla tjänster som på grund av sina egenskaper, sitt pris och den tilltänkta användningen av privatkunderna, betraktas som utbytbara⁹.

Det kan i detta sammanhang vara värt att notera att många nationella konkurrensmyndigheter utgår ifrån varje enskild tjänst i sina marknadsdefinitioner medan andra, bland annat US Federal Reserve, betraktar grupper av tjänster som marknader. Europeiska kommissionen förefaller å sin sida ha stannat vid att betrakta bankmarknaden för hushåll som en helhet. Det bör dock beaktas att det i kommissionens ärenden hittills inte behövts någon mer detaljerad analys eftersom det inte förelegat några konkurrensproblem i termer av marknadsdominans (Europeiska kommissionen, 2003).

Det kan vidare finnas anledning att betrakta marknaden från ett geografiskt perspektiv. Marknaden kan härvid sägas omfatta det område inom vilket aktörerna tillhandahåller de aktuella tjänsterna och som kan skiljas från angränsande områden framför allt på grund av väsentliga skillnader i konkurrensvillkoren¹⁰. Beträffande den geografiska marknaden betraktas dock Sverige som en och samma marknad i denna rapport.

Det framstår i detta fall som adekvat att gruppera enskilda tjänster som synes ha likartade karaktäristika. Härvid framträder två huvudkategorier nämligen *sparande* och *utlåning*. För kunderna torde utbytbarheten mellan dessa kategorier av tjänster vara låg.

4.1 Sparande

Marknaden för sparande har utvecklats starkt under de senaste 10 till 15 åren. Nya produkter och tjänster har utvecklats, nya aktörer har tillkommit och regelverket har förändrats. Sammantaget har detta inneburit att sparbeteendet förändrats. Det har bland annat blivit vanligare att ett och samma hushåll är kund hos flera finansiella företag. Exempelvis framkommer i den av Svenska Bankföreningen (2006) beställda Temo-undersökningen att 41 procent av bankkunderna använder

⁹ Jfr Kommissionens tillkännagivande om definitionen av relevant marknad i gemenskapens konkurrenslagstiftning (Europeiska gemenskaperna, 1997, s. 0005-0013, punkten 7).

¹⁰ Jfr Kommissionens tillkännagivande om definitionen av relevant marknad i gemenskapens konkurrenslagstiftning (Europeiska gemenskaperna, 1997, s. 0005-0013, punkten 8).

fler än en bank eller annat finansiellt företag för tjänster som sparande, lån och betalningar.

Hushållen placerar huvudsakligen sitt sparande på sparkonton, i aktier, i värdepappersfonder eller i kapital- och pensionsförsäkringar. Den vanligaste formen av sparande är inlåning i bank, tätt följt av aktie- och försäkringssparande.

Vilken eller vilka av dessa typer av sparande konsumenterna väljer styrs naturligt nog av marknadsutvecklingen, syftet med sparandet, riskbenägenheten och på vilken sikt det sker. Även skatteregler kan styra sparandet. Som exempel kan nämnas att den starka ökningen av fondsparandet under 1980- och 1990-talen delvis kan förklaras av att denna sparform var skattegynnad. Traditionellt har det kortsiktiga sparandet kännetecknats av att medlen är relativt lättillgängliga och vice versa beträffande det långsiktiga sparandet. Emellertid tenderar dessa segment att flyta samman. Många banker tillhandahåller numera konton som kan användas för både kort- och långsiktigt sparande. Vidare har utbredningen av banktjänster via Internet väsentligt underlättat möjligheterna att flytta pengar mellan olika konton. Även om utbytbarheten mellan olika typer av sparande idag är förhållandevis stor kan man ändå urskilja tre typer av sparande som skiljer sig åt beroende på t.ex. syfte, risk och tidshorisont, nämligen

- kontosparande,
- sparande i värdepapper (aktier och fonder) och
- kapital- och pensionsförsäkringssparande.

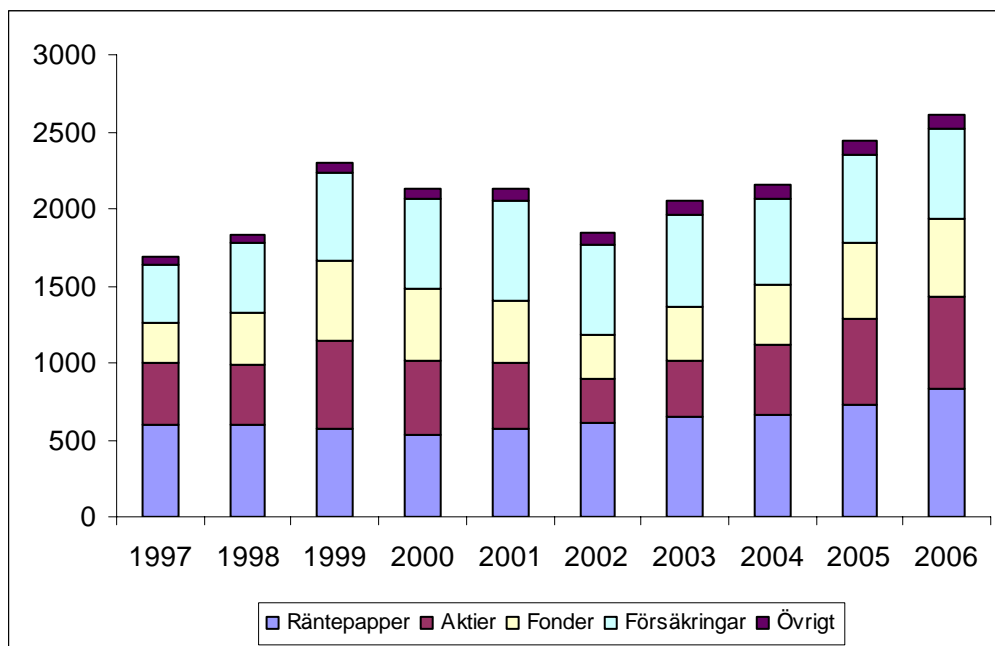
Inledningsvis ges emellertid en övergripande bild av sparandet.

4.1.1 Totalt sparande

Sparande sker, som nämns ovan, huvudsakligen i form av banksparande, aktier, fonder och försäkringar. Näst efter banksparande utgör aktier den största posten av hushållens finansiella tillgångar, se Figur 4.1 och Figur 4.2, samt Tabell A.5 i appendix. Obligationssparandet utgör endast en mindre del och har dessutom minskat kraftigt sedan 1997.

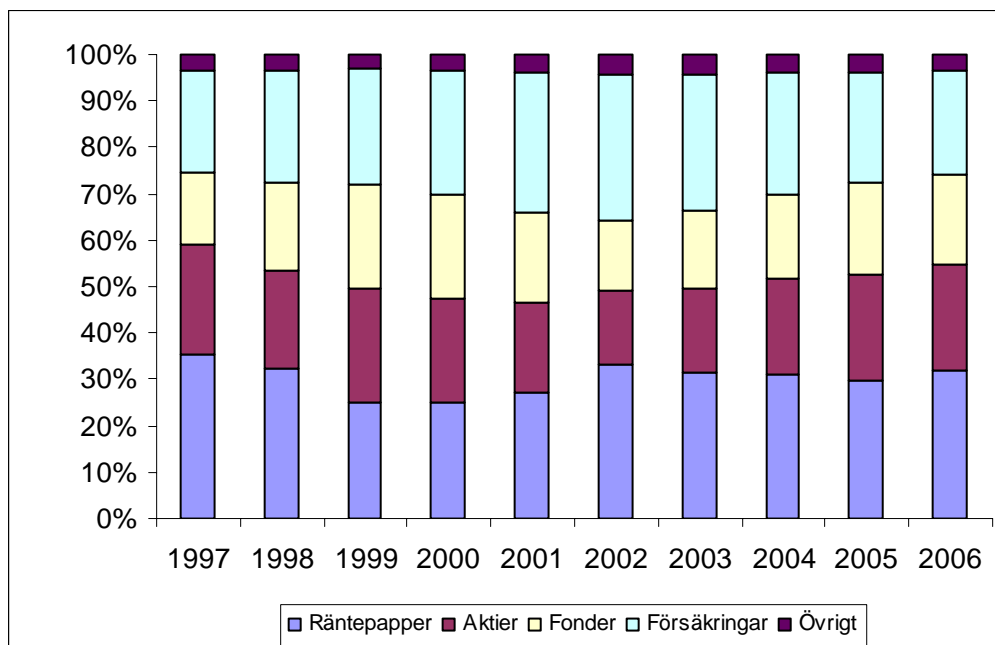
Figur 4.1 visar hushållens sparande aggregerat i fyra kategorier. Räntepapper – här inkluderande banksparande, riksgäldssparande, allemanssparande, premie- och privatobligationer – är den största kategorin. Aktier och fonder är likartade både i storlek och i utveckling, medan försäkringar har varit ganska oförändrat. Som andel av hushållens totala finansiella tillgångar har försäkringar minskat och både aktier och fonder har ökat sedan 2002, se Figur 4.2.

Figur 4.1 Hushållens finansiella tillgångar, miljarder kronor

Källa: SCB (2007b)

Figur 4.2 Andelar i procent av hushållens finansiella tillgångar

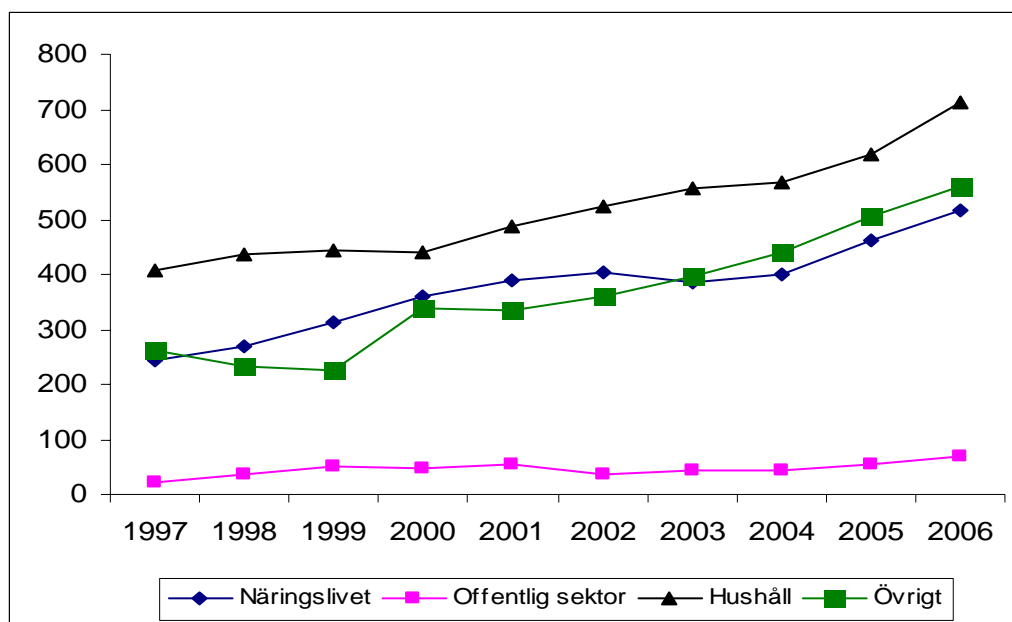
Källa: SCB (2007b)

4.1.2 Kontosparande

Allmänt

Bankernas totala inlåning i Sverige från olika sektorer åskådliggörs i Figur 4.3 och i appendix, Tabell A.6. Inlåningen från hushåll har under tioårsperioden ökat från 409 till 712 miljarder kronor, en ökning med cirka 74 procent.¹¹

Figur 4.3 Bankernas inlåning efter sektor, miljarder kronor

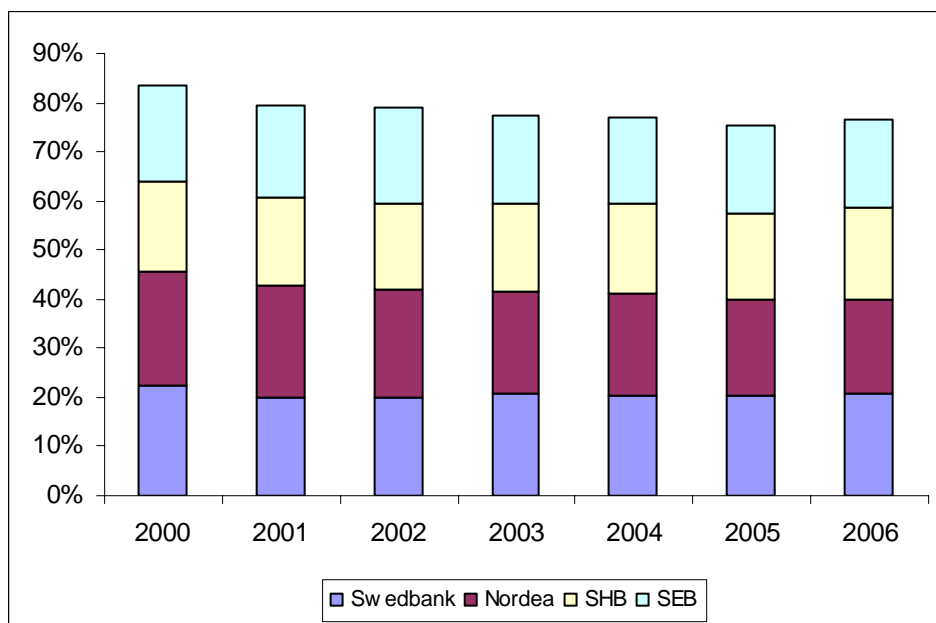

Källa: Svenska Bankföreningen (2007)

I Figur 4.4 åskådliggörs storbankernas andel av totalt sparande från svensk allmänhet (hushåll, företag, kommuner m.fl.), jämför även Tabell A.7 i appendix. Inlåningen visar på en nedgående trend med avseende på storbankernas marknadsandel, dock med en viss uppgång år 2006. Den sammanlagda andelen har minskat från 83 procent år 2000 till 76 procent år 2006.

¹¹ Statistiken för totalen i Tabell A.8 och Bankinlåning i Tabell A.5 inkluderar inte riktigt alla banker och därmed blir talen något lägre än för Hushåll i Tabell A.6.

Figur 4.4 De fyra storbankernas (moderbolagens) andel av total inlåning från svensk allmänhet (hushåll och företag)

Källa: Svenska Bankföreningen (2007)

Produkten

Syftet med ett kortsiktig kontospårande är främst att ha medel för såväl oförutsedda som förutsedda omedelbara utgifter, dvs. medel som är mycket likvida. Kännetecknade för tjänsten att tillhandahålla konton för denna typ av spårande är att konsumenten har obegränsad access, ofta till priset av en relativt låg ränta, till sina insatta medel, samt att kontona ofta är kopplade till någon typ av betaltjänst och kort. I praktiken sker det kortsiktiga spårandet på lönekonton, transaktionskonton etc.

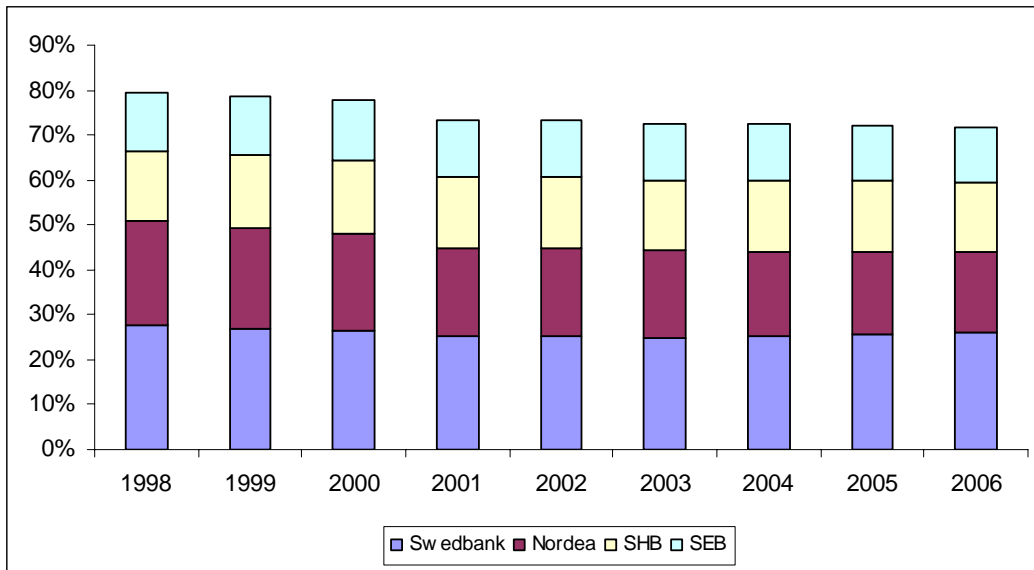
Till skillnad från det kortsiktiga kontospårandet är syftet med motsvarande spårande på lång och medellång sikt att ha medel som trygghet eller för utgifter längre fram i tiden. På de konton detta spårande vanligen sker finns ibland begränsningar vad gäller tillgängligheten av inestående medel. I gengäld är räntan generellt sett något högre än på konton avsedda för det kortsiktiga spårandet.

Som anförts ovan är dock skillnaden mellan konton avsedda för kort- respektive långsiktigt spårande på väg att suddas ut.

Företagen

På detta marknadssegment, dvs. hushållens kontospårande, är i princip alla banker (med undantag av ett antal utländska banker) aktiva. Vissa banker har dock begränsningar vad gäller uttags- och betalningsmöjligheter på sina sparkonton, och andra har ett mindre utbud av olika sparkonton för långsiktigt spårande. I Figur 4.5 återges utvecklingen av marknadsandelarna för storbankerna avseende kontospårande från svenska hushåll. Från en relativt dramatisk förändring år 2001 då deras sammantagna andel sjönk från 77 till 72 procent, har den bara svagt minskat till 71 procent t.o.m. 2006, se även Tabell A.8 i appendix.

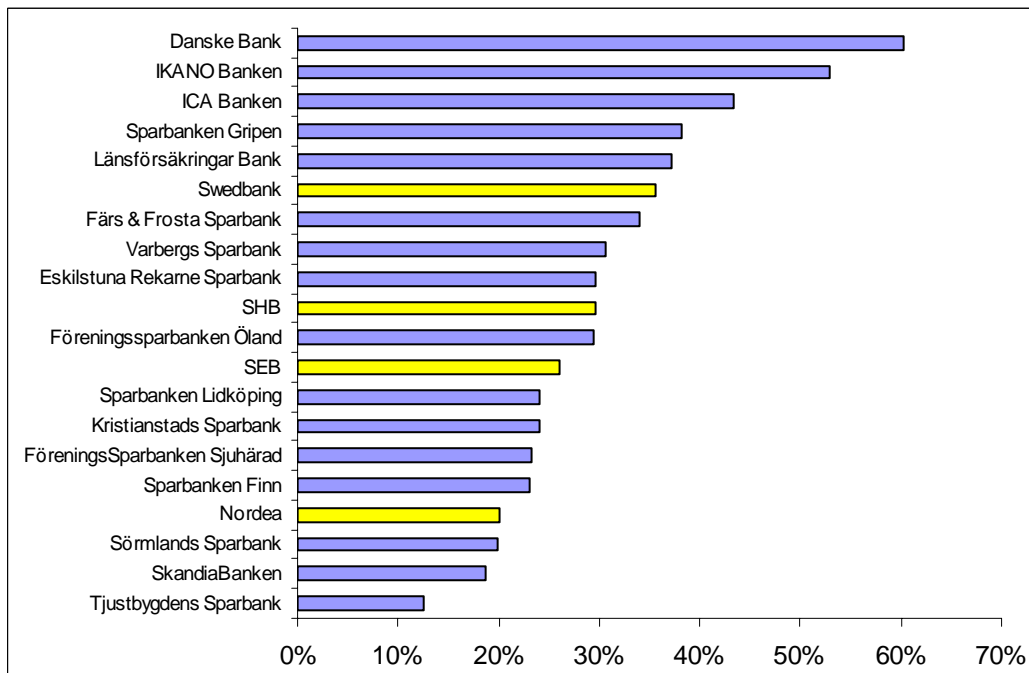
Figur 4.5 De fyra storbankernas andel av total bankinlåning från svenska hushåll

Källa: SCB (2007b)

Figur 4.6 visar den procentuella förändringen de senaste åren för bankinlåningen från svenska hushåll, se mer i appendix, Tabell A.8. Nordea har uppvisat lägst tillväxt av storbankerna de senaste åren till förmån för flera mindre aktörer, främst Danske Bank, IKANO och ICA. Observera dock att den absoluta förändringen kan vara relativt liten. Notera även att Avanza och ytterligare ett antal aktörer tillkommit på senare tid, men exkluderas i figuren då de inte var bank i början av perioden. De utländska aktörerna (nästan uteslutande Danske Bank) har endast 2,3 procentns marknadsandel idag trots Danske Banks starka ökning. Totalt sett har hushållens banksparande ökat med 30 procent mellan åren 2004 och 2006.

Figur 4.6 Förändring, bankinlåning från svenska hushåll 2004-2006

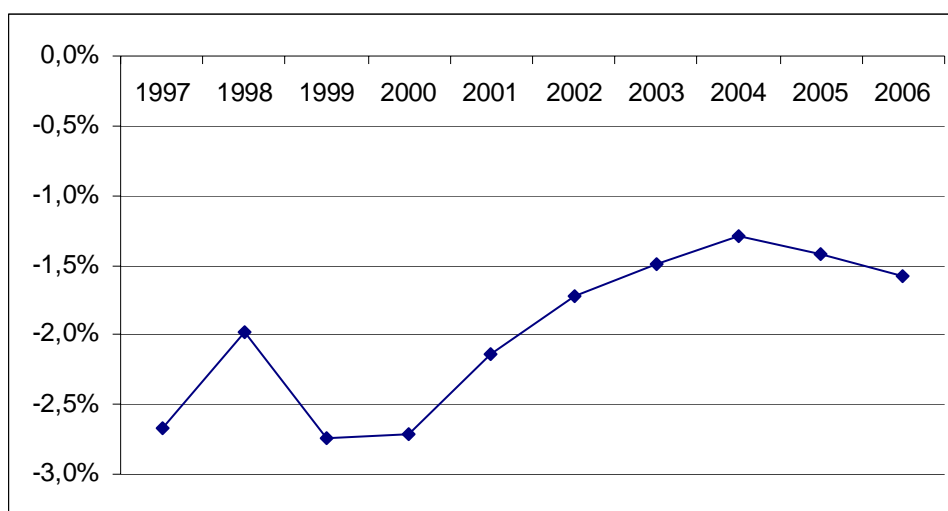

Källa: SCB (2007b)

För åren 1998-2004 var bankernas marginaler på inlåning i genomsnitt relativt låga, i genomsnitt endast 2,3 procent. Detta är den enda produkten som har en negativ tillväxt i intäkter (-9,1 procent) under denna period (McKinsey&Company, 2006).

I Figur 4.7 redovisas differensen mellan bankernas inlåningsräntor till hushåll och 6 månaders statsskuldväxelränta de senaste tio åren. Under denna period har differensen minskat med drygt en procentenhet.

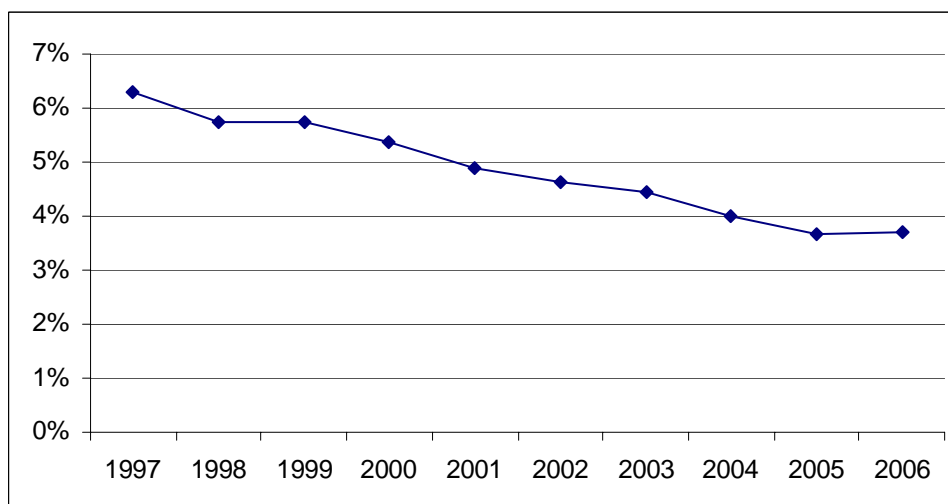
Figur 4.7 *Differensen mellan bankernas inlåningsräntor och 6 månaders statsskuldväxelränta*

Källa: Sveriges Riksbank (2006c)

Även räntegapet, mätt som skillnaden mellan bankernas ut- och inlåningsränta till hushållen, har minskat under perioden – från drygt sex procent till mindre än fyra procent, se Figur 4.8.

Figur 4.8 *Differensen mellan bankernas ut- och inlåningsräntor*

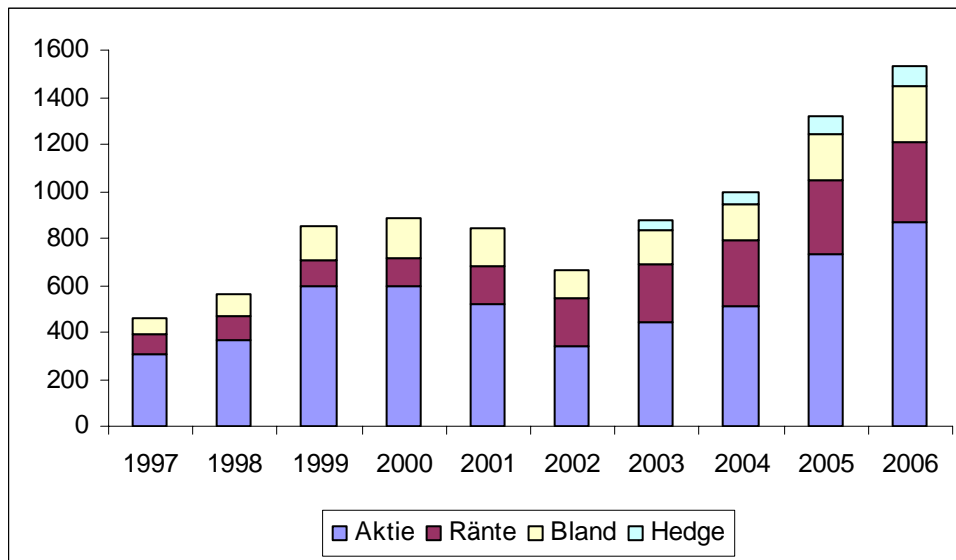
Källa: Sveriges Riksbank (2006c)

4.1.3 Sparande i värdepapper

Produkten

Utvecklingen av den totala fondförmögenheten efter typ av fond redovisas i Figur 4.9, se vidare Tabell A.10 i appendix. Aktiefonders värde förändras kraftigt över åren, dels p.g.a. förändrade nysparandemönster dels p.g.a. att stocken i sig varierar i värde då aktiekurserna förändras.

Figur 4.9 *Fondförmögenhet, miljarder kronor*

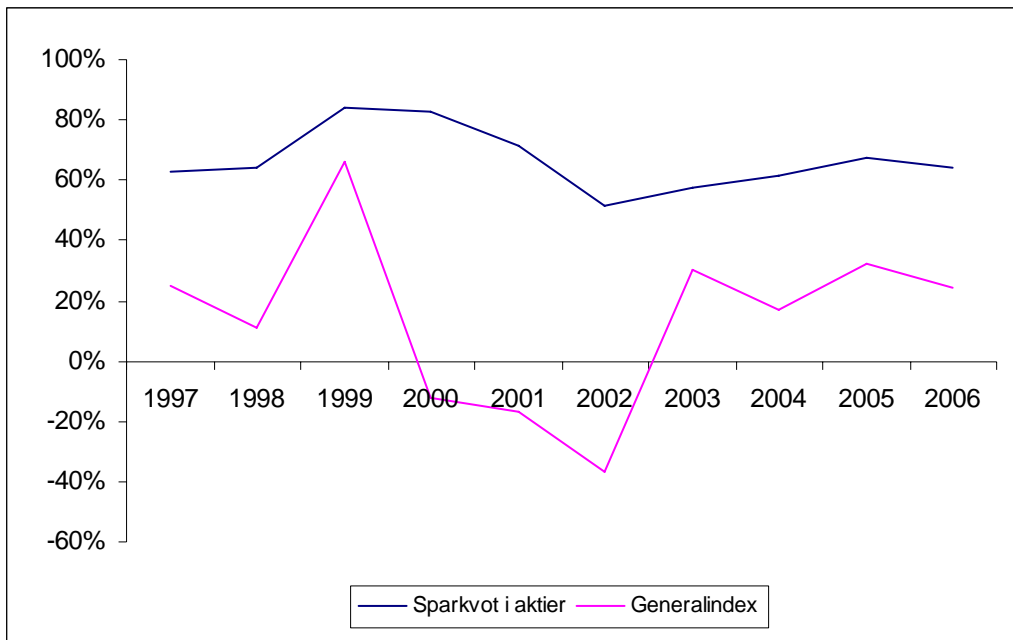

Källa: Fondbolagens Förening (2007)

Anm: Exklusive Sjunde AP-fondens Premiesparfond.

I Figur 4.10 åskådliggörs sparandet i aktier och aktiefonder i relation till hushållens totala sparande, samt en graf över den årliga procentuella förändringen av Affärsvärldens Generalindex. Det noteras att aktiesparkvoten sjönk kraftigt från 84 procent år 1999 till 51 procent år 2001. Aktiesparkvoten följer också generellt börsens utveckling där värdet av aktiesparandet ökar vid börsuppgångar och vice versa.

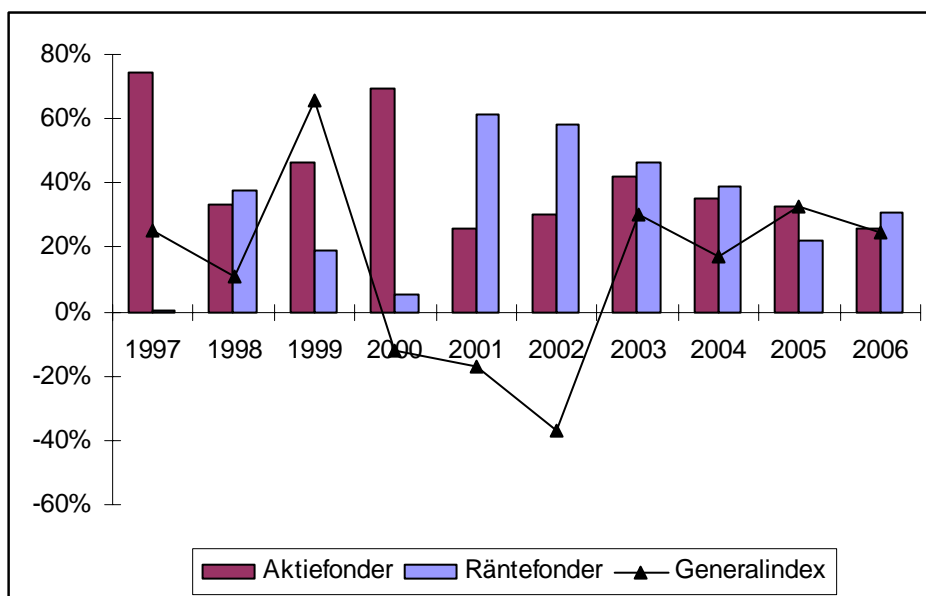
Figur 4.10 Börsutvecklingen och hushållens aktiesparkvot

Källa: SCB (2007b)

I Figur 4.11 (jämför Tabell A.9 i appendix) åskådliggörs nettoflödet i aktiefonder och räntefonder. I slutet av 1990-talet ökade flödet kraftigt för aktiefonder samtidigt som det minskade i samma utsträckning för räntefonder. Efter börstoppen i mars år 2000 och den därpå följande nedgången var, med en viss tidsförskjutning, tillströmningen den motsatta till aktie- respektive räntefonder. De senaste åren har nettoflödena varit relativt jämbördiga. Mönstret visar på hur starkt konsumenterna agerar utifrån börsutvecklingen i sina placeringsval. Tabell A.10 i appendix visar dock att förmögenhetsvärdet i aktiefonder år 2006 var mer än det dubbla jämfört med räntefonder.

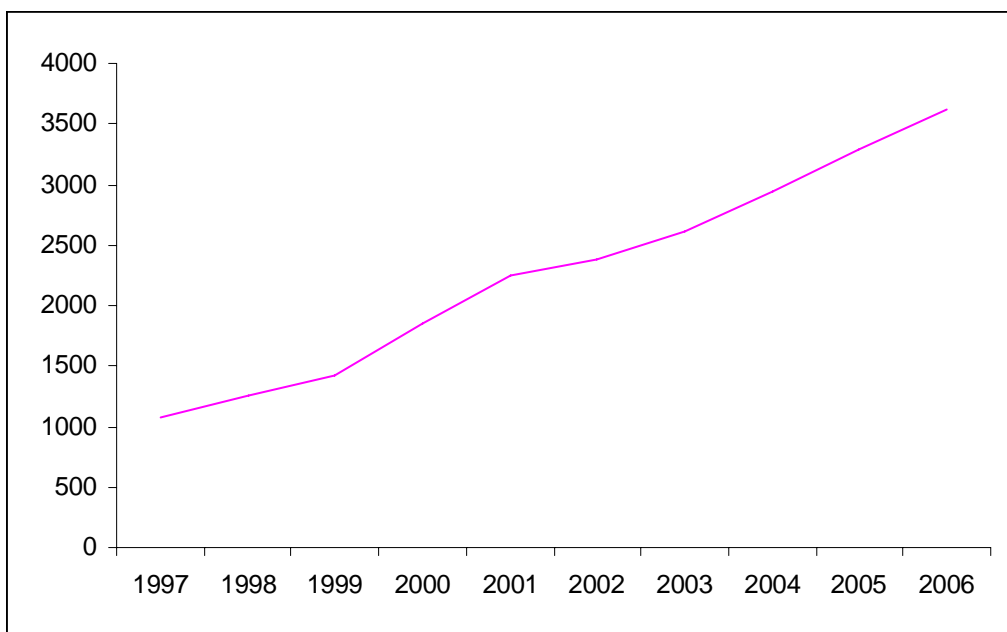
Figur 4.11 Andel av totala nettoflöden i värdepappersfonder

Källa: Fondbolagens Förening (2007)

På den svenska marknaden finns idag ett mycket stort antal fonder att välja mellan. Det finns idag drygt 3600 fonder i Sverige där många små fondbolag har växt fram snabbt, vilket bland annat underlättats av relativt låga inträdeshinder. Samtidigt har premiepensionssystemet fungerat som en etableringskanal för de nya fonderna. I Figur 4.12 redovisas utvecklingen av antalet fonder registrerade i Sverige. De stora ökningarna 1999-2000 och 2000-2001 beror på att införandet av premiepensionssystemet ledde till att många nya fonder registrerades för försäljning i Sverige. Framförallt har antalet utlandsregistrerade fonder ökat sedan dess. Vid utgången av 2006 utgjorde de 80 procent av alla fonder registrerade i Sverige. En förklaring till det stora antalet utlandsregistrerade fonder, och till att även fonder som huvudsakligen investerar i Sverige ofta är registrerade i andra länder, är att skattereglerna missgynnar svenskregistrerade fonder.

Figur 4.12 *Antal fonder registrerade för försäljning i Sverige*

Källa: Fondbolagens Förening (2004) och Finansinspektionen (2007)

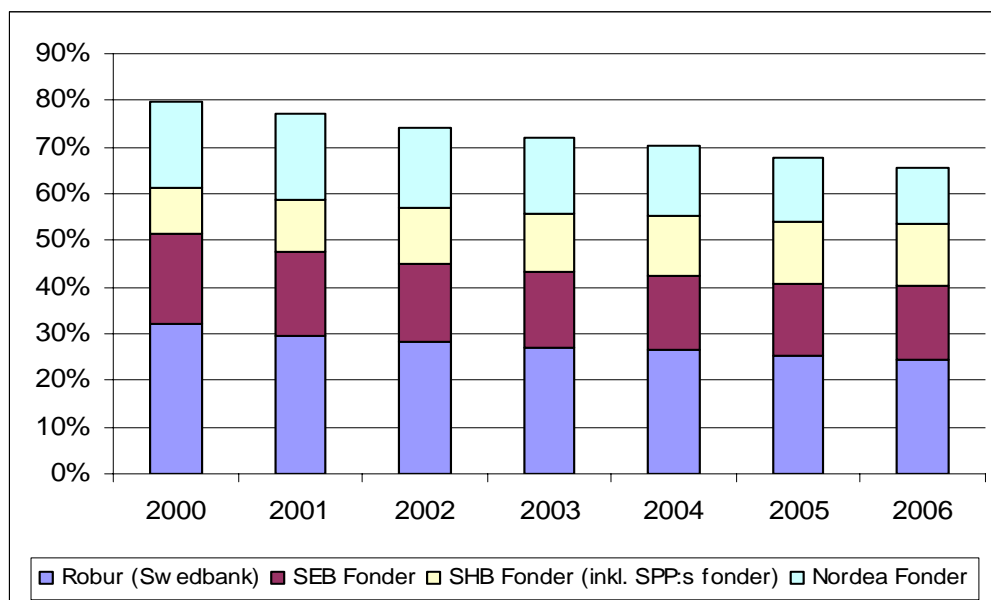
Trots det ökade antalet fonder förfaller det dock finnas utrymme för lägre avgifter. Det kan finnas flera förklaringar till att avgifterna inte sänks i samma utsträckning som t.ex. för aktiecourtage, såsom att kapitalvinst måste beskattas vid fondbyte och att en stor del av pensionspengarna inte går att flytta mellan fondbolag. Fondavgiften är heller inte lika tydlig som t.ex. aktiecourtaget och kvaliteten på fondsparande är relativt komplicerad att mäta (högre pris/avgift medför inte generellt sett en bättre produkt, vilket gäller på många andra marknader). Bankens varumärke på fondsidan är sannolikt även ytterligare en förklaring till konsumenternas lägre benägenhet att byta till förvaltare med lägre avgifter. Varumärket kan ses om en betalning för trygghet och en upplevd lägre risk. Då det stora utbudet fonder har medfört flera alternativ med låga avgifter, är det alltså inte bristen på dessa som gör att kunderna inte väljer att byta förvaltare.

Företagen

De fyra storbankernas fondbolag har de senaste åren sammantaget tappat marknadsandelar till övriga aktörer. Från år 2000 till år 2006 har andelen minskat från 80 till 66 procent, jämför Figur 4.13. Fondbolagen för Swedbank (-8

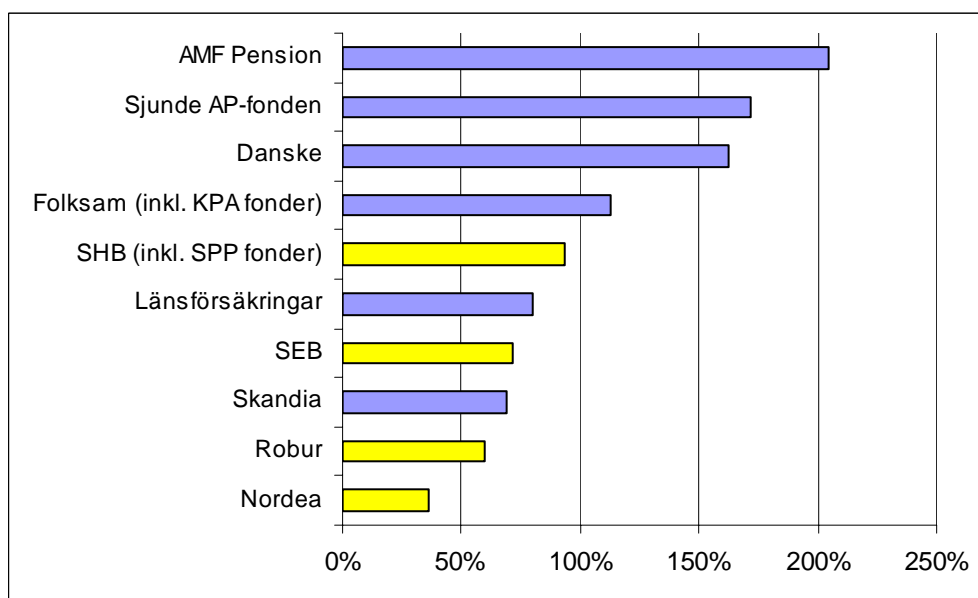
procentenheter), SEB (-4 procentenheter) och Nordea (-6 procentenheter) har tappat marknadsandelar under perioden medan Handelsbanken har ökat sin marknadsandel (+3 procentenheter). Av Figur 4.14 framgår vidare att tre av de fyra storbankerna ligger i den nedre regionen vad beträffar förändringstakten i total förvaltad kapital för de tio största bolagen år 2006. Se även Tabell A.11 i appendix.

Figur 4.13 De fyra storbankernas andel av totalt förvaltad kapital

Källa: Svenska Bankföreningen (2007)

Figur 4.14 Förändring av totalt förvaltad kapital 2004-2006

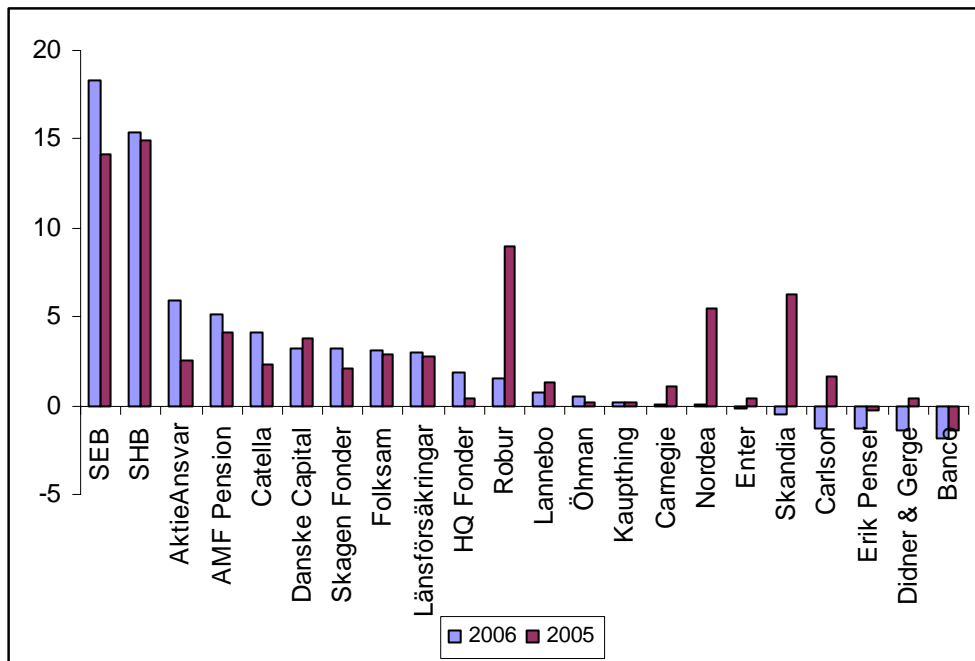

Källa: Svenska Bankföreningen (2007)

Figur 4.15 visar nettoflödet för åren 2005 och 2006 till fondbolag aktiva i Sverige. SEB och Handelsbanken har haft det klart största nettoflödet under dessa år. Såväl Swedbank (Robur) som Nordea, liksom även Skandia, hade ett svagt nettoflöde under år 2006. Aktörer som AMF, Danske och Länsförsäkringar växer på

marknaden och hade under det senaste året avsevärt större nettoflöde än Swedbank och Nordea.

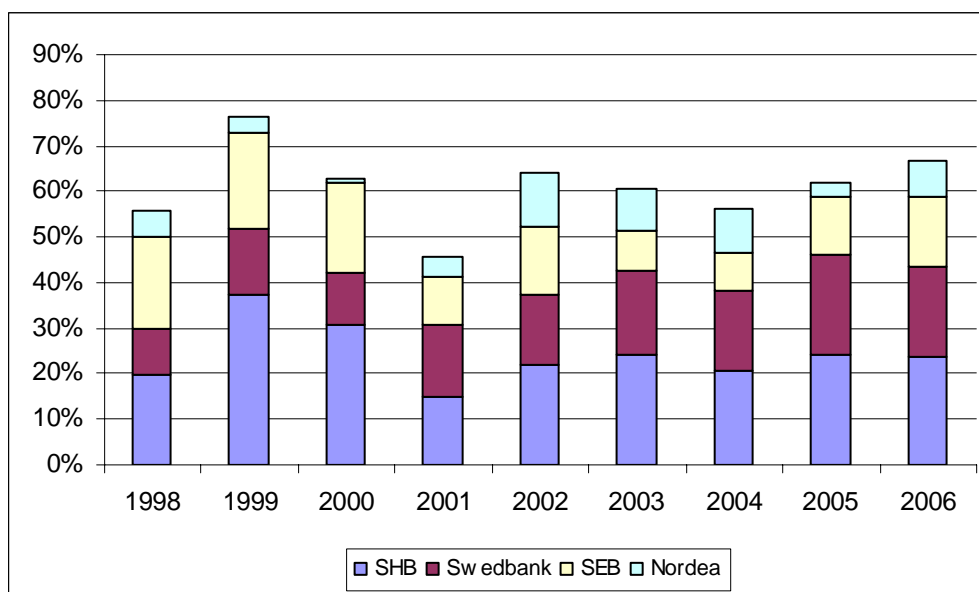
Figur 4.15 Nettoflöde till fondbolag 2005 och 2006, miljarder kronor

Källa: Money Mate (2007)

Sedan millenniumskiftet har strukturerade produkter ökat i popularitet. Från 1999 har volymen emitterade aktieindexobligationer mer än tiofaldigats, se Tabell A.12 i appendix. De fyra storbankernas marknadsandelar uppvisar, enligt Figur 4.16, en spretig bild för åren 1998-2006. De övriga aktörerna består av Svensk Exportkredit och Kommuninvest, som inte emitterar till privatpersoner, samt bland annat Credit Suisse First Boston International (CSFBi) och Danske Bank med fem respektive tre procents marknadsandel. CSFBi är för år 2006 för första gången större än Svensk Exportkredit.

Figur 4.16 Andel av nyemissioner för aktieindexobligationer

Källa: VPC (2006)

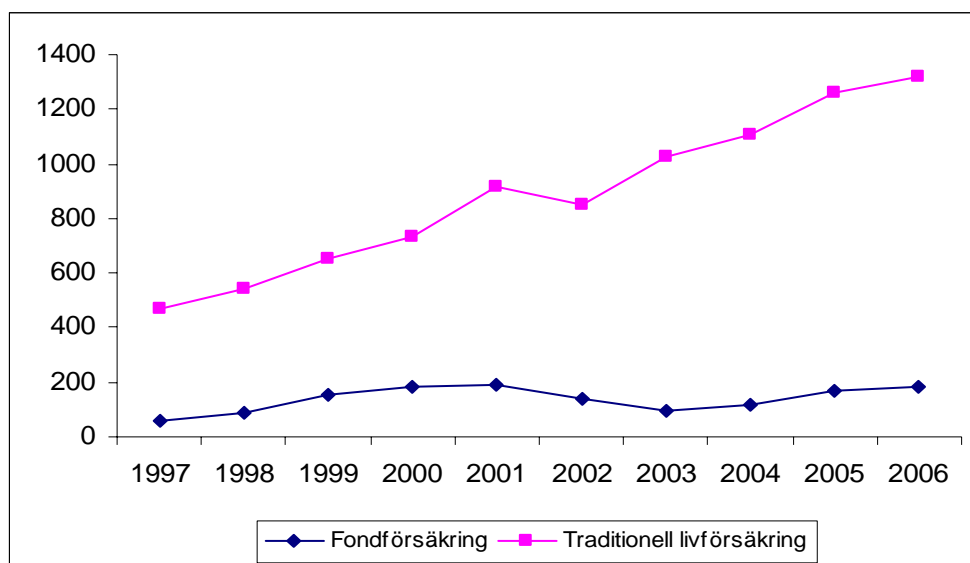
Vid sidan av räntenetto (skillnad mellan ränteintäkter och räntekostnader) så är bankernas största vinstposter i absoluta tal provisionsnetto (bland annat betalningsförmedlingsprovisioner och kapitalförvaltning). Även om det är svårt att få heltäckande statistik avseende provisionsnettot (courtage, avgifter etc.) över tid, så kan det konstateras att kapitalförvaltningen ökat kraftigt, och därmed intäkterna från provisioner. Detta förefaller ha stor betydelse för storbankernas vinster.

4.1.4 Kapital- och pensionsförsäkringsparande

Produkten

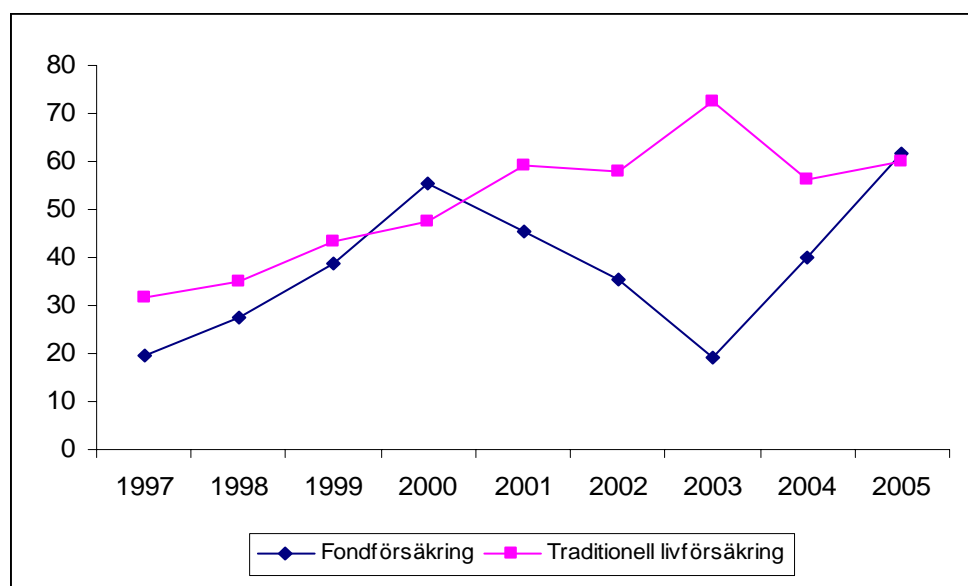
Det individuella försäkringsparandet utgjorde för åren 1998-2004 den största posten av hushållens finansiella tillgångar, men har på senare år halkat ned till den tredje största posten, jämför Tabell A.5 i appendix. Livbolagens placeringstillgångar har dock ökat kraftigt sedan 1997, vilket framgår av Figur 4.17. Även om den traditionella livförsäkringsdelen utgör en mångdubbelt större andel av placeringstillgångarna än fondförsäkring så är premieinkomsterna av samma storlek från dessa två produkter. Figur 4.18 visar dock på att premieinkomsterna från fondförsäkringsdelen sjönk kraftigt efter millenniumskiftet men har återhämtat sig de senaste åren.

Figur 4.17 Livbolagens placeringstillgångar, miljarder kronor

Källa: Sveriges Försäkringsförbund (2007)

Figur 4.18 Livbolagens premieinkomster, miljarder kronor

Källa: Sveriges Försäkringsförbund (2007)

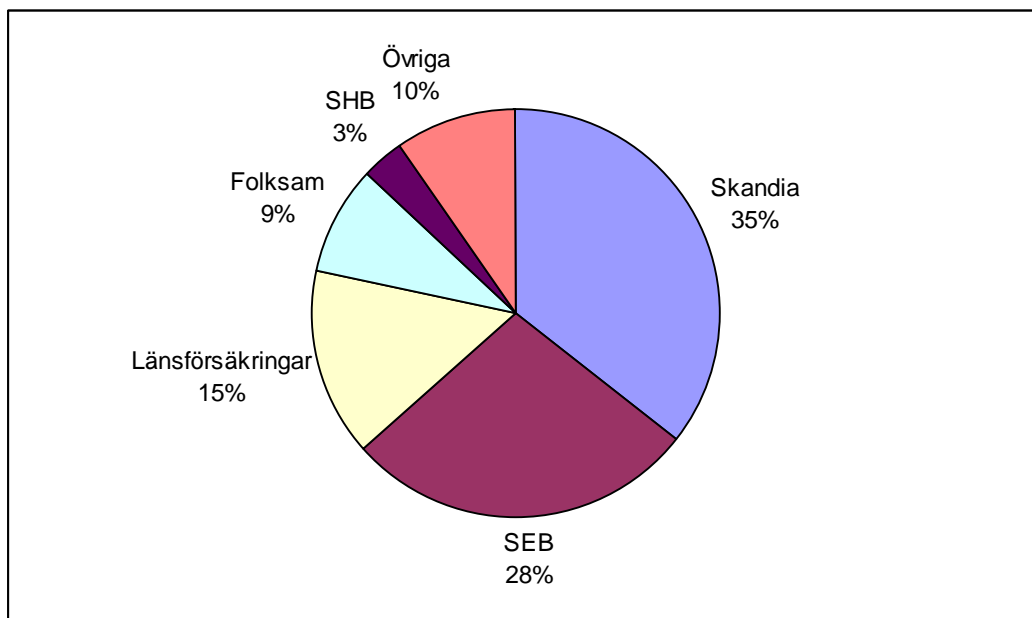
Företagen

Placeringstillgångarna för de sex största aktörerna på denna marknad redovisas i Tabell A.13 i appendix. År 1998 fanns fyra stora aktörer på denna marknad där Skandia och SEB var störst, se Figur 4.19. Därefter kom Länsförsäkringar med en marknadsandel som var cirka hälften så stor, och sedan Folksam med nio procents marknadsandel.

Figur 4.20 visar hur marknaden ser ut 2006. Som framgår har en stor aktör tillkommit i form av AMF Pension. AMF:s snabba tillväxt kan förklaras av att företaget under perioden förändrats från att enbart tillhandahålla kollektiva avtalspensioner till att också medverka i de individuella pensionsvalen och sälja individuella pensionslösningar. Handelsbankens snabba tillväxt förklaras till stor

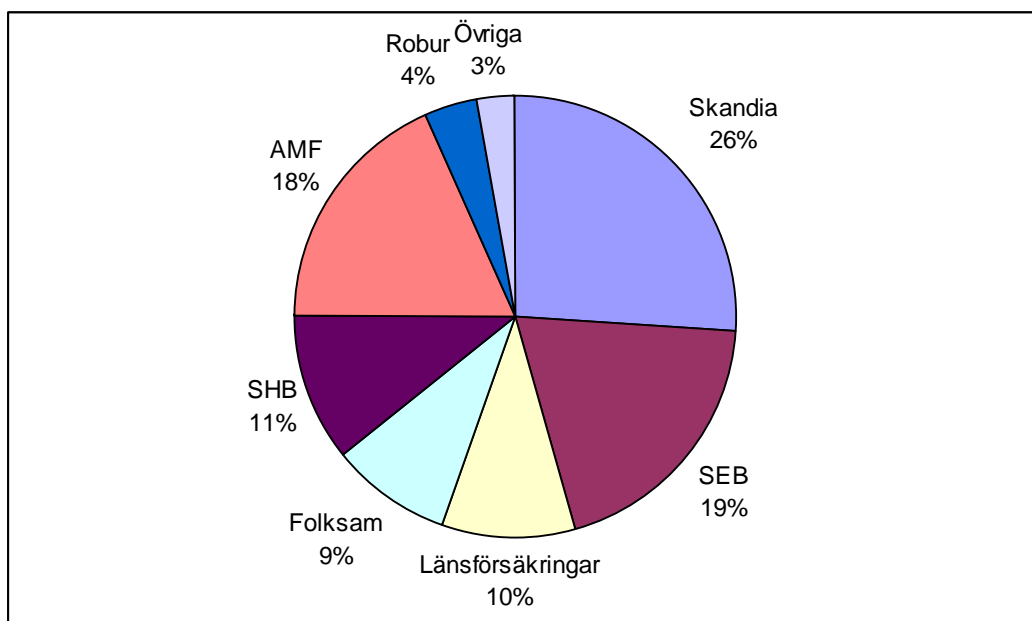
del av att man under perioden förvärvat SPP. En jämförelse mellan 1998 och 2006 visar att de tre största aktörerna 1998 minskat sina marknadsandelar förhållandevis kraftigt och att framför allt AMF Pension och Handelsbanken växt fram som starka aktörer.

Figur 4.19 Marknadsandel för försäkringsbolags placeringstillgångar, 1998

Källa: Sveriges Försäkringsförbund (2007)
Anm: Exklusive avtalsförsäkringar.

Figur 4.20 Marknadsandel för försäkringsbolags placeringstillgångar, 2006

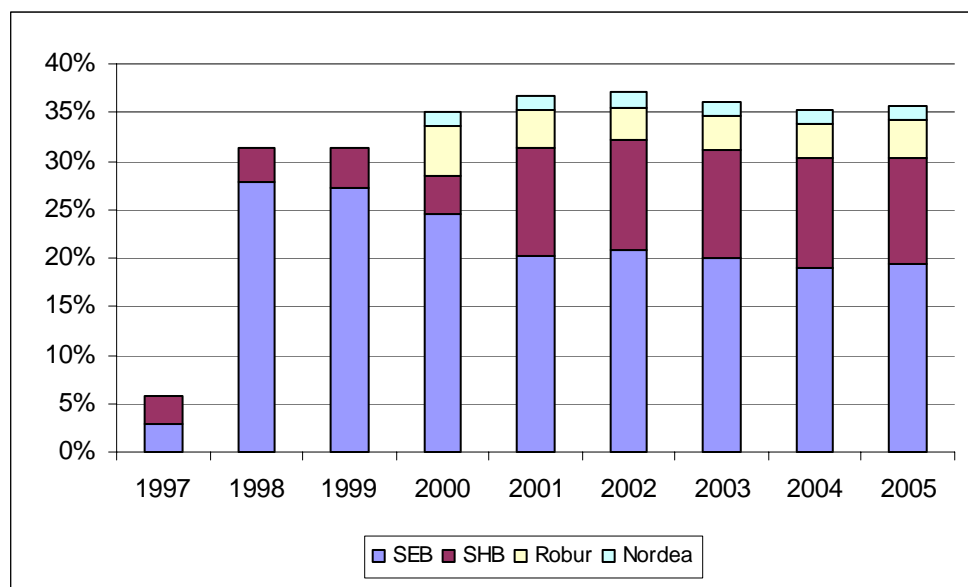

Källa: Sveriges Försäkringsförbund (2007)
Anm: Exklusive avtalsförsäkringar.

Figur 4.21 återger storbankernas marknadsandelar. Den kraftiga ökningen av SEB:s andel år 1998 beror på förvärvet av Trygg-Hansa, och Handelsbankens

stora ökning år 2001 beror på att SPP Liv fr.o.m. detta år är ett helägd dotterbolag till Handelsbanken. Totalt sett har storbankernas andelar dock inte förändrats väsentligt de senaste åren. Emellertid har koncentrationen generellt sett minskat på denna marknad, bland annat p.g.a. AMF:s och Handelsbankskoncernens tillväxt på marknaden, se appendix Tabell A.13.¹²

Figur 4.21 Bankägda försäkringsbolags andel av placeringstillgångar

Källa: Sveriges Försäkringsförbund (2007)

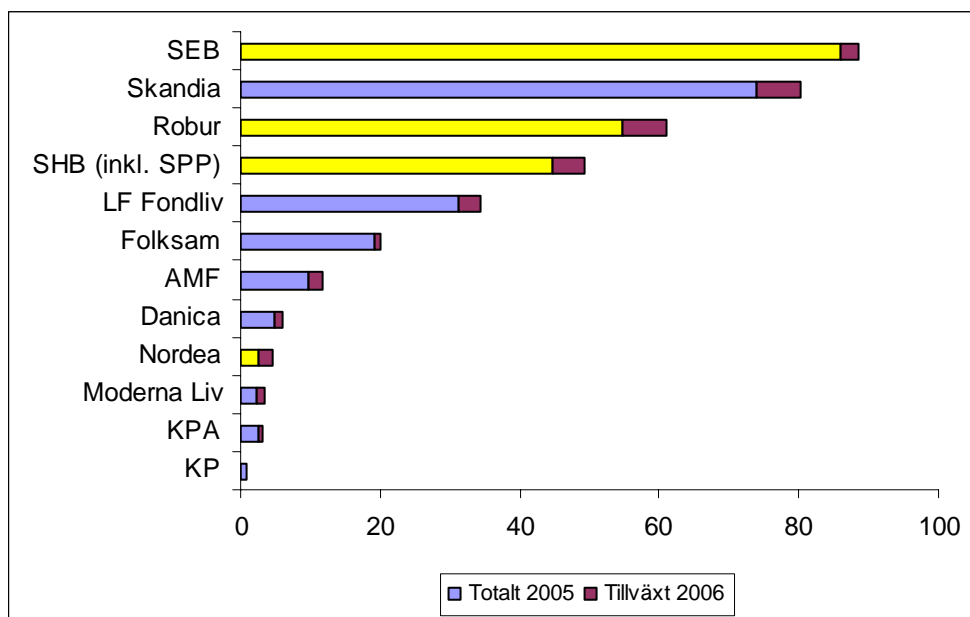
Anm: Data för Robur och Nordea saknas för 1997-1999.

Anm: Exklusive avtalsförsäkringar.

Av livförsäkringsbolagens placeringstillgångar utgör traditionell livförsäkring en klart större del än fondförsäkring, se Figur 4.17. För storbankerna är fondförsäkringsdelen dock större än för marknaden som helhet och utgjorde år 2006 sammantaget 37 procent av placeringstillgångarna i storbankernas livbolag. I Figur 4.22 redogörs för livförsäkringsbolagens placeringar i fondförsäkring samt tillväxten det senaste året i absoluta tal. SEB har störst marknadsandel (25 procent) följt av Skandia (22 procent). Den största procentuella tillväxten år 2006 hade Nordea (72 procent) och därefter Moderna Liv (51 procent).

¹² Herfindahlindex är ett mått mellan 0 och 1 som beskriver koncentrationen på marknaden, där höga värden indikerar hög koncentration. En beräkning av detta mått på denna marknad visar på en minskning från 0,23 år 1998 till 0,17 år 2005, vilket indikerar en ökad konkurrens.

Figur 4.22 Livförsäkringsbolagens placeringar i fondförsäkringar, miljarder kronor

Källa: Sveriges Försäkringsförbund (2007)

4.2 Utlåning

Även utlåningsmarknaden har genomgått stora förändringar. Den kraftigt ökade bostadsutlåningen är en sådan viktig förändring. Vidare har bland annat marknaden för olika konsumentkrediter förändrats och nya aktörer har etablerats inom flera segment på utlåningsmarknaden.

Hushållen väljer att ta lån i samband med t.ex. köp av bostäder, bilar, båtar, konsumtionsvaror o.d. Vilken typ av lån som konsumenterna väljer styrs i hög grad av lånevillkoren, inte minst räntan. Generellt gäller att lån med säkerhet ger en lägre ränta jämfört med lån utan säkerhet.

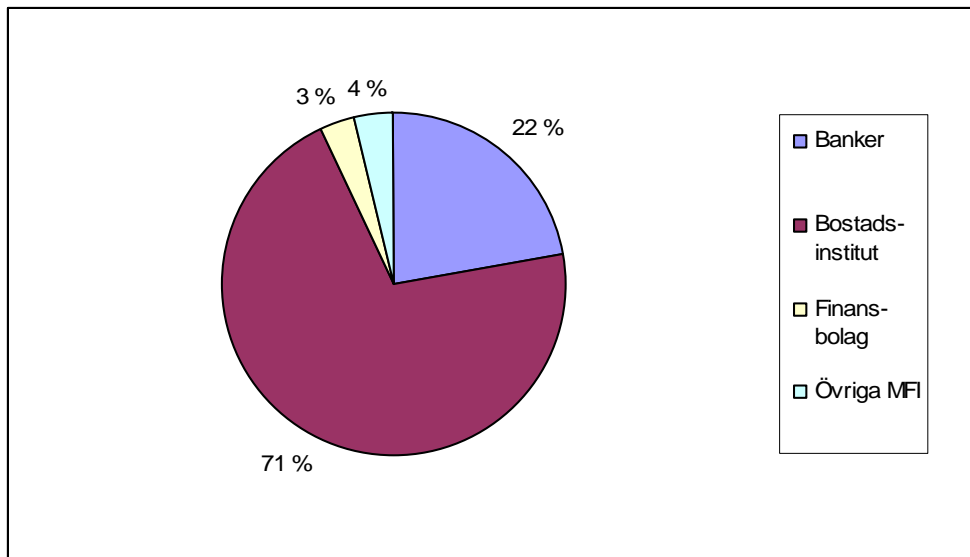
Utifrån hur konsumenterna kan antas välja kan flera segment urskiljas på utlåningssidan såsom bostadslån, övriga lån med säkerhet, blacolån, studielån etc.

Till följd av begränsningar i tillgänglig statistik kan dock inte alla dessa segment beskrivas närmare. Därför begränsas den fortsatta genomgången till att huvudsakligen omfatta bostadsinstitutens respektive bankernas utlåning till hushållen. Bostadsinstitutens utlåning får härvid utgöra en approximation på bostadslån och bankernas dito på övrig utlåning. Det är dock viktigt att redan här peka på att en alltför strikt tolkning av den tillgängliga statistiken inte ger en helt korrekt bild av förhållandena. Detta beror bland annat på att en viss del, ibland en stor del, av vissa bankers utlåning är hänförlig till bostäder. Det gäller t.ex. Danske Bank och SkandiaBanken vars utlåning till bostäder redovisas under *bankernas* utlåning till hushållen och inte under *bostadsinstitutens* utlåning. Viss försiktighet bör alltså iaktas i tolkningen av statistiken.

4.2.1 Total utlåning

Den totala utlåningen från monetära finansinstitut¹³ till svenska hushåll uppgick 2006 till över 1 750 miljarder kronor. Härvid står bostadsinstitutet för merparten, drygt 70 procent, bankerna för drygt 20 procent medan finansbolag och övriga kreditmarknadsföretag står för återstoden, cirka sju procent. Se även Figur 4.23.

Figur 4.23 Utlåning till svenska hushåll, fördelning på typ av institut, december 2006

Källa: Sveriges Riksbank (2006c)

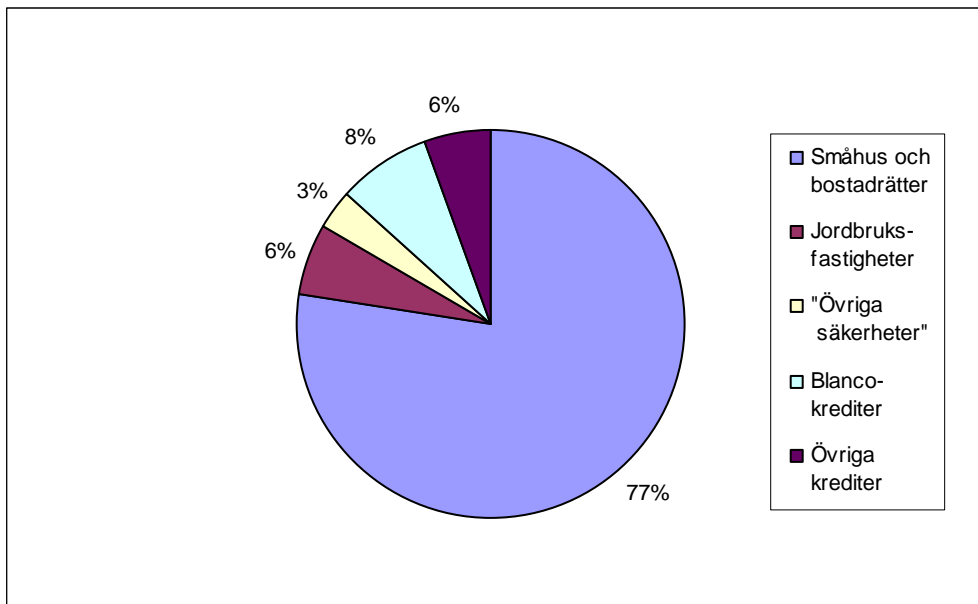
Finansbolagen och övriga monetära finansinstitut har som grupper erfarit ett visst tapp med avseende på sina andelar av den totala utlåningen under perioden 2001 till december 2006.

Enligt Riksbankens finansmarknadsstatistik har utlåningen till hushåll totalt ökat med över 70 procent, motsvarande nära 750 miljarder kronor, från år 2001 till 2006. En mycket stor del, nära 90 procent, av denna ökning utgörs av lån till småhus och bostadsrätter (bostadslån). Även beträffande lån utan säkerhet, s.k. blacolån, och för lån till jordbruksfastigheter noteras ökning.

Den allt överskuggande delen, drygt tre fjärdedelar, utgjordes i slutet av 2006 av bostadslån. Den största posten vid sidan av bostadslån var blacolån, se även Figur 4.24.

¹³ Banker, bostadsinstitut, finansbolag m.fl.

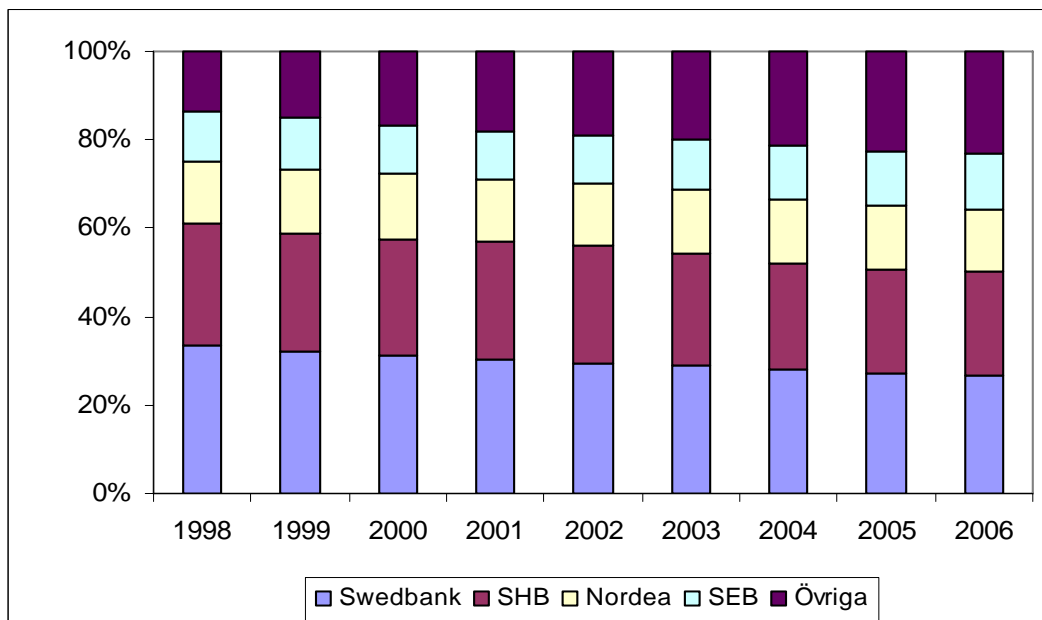
Figur 4.24 Total utlåning till hushåll fördelat på säkerhet, 2006

Källa: Sveriges Riksbank (2006c)

Under perioden 1998 till 2006 har i första hand Swedbank men också Handelsbanken tappat marknadsandelar, sammanlagt med knappt elva procentenheter. Som framgår av Figur 4.25 har detta skett till förmån för aktörer i gruppen Övriga, främst Danske Bank, Länsförsäkringar och SBAB, men också till Nordea och i någon mån SEB, se vidare Tabell A.14 i appendix.

Figur 4.25 Bankernas och bostadsinstitutens utlåning till hushållen

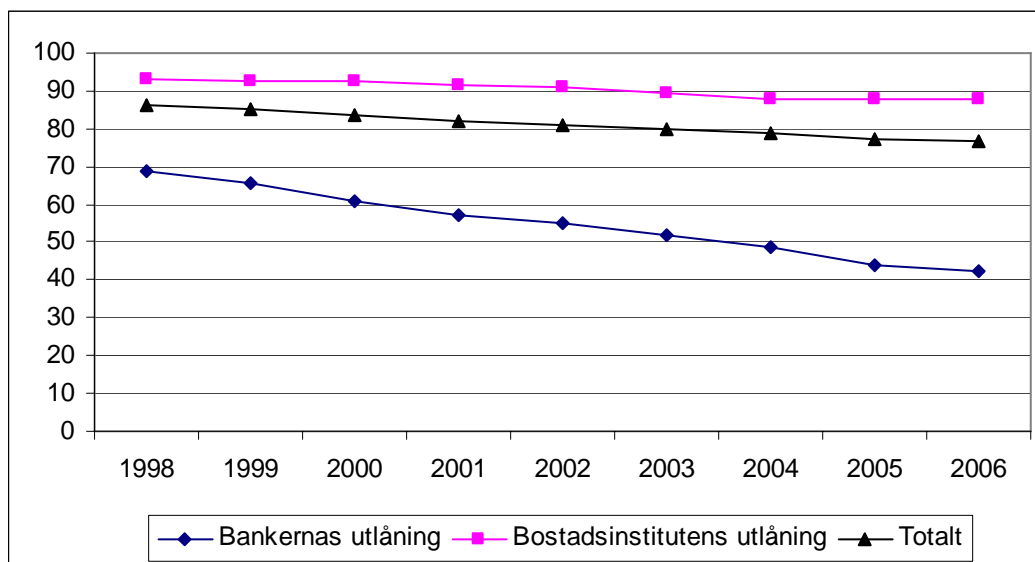

Källa: SCB (2007a och 2007b)

Koncentrationsgraden på utlåningsmarknaden, dvs. här bankernas och bostadsinstitutens utlåning till hushållen, mätt som summan av de fyra största långivarnas marknadsandelar, har successivt minskat över tiden. Under perioden 1998 till 2006 har andelen totalt sett minskat med knappt tio procentenheter, från

cirka 86 procent till cirka 77 procent. Även då bankernas och bostadsinstitutens utlåning betraktas var för sig noteras minskningar.¹⁴ Se även Figur 4.26 och Tabell A.14 i appendix.

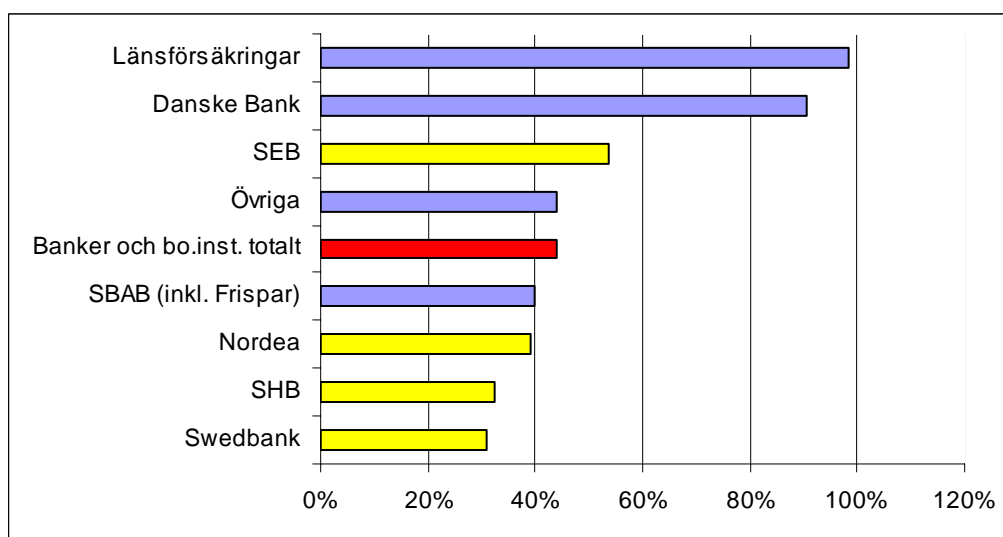
Figur 4.26 Storbankernas andel av utlåningen

Källa: SCB (2007a)

Av Figur 4.27 och Tabell A.14 i appendix framgår att Länsförsäkringar, Danske Bank och SEB har ökat sin utlåning mest, procentuellt sett, under perioden 2004-2006.

Figur 4.27 Förändring av bankernas och bostadsinstitutens utlåning till hushållen, 2004-2006

Källa: SCB (2007a och 2007b)

¹⁴ Det bör dock observeras att bankers utlåning i statistiken även till viss del innefattar lån till bostäder.

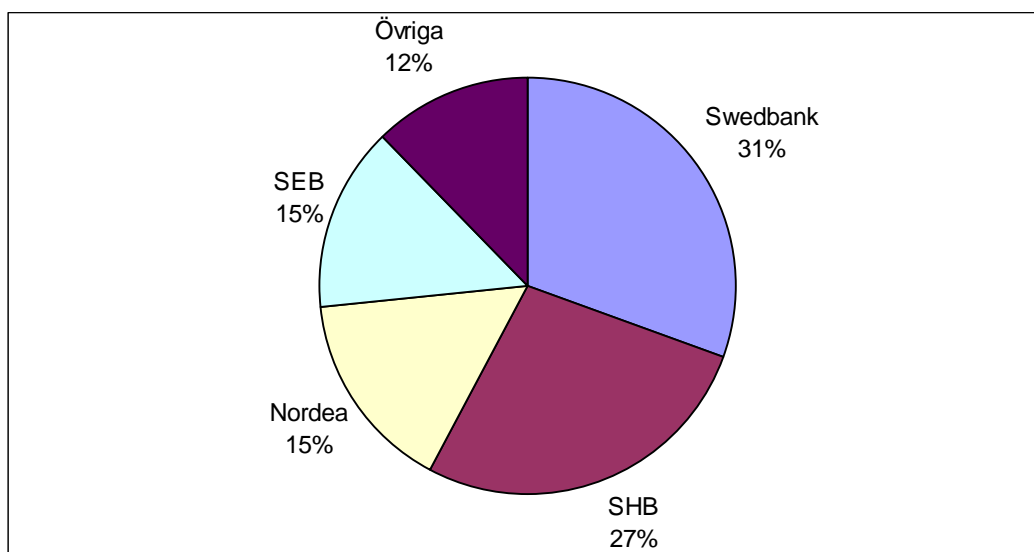
4.2.2 Bostadsinstitutens utlåning till hushållen

Marknadsutveckling

Under perioden 2001 till 2006 har bostadslånens andel av den totala utlåningen ökat från cirka 70 procent till cirka 78 procent, främst på bekostnad av lån relaterade till "Övriga säkerheter"¹⁵. Totalt har utlåningen till köp av småhus och bostadsrätter under perioden ökat med drygt 650 miljarder kronor vilket motsvarar en ökning om cirka 92 procent. Avseende bostadsrätter har utlåningen ökat med hela 196 procent (Sveriges Riksbank, 2006c).

De fyra stora bostadsinstituterna står för cirka 88 procent av utlåningen till privatbostäder, se Figur 4.28 och Tabell A.15 i appendix.

Figur 4.28 Bostadsinstitutens andel av utlåningsstocken till hushåll år 2006

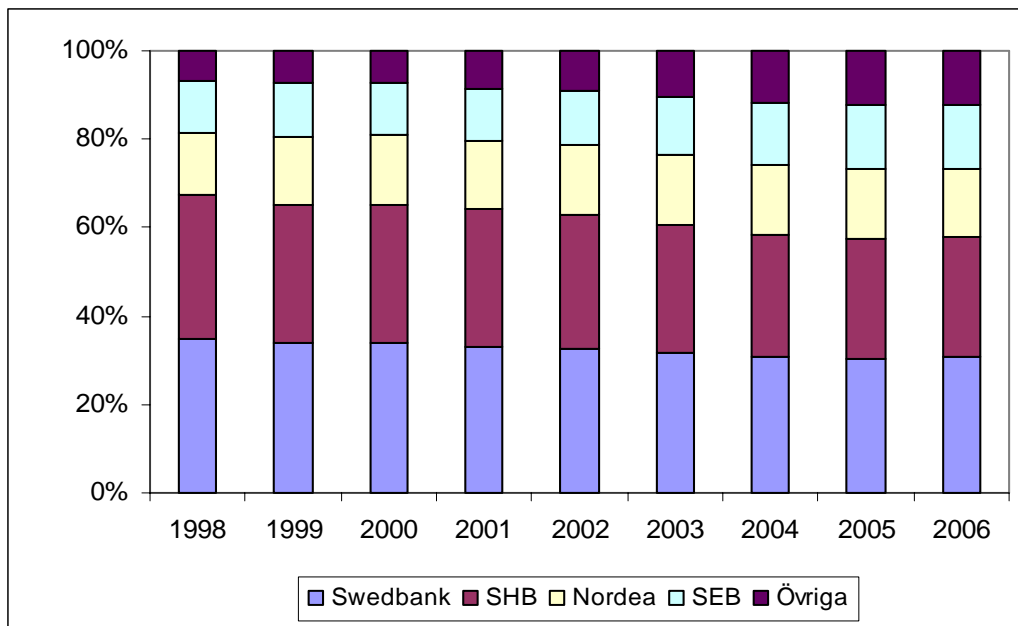

Källa: SCB (2007a)

De fyra stora instituten har således tillsammans fortfarande en mycket stor del av marknaden. Från år 2001 har dock SHB och Swedbank successivt tappat marknadsandelar, sammantaget drygt sex procentenheter eller från cirka 64 procent till cirka 58 procent till förmån för mindre aktörer som Länsförsäkringar och SBAB men även till SEB, vilket också åskådliggörs i Figur 4.29. Det bör dock, som ovan nämnts, observeras att detta till del får anses missvisande beroende på att Danske Banks och SkandiaBankens bolån i statistiken redovisas under bankernas utlåning till hushållen och inte under bostadsinstitutens. Dessa aktörer har vuxit kraftigt under senare år och har uppskattningsvis en sammanlagd marknadsandel på 3-4 procent avseende bolån till hushåll, se vidare i avsnitt 4.2.3 och i appendix Tabell A.15.

¹⁵ En förklaring kan vara att hushållen valt att använda bostaden som säkerhet även vid köp av bilar, båtar etc., särskilt som bostadspriserna allmänt sett ökat. För en analys av detta se Bäckbom och Eklöf (2007).

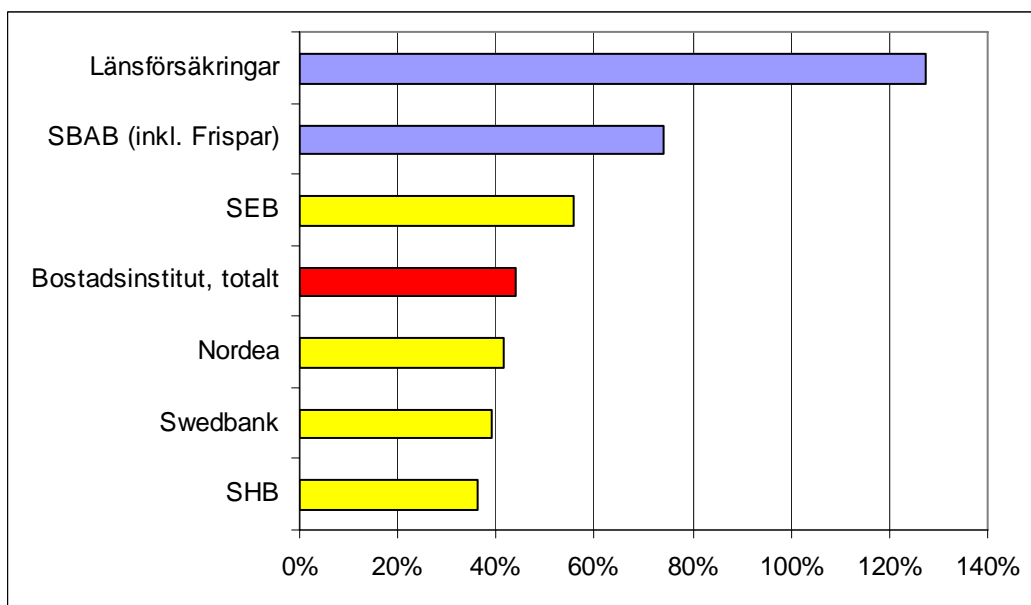
Figur 4.29 Bostadsinstitutens lån till hushållen

Källa: SCB (2007a)

Även här har de mindre bankerna växt mer än storbankerna de senaste åren, se Figur 4.30 och Tabell A.15 i appendix.

Figur 4.30 Förändring av bostadsinstitutens utlåning till hushållen, 2004-2006

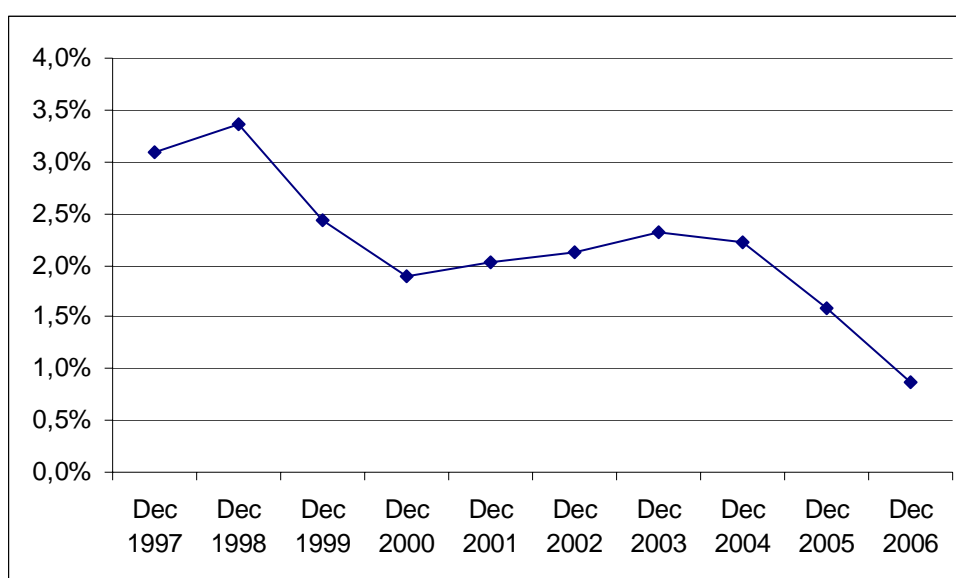
Källa: SCB (2007a)

Det har vidare observerats att räntemarginalerna sjunkit under perioden 2002 till 2006 med 19 procent för småhus och 34 procent för bostadsrätter. En anledning till att den genomsnittliga nedgången var så mycket större för bostadsrätter tros vara att många företag under 2003 och framåt slopade räntetillägget för bostadsrätter. År 2002 var räntemarginalen för bostadsrätter klart högre än de för småhus, men 2006 hade hela denna skillnad i marginaler försvunnit och

räntemarginalerna för bostadsrätter var då lägre än de för småhus (Finansinspektionen, 2006).

Även baserat på Riksbankens finansmarknadsstatistik har den nedåtgående trenden varit tydlig avseende skillnaden mellan utlåningsränta till hushåll och statsskuldväxelränta (6 månaders). Med vissa variationer har differensen successivt minskat från 1997 till 2006, totalt med drygt två procentenheter, se vidare Figur 4.31.

Figur 4.31 *Differensen mellan bostadsinstitutens utlåningsräntor och 6 månaders statsskuldväxelränta*

Källa: Sveriges Riksbank (2006c)

Som nämnts tidigare så har även räntegapet minskat, se vidare Figur 4.8.

Förskjutningen av marknadsandelar och minskade räntemarginaler får anses varit betydande och är tydliga indikationer på att konkurrensen har varit hård på bolåne marknaden. Hur mycket de nya bolåneinstituten bidragit till hårdare konkurrens, kontra de befintliga stora, är svårt att svara på. Det kan dock konstateras att de nya kapitaltäckningsreglerna gynnar bolån och därmed har marknadsandelar blivit mer attraktiva för alla aktörer.

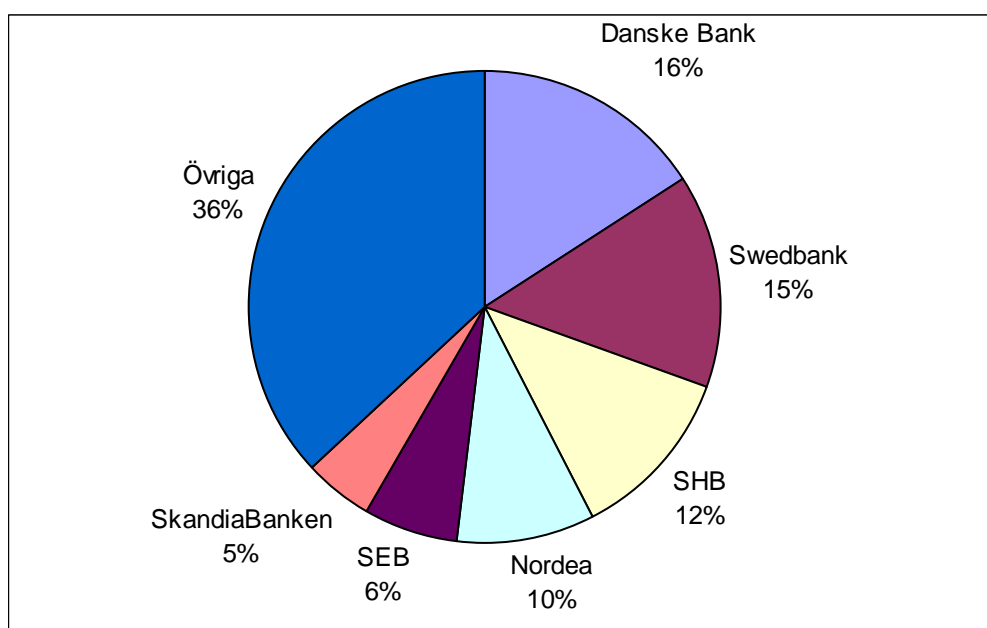
4.2.3 Bankernas utlåning till hushållen

Marknadsutveckling

Totalt har bankernas utlåning till hushållen, under perioden 2001 till 2006, ökat med drygt 185 miljarder kronor vilket motsvarar en ökning om cirka 91 procent (SCB, 2007a). Blancokrediter har ökat med totalt drygt 50 miljarder motsvarande cirka 62 procent (Sveriges Riksbank, 2006c).

De sex största bankerna står sammantaget för cirka 63 procent av bankernas totala utlåning till hushållen, se även Figur 4.32 och Tabell A.16 i appendix.

Figur 4.32 Bankernas andel av utlåningen till hushåll 2006

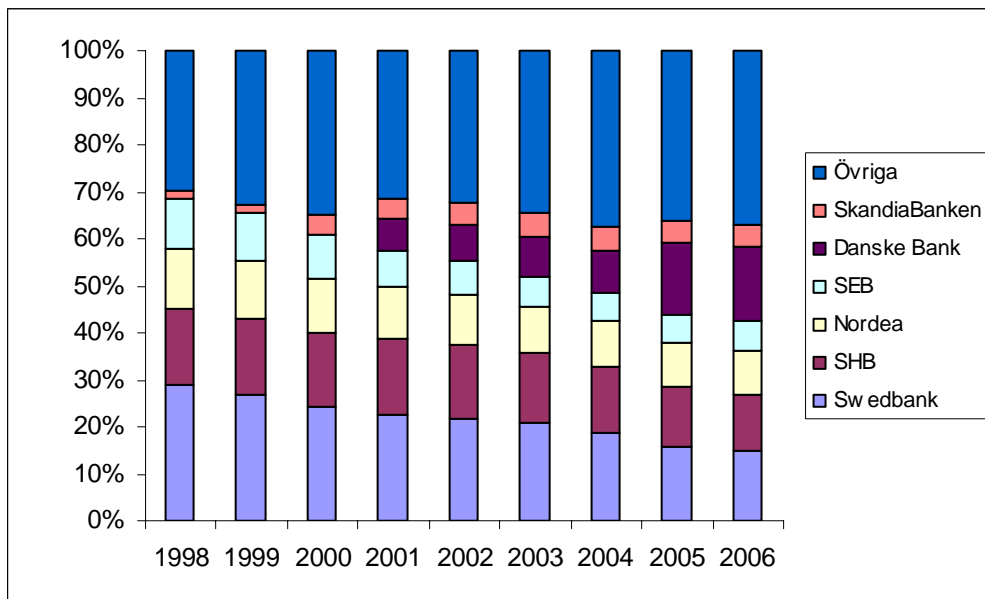

Källa: SCB (2007a)

Av Figur 4.33 framgår att de s.k. storbankerna, under perioden 2001 till oktober 2006, har tappat relativt stort, särskilt Swedbank. Danske Bank har härvid ökat stort (notera att de ingick under posten Övriga för tidigare år). Den stora ökningen för 2005 beror dock på att de flyttade sin bostadsutlåning till banken detta år. Även SkandiaBanken står för en tydlig ökning medan flera små banker gjort mindre öknings. Emellertid är det viktigt att notera att den ökade lånevolymen för såväl Danske Bank som SkandiaBanken i stor utsträckning är hänförlig till bostadslån men redovisas i statistiken som bankernas utlåning eftersom dessa banker inte, till skillnad mot övriga stora aktörer, har separata bostadsinstitut, jämför med avsnitt 4.2.2. Detta till trots noteras att gruppen Övriga har tagit marknadsandelar. I denna grupp återfinns förutom sparbankerna aktörer som Länsförsäkringar Bank, IKANO Banken, ICA Banken, Avanza m.fl, se vidare Tabell A.16 i appendix.

Även om detta avsnitt tar sikte på bankernas utlåning bör noteras att även finansbolag och övriga monetära finansinstitut, i konkurrens med bankerna, ägnar sig åt utlåning till hushåll till en inte oväsentlig del, jämför med avsnitt 4.2.1. Det är således ett relativt stort antal aktörer som opererar på marknaden för utlåning till hushåll. Även om det är svårt att närmare ange vad detta innebär med avseende på ovan angivna marknadsandelar framstår det som att kategorin Övriga skulle växa ytterligare.

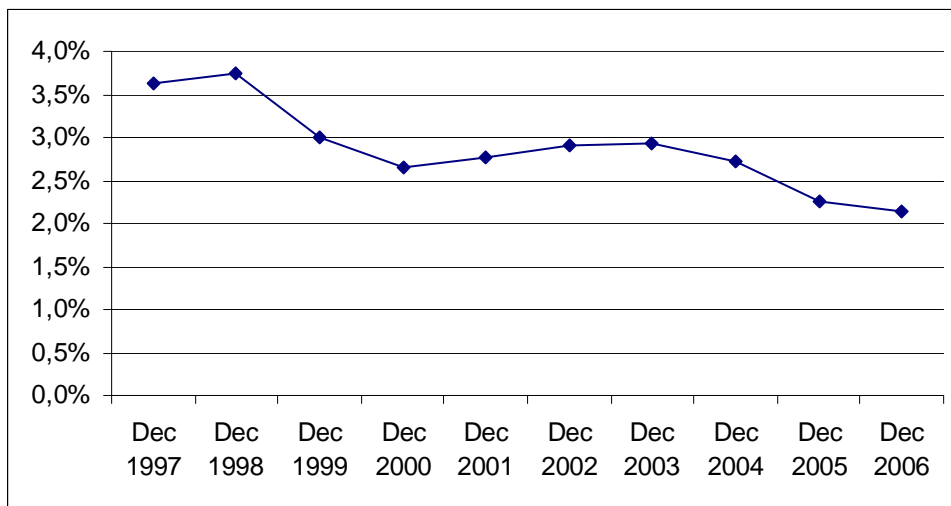
Figur 4.33 Bankernas andel av utlåningen till hushåll

Källa: SCB (2007a)

Ytterligare en indikation på att konkurrensen skärpts är att differensen mellan bankernas utlåningsräntor till hushållen och statsskuldväxelränta (6 månaders) under perioden 1997 till 2006 har minskat. Totalt uppgår minskningen till i storleksordningen 1,5 procentenheter, se vidare Figur 4.34 och Figur 4.8.

Figur 4.34 Differensen mellan bankernas utlåningsräntor och 6 månaders statsskuldväxelränta

Källa: Sveriges Riksbank (2006c)

De minskande marknadsandelarna för storbankerna och de pressade räntemarginalerna får anses tyda på att konkurrensen även på den svenska marknaden för bankernas utlåning till hushåll har ökat.

4.2.4 Studielån

Studielån tas normalt av den enskilde för att bekosta uppehälle och utbildning under studietiden. Även om det förekommer att studenter tar lån av andra än Centrala Studiestödsnämnden (CSN), t.ex. banker, har det inte gått att uppbringa annan statistik än den som redovisas i SCB:s Sparbarometer. Statens utlåning till hushåll är i denna statistik i allt väsentligt hänförligt till CSN och får därför i denna rapport utgöra en approximation på hur studielånen utvecklats.

Totalt uppgick den av CSN utlånade volymen studielån, tredje kvartalet 2006, till drygt 175 miljarder kronor. Som andel av den totala volymen lån, inkluderande såväl staten som finanssektorn, motsvarar detta cirka 9 procent. Liksom utlåningen i övrigt har också studielånen ökat stadigt. Under perioden 1998 till slutet av 2006 har denna typ av lån ökat med drygt 50 procent motsvarande drygt 60 miljarder kronor (SCB, 2007b).

5 Betalningsförmedling

5.1 Kontobaserade betalningar

Betalningar mellan banker och clearinginstitut kallas stora betalningar och skiljer sig från massbetalningar, som utförs av företag och hushåll. Stora betalningar utgörs, som namnet antyder, generellt av större belopp men färre transaktioner jämfört med massbetalningar, vilket även visas av Tabell 5.1.

Den genomsnittliga storleken på både mass- och stora betalningar har minskat de senaste nio åren. Detta antyder en ökad användning av kontobaserade betalningar för lägre belopp, som tidigare betalades kontant.¹⁶

Tabell 5.1 Kontobaserade massbetalningar och stora betalningar

	Värde, miljarder kronor		Antal, miljoner		Medelstorlek, kronor	
	Mass	Stora	Mass	Stora	Mass	Stora
1997	7 634	82 051	912	0,3	8 371	274
1998	7 899	91 701	1 014	0,3	7 790	306
1999	7 539	100 924	1 140	0,3	6 613	336
2000	8 050	107 210	1 209	0,5	6 658	214
2001	9 064	113 381	1 267	0,7	7 154	162
2002	6 830	114 017	1 146	1,1	5 960	104
2003	7 032	112 358	1 308	1,3	5 376	86
2004	7 669	108 998	1 563	1,3	4 907	84
2005	8 577	111 171	1 733	1,2	4 949	93

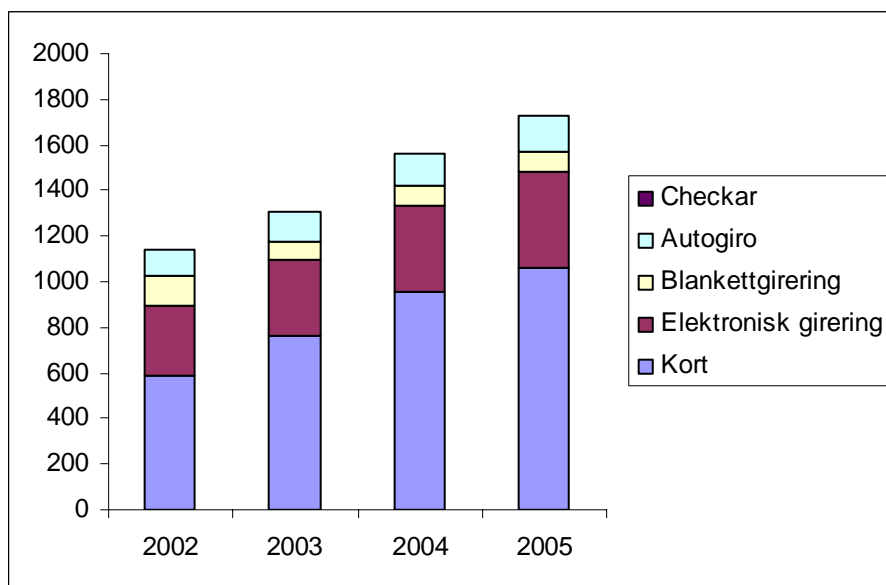
Källa: Sveriges Riksbank (2006a)

Anm: Betalningar internt mellan konton inom samma bank ingår ej. Minskningarna i betalningar 2002 beror på att Postgirot köptes av Nordea och därmed blev transaktioner däremellan interna.

Kontobaserade betalningar är en allmän term för många olika typer av transaktioner. Figur 5.1 och Figur 5.2 åskådliggör användningsfrekvensen av dessa betalningar i Sverige sedan år 2002.

¹⁶ Notera att mass- och stora betalningar är korrelerade, t.ex. då kunder ökar frekvensen i kortbetalning måste banker klarera fler betalningar mellan varandra vilket resulterar i ökade stora betalningar.

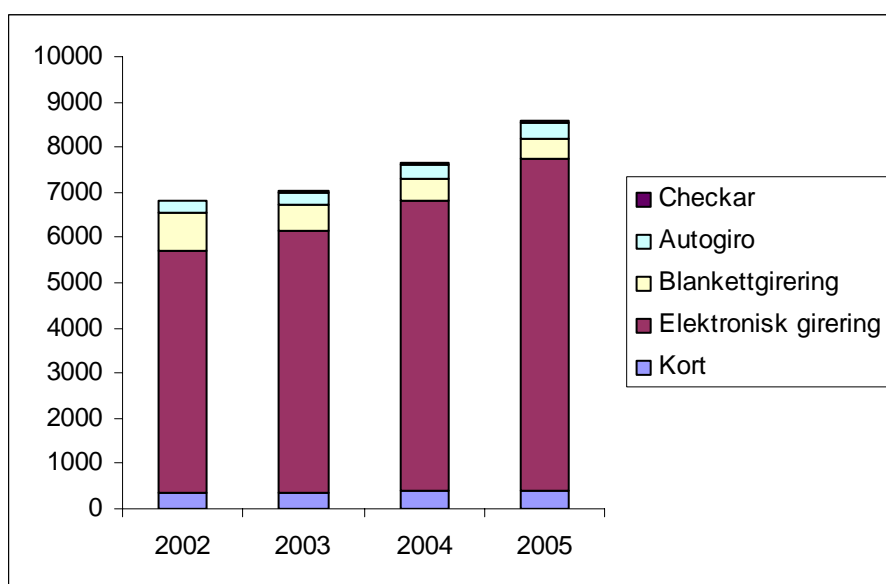
Figur 5.1 *Kontobaserade massbetalningsinstrument, miljoner transaktioner*

Källa: Sveriges Riksbank (2006a)

Anm: Statistiken innan 2002 är inte jämförbar med åren i figuren och redovisas därför inte.

Figur 5.2 *Kontobaserade massbetalningsinstrument, transaktionsvärde miljarder kronor*

Källa: Sveriges Riksbank (2006a)

Anm: Statistiken innan 2002 är inte jämförbar med åren i figuren och redovisas därför inte.

Kortanvändningen ökade med 80 procent för åren 2002-2005. Blankett- och elektroniska gireringar utgör dock den största delen av det totala transaktionsvärdet för denna period.

Checkar har i princip försvunnit i Sverige. Åren 2002-2005 uppgick antalet checktransaktioner till cirka en miljon per år, vilket är för litet för att synas i Figur 5.1. Figur 5.2 visar på en svag, men synlig, återkomst/ökning de senaste åren. Detta kan dock delvis bero på att Riksbanken förändrat sin statistikbearbetning.

Ur ett internationellt perspektiv är det stor skillnad mellan länderna i användningen av checkar. Sveriges checkandel de senaste åren på mindre än en promille av totalt antal transaktioner kan jämföras med USA:s 47 procent, Frankrikes 27 procent, Storbritanniens 16 procent och Tysklands 1 procent för år 2003 (McKinsey&Company, 2006).

Guibourg och Segendorf (2004) har studerat kostnader för att producera olika betalningstjänster, inklusive kontanter, och fann att kostnaderna reflekterades dåligt av de avgifter som konsumenten betalar för betalningstjänster. Detta är dock inte så förvånande då exempelvis ingen bank i princip vågar ta betalt för kontantuttag eftersom många konsumenter kräver att denna tjänst är gratis. Ur ett konkurrensperspektiv kan det dock vara positivt med avgifter för kontantuttag då andra tjänster såsom kortbetalning, skulle bli billigare relativt sett.¹⁷

5.2 Kontant- vs kortbetalning

Banker som opererar på sparmarknaden erbjuder tjänster för uttag av kontanter. Traditionellt genomfördes dessa över disk (over the counter, OTC), och via klare-ringsöverenskommelser mellan banker fick kunderna möjlighet att ta ut pengar även i andra konkurrerande banker. Under 1970-talet byggdes system av uttagsautomater för att rationalisera uttagstjänsten. Två separata system växte fram, Bankomat och Minuten.

Bankomatsystemet startade 1972 och ägdes av de större affärsbankerna i Sverige via Bankomatcentralen AB. Från 1985 fick varje bankkontor äganderätt till sin egen Bankomat. Minuten startade 1976, men vid millenniumskiftet hade de två uttagssystemen konvergerat. Under senare år har även en oberoende aktör som tillhandahåller kontantuttag etablerat sig i Sverige. Idag fungerar ett och samma kort på i princip alla uttagsautomater i hela landet. Kunderna betalar inga direkta avgifter för uttag vare sig i Sverige eller inom EU (i resten av världen tar storbankerna normalt en avgift på 30-40 kronor). De flesta banker tar dock ut en växlingsavgift vid uttag i andra länder.

Tabell 5.2 visar utvecklingen av transaktioner i uttagsautomater. Antalet automater har ökat något sedan 1997, men antalet transaktioner och det totala värdet av uttagen har inte ökat nämnvärt mer än inflationstakten. Detta tyder på att kunderna fullt ut tagit till sig denna teknologi sedan länge. Ett genomsnittligt uttag har varit dryga 800 kronor, under större delen av perioden 1997 till 2005.

Till skillnad från utvecklingen av uttagsautomater de senaste åren har utvecklingen av betalningsterminaler varit mer påtaglig, se nedre delen av Tabell 5.2. Betalningsterminaler används av handlare som erbjuder kortbetalning till sina kunder. Från 1997 till 2005 har antalet terminaler mer än fördubblats och antalet transaktioner mer än femdubblats. Den genomsnittliga storleken på en kortbetalning har också sjunkit från knappa 600 kronor till knappa 400 kronor

¹⁷ Juul (2006) redovisar avgifter för transaktioner i de nordiska länderna, där Sverige är de land med högst genomsnittliga kostnader. Studien är dock missvisande då antaganden görs att samtliga länder har behov av exakt samma uppsättning av betalningsförmedlingstjänster. I Danmark behövs exempelvis flera olika kort för att utföra olika typer av betalningar, vilket inte behövs i Sverige. Exkluderas avgifterna för dessa onödiga kort, uppvisar Sverige istället låga genomsnittliga avgifter.

under perioden. Detta tyder på att kortbetalningar för mindre belopp ökat i betydande grad, vilket även indikeras i Tabell 5.1.

Tabell 5.2 *Uttagsautomater och terminaler*

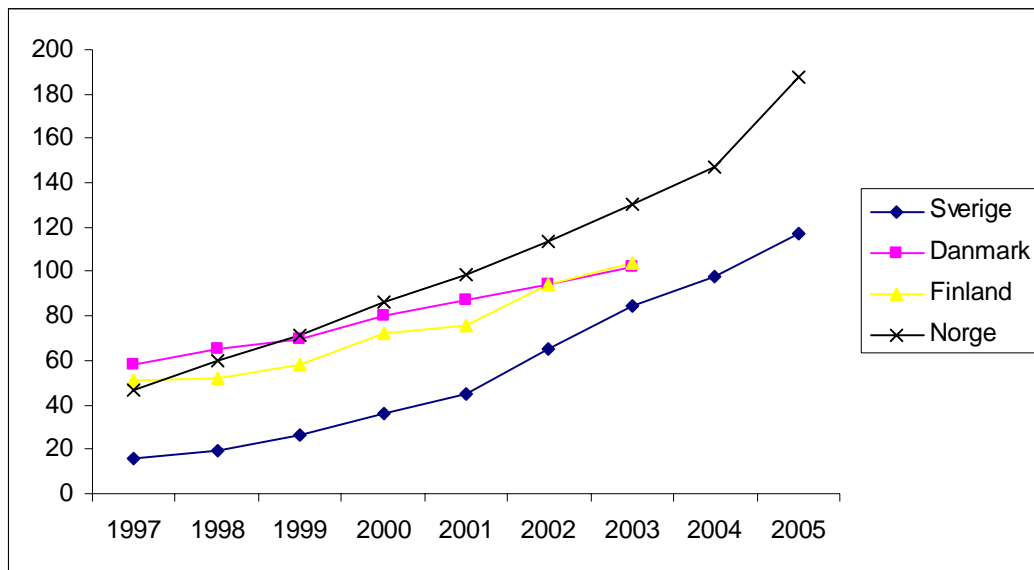
		Antal	Antal trans- aktioner, miljoner	Transaktions- värde, miljarder kronor	Genomsnittligt transaktions- värde, kronor
Uttagsautomater	1997	2 370	312	249	798
	1998	2 485	333	287	862
	1999	2 580	310	257	829
	2000	2 617	321	271	844
	2001	2 567	335	282	842
	2002	2 647	321	269	838
	2003	2 676	328	280	854
	2004	2 806	337	274	813
	2005	2 800	316	275	870
	Betalingsterminaler	1997	83 800	141	84
1998		94 400	171	92	538
1999		106 100	227	127	559
2000		121 300	256	143	559
2001		124 700	326	185	567
2002		142 000	454	211	465
2003		153 000	542	241	445
2004		161 100	616	269	437
2005		176 600	755	299	396

Källa: Sveriges Riksbank (2006a)

Trots att den svenska kortanvändningen kraftigt ökat de senaste åren så ligger Sverige efter de nordiska grannländerna. Figur 5.3 visar att antal korttransaktioner per capita är lägre i Sverige än i Danmark, Finland och Norge. Norrmännen utförde t.ex. 61 procent fler korttransaktioner år 2005 än svenskarna.¹⁸

¹⁸ Notera att statistiken från Sveriges Riksbank eventuellt kan vara missvisande då alla länder inte inrapporterar all kortanvändning, exempelvis privata bolags egna kort såsom ICA-kortet och bensinkort.

Figur 5.3 Antal korttransaktioner per capita i de nordiska länderna

Källa: Sveriges Riksbank (2006a)

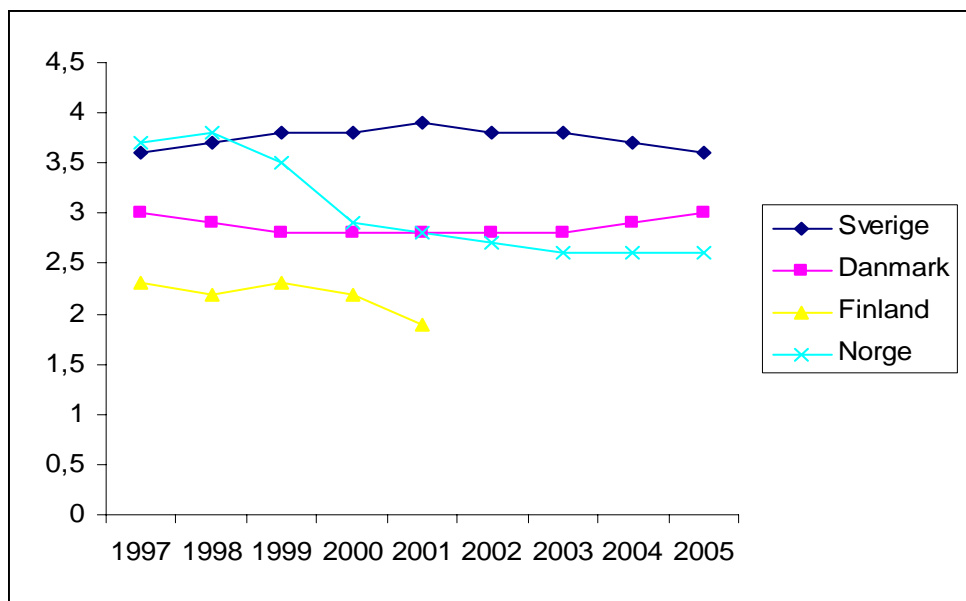
Anm: Data saknas för Finland och Danmark för 2004 och 2005.

Figur 5.4 visar också svenskarnas behov av fler sedlar och mynt då kortanvändningen inte är lika utbredd som i de nordiska grannländerna. Detta behöver dock inte betyda att konkurrensförhållandena är sämre. Valet mellan kontant- och kortbetalning är avhängigt den relativa skillnaden i kostnader för respektive betalningssätt.

Ur ett europeiskt perspektiv är dock kortanvändningen stor i Sverige, liksom i våra övriga nordiska grannländer (se dock fotnot 18). Svensken använder kort vid 59 procent av alla transaktioner, och kortanvändningen har ökat mer i Sverige än i åtta länder på kontinenten under perioden 2000 till 2004 (ABN AMRO et al, 2006).¹⁹

¹⁹ Se även ECB (2005) för en jämförelse av betalningsförmedlingsstatistik med de då 14 övriga EU-länderna. Data sträcker sig dock endast fram till år 2003.

Figur 5.4 Utestående sedlar och mynt i förhållande till BNP för de nordiska länderna, procent

Källa: Sveriges Riksbank (2006a)

Anm: Finlands siffror efter 2001 är ej inkluderade då dessa inte är jämförbara med tidigare år.

6 Sammanfattande analys

6.1 Allmänt

En uppfattning som ofta kommer till uttryck avseende banksektorn är att marknaderna är nationella. Det gäller inte minst i en nyligen publicerad rapport från Europeiska kommissionen (2007). Rapporten betraktar dock marknaden i första hand ur konsumentens perspektiv. Även om konsumenternas rörlighet över nationsgränserna allmänt sett har ökat, förefaller detta generellt sett överensstämma med de svenska förhållandena.

Sett från utbudssidan ser vi emellertid en tydlig internationell utveckling. Samtliga svenska storbanker finns härvid representerade på flera närliggande bankmarknader för hushåll. De gäller såväl de nordiska länderna som de baltiska staterna och Polen. I Sverige finns även många utländska aktörer representerade. På konsumentensida har framförallt Danske Bank vuxit sig starka.

Vidare framförs också uppfattningen att den höga koncentrationen på bankmarknaden är ett konkurrensproblem. Frågan är dock om lägre koncentration nödvändigtvis skulle gynna konsumenterna. Det kan härvid vara värt att peka på att den svenska bankmarknaden är en av de mest konsoliderade och med den lägsta kontorstätheten i Europa. Samtidigt ligger de svenska bankerna, tillsammans med sina nederländska och brittiska konkurrenter, i framkanten vad gäller effektivitet och produktivitet (McKinsey&Company, 2006).

För att söka svar på frågan om hur koncentrerad en bankmarknad bör vara kan det vara värt att reflektera kring hur bankmarknaden som helhet är uppbyggd och vad den syftar till.

På flera marknader är det (i teorin) önskvärt med så många företag som möjligt på marknaden med vardera en väldigt liten marknadsandel, dvs. välfärden ökar för varje nytt företag som träder in på marknaden. Detta medför inte bara en maximal välfärd, utan uppnår även ett maximalt konsumentöverskott. I nationalekonomin refereras därför detta till *perfekt konkurrens*. En mängd villkor måste dock vara uppfyllda för att en marknad ska kunna liknas vid detta, bland annat låga inträdes hinder, homogena varor och fullt informerade konsumenter.

Vissa andra marknader har en annan karaktär där det är optimalt med endast ett företag på marknaden, s.k. *naturligt monopol*. På dessa marknader finns skalekonomi i produktionen, dvs. varje extra enhet som produceras medför en sänkning av den genomsnittliga styckkostnaden i produktionen. Vanliga exempel på sådana marknader är el, telekom och järnväg, där det inte är motiverat ur ett välfärdsperspektiv att bygga en ny järnväg för varje nytt företag som går in på marknaden etc. Oftast krävs strikta regleringar för att dessa marknader ska fungera väl.

På bankmarknaden finns det argument för både många och få banker, ur ett välfärdsperspektiv. Naturligtvis spelar landets storlek roll för hur en optimal bankmarknad bör se ut, men generellt sett kan ett stort antal banker generera de

positiva effekterna av perfekt konkurrens, dvs. låga priser (nära marginalkostnaden) och bra service. Framförallt är det hushållen som kan tjäna på detta då deras enskilda efterfrågan oftast är småskalig och inte kräver stora resurser av banken.

Argumenten för få banker på marknaden ligger emellertid i själva bankmarknadens natur. Bankerna ska bland annat kunna finansiera (låna ut till) stora investeringar hos företag. För att klara detta måste banken ha stora kapitalstockar. Avsaknaden av stora banker i ett land kan vara hämmande för dess utveckling då kapitalet måste sökas utomlands, vilket kan vara dyrare. De inhemska bankerna går då dessutom miste om de intäkter som stora lån kan ge.

Stora banker har naturligtvis också större möjlighet än små banker att bygga upp stora infrastrukturella nätverk i sin bank, såsom Internetkontor, betalningssystem, uttagsautomater etc. Här finns skalfördelar som i slutändan kan komma hushållen till nytta.

Om vi återgår till frågan hur många banker ett land bör ha från välfärdssynpunkt kan konstateras att det i vart fall inte är bra med en stor bank och flera småbanker. Detta skulle innebära att den stora banken fick en monopolliknande ställning på vissa typer av tjänster till större företag, dvs. stor *marknadsmakt* på utbudssidan. Alltför många banker framstår å andra sidan heller inte som optimalt. Det är naturligtvis svårt att säga någonting om det ideala antalet och deras inbördes storlek. Så mycket kan dock sägas att på en bankmarknad med ett fåtal stora spelare, så är det väsentligt med låga inträdeshinder samt flera mindre banker, för att upprätthålla en god konkurrens på bankmarknaden för hushåll.

Vidare kan det vara värt att reflektera över bankmarknadens stora betydelse för ekonomin som helhet. Bankmarknaden kan sägas vara navet i ekonomin. Härvid skiljer sig denna marknad väsentligen från många andra marknader. Ekonomin som helhet och dess olika branscher är på många sätt beroende av en robust och väl fungerande bankmarknad. Det är inte säkert att en struktur på bankmarknaden som ger den största nyttan för bankkonsumenterna med låga priser, stort produkturval och bra service, är den bästa strukturen för konsumenterna i en större kontext. Konsumenternas totala nytta påverkas inte bara av konkurrensen på bankmarknaden utan även av förhållandena på andra marknader vars funktionssätt är starkt beroende av bankmarknaden.

Några exempel från andra västeuropeiska länder visar att hög koncentration på bankmarknaden inte behöver vara negativt för konsumenterna. I Tyskland har de fem största bankerna tillsammans 22 procents marknadsandel. Samtidigt är den marknaden en av de mest kostsamma/ineffektiva för konsumenterna. Jämför vi med situationen i Nederländerna, där de fem största bankerna har ca 80 procents marknadsandel, finner vi att bankmarknaden där förefaller vara en av de mest billigaste/effektiva för konsumenterna (Veckans affärer, 2007).

6.2 Bankkontor och Internet

För att etablera sig som fullsortimentsbank, med ett mer komplett utbud av banktjänster till både hushåll och företag, är det en fördel att ha tillgång till ett strategiskt nät av kontor. Även om man endast vill träda in på ett segment framstår det som en stor fördel att finnas tillgänglig fysiskt. Att åstadkomma detta

är naturligtvis förenat med relativt stora kostnader i personal, lokaler etc. För nytillträdande aktörer kan detta vara ett betydande inträdeshinder.

Det finns dock exempel på lyckade nytillträden utan fysiska kontor, såsom Skandiabanken och Nordnet. Det fysiska kontorets betydelse beror på vilken delmarknad banken agerar på. Bolån och aktiehandel förefaller vara relativt oavhängigt av fysiska kontor då detta lätt kan skötas via Internet eller telefon. Utlåning till lokala småföretag i mindre städer är dock mer beroende av ett fysiskt bankkontor med personliga kontakter och kännedom om de lokala förhållandena för att göra realistiska kreditbedömningar.

Samtidigt kan konstateras att antalet traditionella kontor från 1997 successivt har minskat från 2 522 till 1 910 år 2005 (se Tabell 3.1). Det är dock inte uppenbart att denna neråtgående trend fortsätter. Å ena sidan utförs en ökande andel av banktjänsterna via Internet, telefon och automater, samt genom nya distributionskanaler som matbutiker, vilket talar för ytterligare minskningar av de traditionella kontoren. Å andra sidan kan vi dels se en ökad utländsk etablering med fysiska bankkontor, dels en förändrad inriktning hos de befintliga kontoren där rådgivning får en allt större betydelse framöver, vilket kan tala för fler bankkontor. Bankernas affärsmodell påverkar alltså valet av investeringar i traditionella bankkontor och då affärsmodellerna blir fler kan också utvecklingen i antalet traditionella bankkontor divergera alltmer mellan de olika bankerna. För stora internationella aktörer innebär etablering av kontorsnät en relativt låg investering som inte signifikant framstår som avgörande för beslut om etablering i Sverige.

Det bör också betonas att kommunikationsteknologin har utvecklats starkt de senaste åren. Härvid framstår svenskar i allmänhet som teknikvänliga med en stor öppenhet inför teknikförändringar, vilket bland annat har kommit till uttryck i ett starkt genomslag för Internet i hemmen.

Sammantaget förefaller det som att fysiska kontorsnät har minskat i betydelse som inträdeshinder. Bedömningen att hindren minskar görs även av ECA (2005, kap. 4) i en rapport som tagits fram av konkurrensmyndigheterna i Nederländerna, Irland, Storbritannien och Sverige.²⁰ Här framhålls bland annat att trenden mot minskade inträdeshinder kommer att hålla i sig på den svenska marknaden då fler finansiella tjänster erbjuds över Internet. Därutöver växer även antalet kontaktytor för utförandet av banktjänster.

Kunderna genomför allt fler betalningstjänster själva, främst via Internet. Figur 6.1 visar utvecklingen i Sverige av antalet privatpersoner som är Internetkunder i bank. Det är intressant att notera att ökningstakten är stor, samt att den inte markant har avtagit sedan millenniumskiftet. Den här utvecklingen speglar informationsteknologins utbredning i samhället i stort det senaste decenniet och är en mycket viktig faktor för dagens och framtidens konkurrens på marknaden för banktjänster. Kunderna blir mer rörliga då de lätt kan använda flera banker från en och samma dator, där de lätt kan navigera sig fram till olika Internetbanker. Detta har redan idag medfört en prispress på avgifter för betalningsförmedling. Exempelvis är betalningar av räkningar via bankgiro idag gratis hos många banker

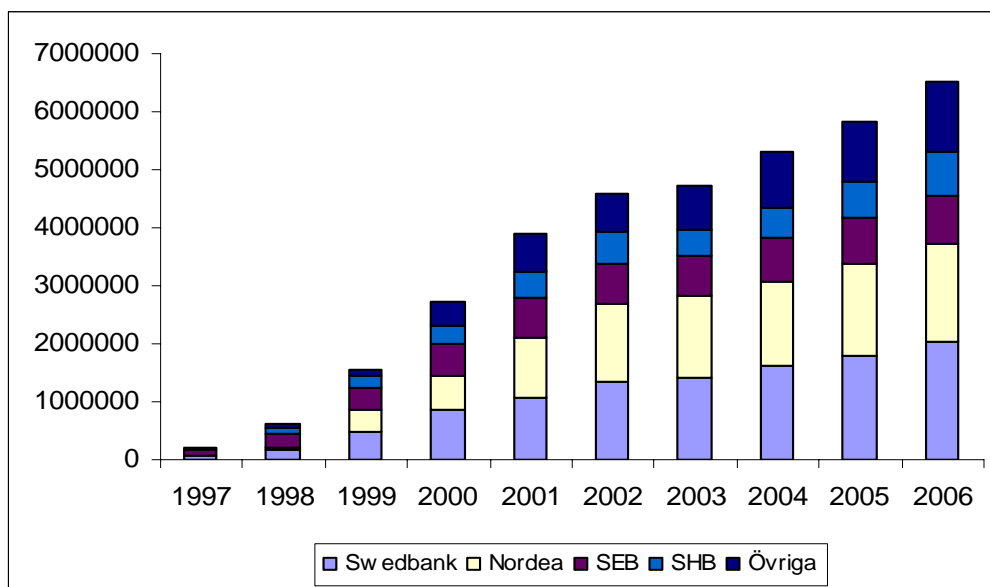
²⁰ Denna rapport låg till grund för en liknande studie som publicerades året efter, ECA (2006).

då betalningen sker över Internet. Vanligtvis utgår dock en generell årsavgift för Internetbank. Denna är dock förhållandevis låg (några hundra kronor) och har även sjunkit något sedan introduktionen av Internetbankerna.

En kanske än större kostnadsbesparing vid betalning av räkningar är, för dem som tidigare besökte sitt bankkontor fysiskt, tidsbesparingen för transport till och från bankkontoret samt kötiden i banken.

Även företag har Internetbanksavtal. Dessa är exkluderade i Figur 6.1 men utgjorde år 2006 totalt cirka 9 procent av alla avtal. Handelsbanken har här störst andel med sina 15 procent.

Figur 6.1 Antal privatkunder med Internetbanksavtal i Bankföreningens medlemsbanker (se Tabell A.17)

Källa: Svenska Bankföreningen (2007)

Anm: En person kan vara kund i flera banker och därmed ha fler Internetbanksavtal.

Det finns 13 banker i Sverige som erbjuder Internettjänster. Svenska banker är enligt olika undersökningar världsledande på utbudet av banktjänster via Internet. Sex av tio svenskar använder bank på Internet *regelbundet* och bankerna i Sverige hade i slutet av 2005 drygt 5,8 miljoner Internetbanksavtal med privatkunder (Svenska Bankföreningen, 2007).

6.3 En framtida bankmarknad

Den svenska bankmarknaden är under stor förändring. De nya utländska aktörernas etablering, branschglidningen och den nya teknologin har starkt påverkat utvecklingen för både producenter och konsumenter på den svenska bankmarknaden. Mycket talar dock för att denna förändring bara är i sin linda. De svenska bankerna har starkt vuxit de senaste tio åren i övriga Norden, Baltikum och Polen. Denna utveckling ser ut att fortsätta längre österut till bland annat Ryssland. Samtidigt sker en ökad våg av gränsöverskridande bankaffärer i Europa, med franska BNP Paribas köp under 2006 av Italienska BNL som det senaste exemplet. Det är troligt att en eller ett par stora bankkoncerner även kommer att söka sig till Norden inom en snar framtid. Jämfört med inhemska

nyetableringar som kan ske av så kallade nischbanker kommer detta i avsevärt högre grad att påverka den svenska bankmarknaden.

Inträdes hinder kan ha stor betydelse för konkurrensen och omvandlingstrycket på en marknad. Betydelsen av ett inträdes hinder varierar dock. En nystartad inhemsk bank med begränsad finansiell styrka är naturligtvis känsligare än en stor internationell bankkoncern.

Det framstår som ytterligt viktigt för nytillträdande aktörer att till rimliga villkor ha tillgång till betalningssystemen – som också kännetecknas av skalekonomi – innefattande kortbetalningar, kontantuttag via bankomat, clearing etc. Det gäller särskilt aktörer som gör anspråk på att kunna tillhandahålla ett brett sortiment av tjänster.

Enligt en rapport från Konkurrensverket (2006a, s. 69) förefaller det finnas relativt välgrundade uppfattningar om att tillträdet till vissa delar av betalningsinfrastrukturen, främst uttagsautomater, är dyrköpt för mindre aktörer, vilket enligt Konkurrensverket hämmar konkurrensen. Samtidigt noterar man att de flesta små aktörerna uppger att problemen har minskat väsentligt över tiden. Det finns också exempel på nischbanker i Irland som trots mindre omfattande investeringar i infrastruktur varit lyckosamma (ECA, 2005).

Tvivelsutan har konsumenternas förtroende för varumärken stor betydelse för valet av aktör. Emellertid synes mönstret även här i viss grad ha förändrats med den ökade användningen av IT-baserade tjänster. Bland annat underlättas möjligheterna till att "shoppa runt" i jämförelse med kontorsbesök som enda kontaktpunkt. Även om många konsumenter fortfarande är trogna sin bank kan förväntas att de i ökad omfattning kommer att vara mer förhandlingsaktiva och beredda att använda flera aktörer som tillhandahåller banktjänster. Det ligger nära till hands att även här anta att det, i vart fall till viss del, är en generationsfråga.

Sammantaget verkar idag varumärken och konsumenternas trögrörlighet hindrande för inträden. Samtidigt tenderar dessa inträdes hinder att minska i betydelse. Även om många hushåll faktiskt inte har bytt bank, så vittnar de pressade marginalerna, på i vart fall bostadsutlåningsmarknaden, om hushållens ökade valmöjligheter.²¹

Det har framhållits att byte av kontonummer bidrar till konsumenternas trögrörlighet (Nordiska konkurrensmyndigheterna, 2006, och Konkurrensverket, 2006b). Vår bedömning är emellertid att detta rimligen inte kan ha någon större betydelse. Då de löpande transaktionerna idag sker till större delen utan angivandet av kontonumret, via t.ex. uttagsautomat eller elektronisk/blankett-girering, uppstår endast en "engångskostnad" vid detta byte. Exempelvis kan förändrat kontonummer medföra att individen vid *ett* tillfälle måste byte lönekontonummer hos arbetsgivaren eller ställa om konto för autogirering.

²¹ Trögrörligheten föreföll än större för bara några år sedan. I Konkurrensverket (2000) uttrycks bekymmer över den stora trögrörligheten på bankmarknaden, bland annat på den "oligopolistiska" marknaden hos bostadsinstitut. Konkurrensverket (2001) redogör också för en enkät där det framgår att väldigt få konsumenter byter bank, och en anledning till detta är att de "har inte blivit av/inte haft tid".

Byte av kortkoder, s.k. PIN-koder, kan dock i någon mening verka bromsande för konsumenterna att byta bank. En mängd koder att lägga på minnet för varje individ förekommer i dagens samhälle. En av de mest använda koderna kan för många vara den som är knuten till betal-/uttagskortet, en kod som kan ha använts under många år. Vid byte kan då ett visst besvär att memorera koden uppstå vid *flera* tillfällen under en längre period för de löpande uttagen och betalningarna som kräver inknappning av koden. Även om detta kan ha större betydelse än frågan om kontonummer bör det inte ges någon överdriven betydelse.

Konkurrensverket (2006b) pekar även på reavinstbeskattningen vid fondbyte och tjänster som kombineras i paket (s.k. bundling) med olika typer av rabatter som bestäms av konsumenternas engagemang i banken som ytterligare negativa faktorer för konsumentrörligheten.

Det bör noteras att det finns en överenskommen rutin vid byte av bank. Denna innebär att den övertagande banken inhämtar alla nödvändiga uppgifter om kunden från den överlämnande banken. Kunden behöver således inte själv ändra t.ex. autogirobetalningar eller andra fasta transaktioner. Denna rutin underlättar naturligtvis kundernas rörlighet, då de exempelvis slipper konfronteras med sin banktjänsteman som kunden eventuellt under lång tid haft kontakt med.

En tydlig utvecklingstrend är att kunderna i allt större utsträckning är kund i flera banker (Svenska Bankföreningen, 2006b). Vår bedömning är att det ökade antalet aktörer och det ökade utbudet av tjänster, i kombination med IT-utvecklingen, kommer att förstärka trenden mot att kunderna har allt fler bankförbindelser.

I kapitel 2 redogörs för flera av de regleringar som historiskt har präglat den svenska bankmarknaden. Även om marknaden fortfarande har stora säkerhetskrav (kapitaltäckning etc.) och övervakas av en särskild myndighet, Finansinspektionen, så får den idag betraktas som en relativt fri och avreglerad marknad. Det gäller framförallt etableringsrätten. Redan 1986 fick utländska banker starta dotterbolag i Sverige och 1990 blev det tillåtet för utländska banker att öppna filialkontor (Svenska Bankföreningen, 2005). År 2004 ägde den senaste avregleringen rum då kravet på att vara bank för att få vara verksam på inlåningsmarknaden togs bort.

En indikation på om det finns inträdeshinder är lönsamheten i branschen. Höga vinster under lång tid men få ny tillträden talar för förekomst av hinder och vice versa. Även koncentrationsgraden kan ge viss vägledning avseende förekomst av inträdeshinder.

Mot bakgrund av vad som anförs i kapitel 3 kan konstateras att lönsamheten under de senaste tio åren för de fyra stora bankerna legat på en hög nivå. En förklaring är dock att de svenska bankerna har varit väldigt lyckosamma i sina utlandssatsningar. Det bör också noteras att graden av koncentration skiljer sig åt mellan de olika marknadssegmenten. Det gäller sannolikt även lönsamheten. Konkurrensen förefaller ha hårdnat i större utsträckning på utlåningssidan än på sparsidan.

För att en bank ska kunna tillhandahålla betalningsförmedlingar krävs olika typer av medlemskap i nätverk och sammanslutningar. Några av de viktigaste av dessa enheter är BGC, CEK AB, Dataclearingen, Mastercard, VISA och RIX, se de

olika bankernas anslutning till dessa i Tabell A.17. Här finns inträdesavgifter och mängdrabatter som kan vara avgörande för tillträde till dessa. Inträdesavgifterna förefaller inte utgöra något hinder för nya aktörer på marknaden för betalningsförmedling. Existensen av mängdrabatter skulle dock kunna utgöra ett hinder för nya aktörer att komma in på marknaden. Emellertid torde detta i mindre grad gälla för stora aktörer. Det kan här vara värt att nämna att Konkurrensverket prövat mängdrabatterna för betalningsförmedling. I samtliga fall har verket meddelat s.k. icke-ingripandebesked.

Under den senaste tioårsperioden har det skett 18 inträden på bankmarknaden för hushåll, de flesta ägda av svenska försäkringsbolag eller dagligvaruaktörer. Knappt hälften av dessa har så att säga startat från noll och växt organiskt. Samtidigt har ett tiotal aktörer, främst som en följd av förvärv, lämnat marknaden. Sedan mitten på 1990-talet har de utländska bankerna ökat sina marknadsandelar, främst Danske Bank. Flertalet utländska banker är dock inte verksamma på den svenska bankmarknaden för hushåll utan får anses utgöra potentiella konkurrenter.

Potentiella aktörer är typiskt sett sådana företag som förvisso idag inte är aktiva på bankmarknaden men som förhållandevis snabbt skulle kunna ställa om till att tillhandahålla banktjänster för konsumenterna. Det kan t.ex. vara fråga om företag som opererar på närliggande marknader eller som har stora kassaflöden.

Det är av naturliga skäl mycket svårt att ge en precis bild av vilka aktörer som kan etiketteras som potentiella konkurrenter. Allmänt sett kan det vara fråga om såväl svenska som utländska aktörer såsom banker, försäkringsbolag, andra finansiella aktörer och företag med många konsumenter som kunder etc.

Ett tydligt exempel på aktörer som gått från att ha varit potentiella konkurrenter till att faktiskt etablera bankverksamhet är försäkringsbolagen. Från att tidigare ha varit verksamma på försäkringsmarknaden finns nu flera försäkringsbolag etablerade också på bankmarknaden. Ytterligare exempel är dagligvaruaktörer som ICA och möbelföretag som IKEA. Gemensamt för dessa är att de har en stor kundstock, god marknadskänedom, finansiell styrka jämte kända och trygga varumärken.

Om det är goda marginaler på den svenska bankmarknaden samtidigt som inträdeshindren tenderar att minska kan ytterligare inträden förväntas från idag potentiella konkurrenter, och för den delen också att befintliga aktörer på bankmarknaden utökar sina produktportföljer till att omfatta fler marknader eller segment på bankområdet.

Referenser

- ABN AMRO, CapGemini och EFMA (2006): *World Payments Report*.
- Bankgirocentralen (2006): Internet, www.bgc.se, 2006-11-22.
- Bäckbom, M. och M. Eklöf (2007): *Mortgage Borrowing Revisited – A Study of Mortgage Equity Withdrawal in Sweden 2004-2006*, Uppsats, Handelshögskolan i Stockholm.
- CEK AB (2006): Internet, www.cekab.se, 2006-11-22.
- ECA (2005): *Comparative Study of Competition in Retail Banking and Payments Systems Markets*, Financial Services Subgroup.
- ECA (2006): *Competition Issues in Retail Banking and Payments Systems Markets in the EU*, Financial Services Subgroup.
- ECB (2005): *Payment and Securities Settlement Systems in the European Union*, Blue Book August.
- Europeiska gemenskaperna (1997): *Officiell tidning nr C 327*, 09/12/1997.
- Europeiska kommissionen (2003): Sector Inquiry under Article 17 Regulation 1/2003 on Retail Banking, Interim Report II Current Accounts and Related Services. DG Competition, Financial Services (Banking and Insurance).
- Europeiska kommissionen (2007): Sector Inquiry under Art 17 of Regulation 1/2003 on Retail Banking (Final Report), DG Comp, Brussels.
- Finansinspektionen (2006): *Utvecklingen på bolånemarknaden*, Rapport 2006:9.
- Finansinspektionen (2007): Internet, www.fi.se, 2007-01-24.
- Fondbolagens Förening (2004): *Fondsparandet i ett 10-årsperspektiv 1994-2004*.
- Fondbolagens Förening (2007): Internet, www.fondbolagen.se, 2007-03-08.
- Forbes (2006): Internet, www.forbes.com, 2007-01-25.
- Guibourg, G. och B. Segendorf (2004): *Do Prices Reflect Costs? – A Study of Price- and Cost Structure of Retail Payment Services in the Swedish Banking Sector 2002*, Working Paper Series 172, Sveriges Riksbank.
- Herring, R. J. och A. M. Santomero (2000): *What is Optimal Financial Regulation?*, Bilaga 26 till SOU 2000:11.
- Hörngren, L. (2000): *Finansiella regleringar och konkurrenskraft*, Bilaga 18 till SOU 2000:11.

- Ingves, S. och M. Blåvarg (1997): "Statens förändrade roll på finansmarknaderna", I Sohlman, M. och Viotti, S. (red) *Vem styr – politikerna eller marknaden?*, Stockholm, Ekerlids förlag.
- Juul, H. (2006): *Mobiliteten i den nordiske finansielle sektor*, Nordisk Ministerråd, 2006:507, Köpenhamn.
- Konkurrensverket (1999): *Konkurrensen på bankmarknaden – betalningsförmedling och villkor för nya aktörer*, Rapportserie 2, Nyköping.
- Konkurrensverket (2000): *Konkurrensen i Sverige under 90-talet – problem och förslag*, vol. 1, Stockholm.
- Konkurrensverket (2001): *Konsumentörligheten på de finansiella marknaderna*, Rapportserie 5, Ödeshög.
- Konkurrensverket (2006a): *Tillträdesvillkor för betalsystem – skillnader för små och stora banker*, Konkurrensverkets rapportserie 2006:1.
- Konkurrensverket (2006b): *Konkurrensen i Sverige 2006*, Konkurrensverkets rapportserie 2006:4.
- Lybeck, J. (2000): *Den svenska finansiella sektorns utveckling i modern tid*, Bilaga 3 till SOU 2000:11.
- Marquardt, R. (1994): *Banketableringar i främmande länder*, doktorsavhandling nr 55, Företagsekonomiska institutionen, Uppsala Universitet.
- Marquardt, R. (2000): *Finansmarknad i förändring*, Svenska Bankföreningen, Ekonomi-Print AB, Stockholm.
- Mastercard (2006): Internet, www.mastercardinternational.com, 2006-11-22.
- McKinsey&Company (2006): *Sweden's Economic Performance: Recent Development, Current Priorities*, McKinsey Global Institute.
- Money Mate (2007): Fonddatabas
- Nordiska centralbankerna (2006): *Nordic Banking Structures – Report*, 28 augusti.
- Nordiska konkurrensmyndigheterna (2006): *Competition in Nordic Retail Banking*, nr. 1, Ekonomi-Print AB, Stockholm.
- OMX (2006): *Market Shares – Cash Market*, omsättning för december 2006.
- SCB (2007a): Internet, www.scb.se, 2006-11-03 – 2007-02-22, Finansmarknadsstatistik.
- SCB (2007b): *Sparbarometern*.
- Schedin, H. och P. Håkansson (2000): *Den finansiella regleringsprocessen*, Bilaga 19 till SOU 2000:11.

SNS (2007): *Tillväxt i otakt*, Konjunkturrådets rapport, Elanders Infologistics Väst AB, Mölnlycke.

SOU (2000): *Finanssektorns framtid*, 2000:11.

Svenska Bankföreningen (2005): *Banker i Sverige*, Faktablad om svensk bankmarknad.

Svenska Bankföreningen (2006): Temo-undersökning.

Svenska Bankföreningen (2007): Internet, www.bankforeningen.se, 2006-11-22 – 2007-02-22.

Svenskt Kvalitetsindex (2006): Internet, www.kvalitetsindex.se, 2006-12-21.

Sveriges Försäkringsförbund (2007): Internet, www.forsakringsforbundet.com, 2007-03-07.

Sveriges Riksbank (2006a): *Den svenska finansmarknaden*.

Sveriges Riksbank (2006b): Internet, www.riksbank.se, RIX, 2006-11-22.

Sveriges Riksbank (2006c): *Finansmarknadsstatistik (FMR)*.

Sveriges Riksbank (2006d): *Finansiell stabilitet*, 2006:1.

Veckans affärer (2007): “Bankpusslet”, nr 7, 15 februari.

VISA (2006): Internet, www.visaeu.com/se, 2006-11-22.

VPC (2006): Internet, www.vpc.se, 2006-12-21.

Appendix²²

Tabell A.1 (Tabell 3.1) Bankverksamheten i Sverige för affärs- och sparbanker

År	Affärsbanker			Sparbanker		
	Banker	Kontor	Anställda	Banker	Kontor	Anställda
1997	37	2 219	40 129	87	303	3 073
1998	41	1 875	40 010	85	322	3 521
1999	40	1 847	39 607	84	293	3 615
2000	47	1 790	38 815	79	269	3 180
2001	52	1 801	39 092	77	260	2 909
2002	50	1 786	39 589	77	255	2 768
2003	49	1 815	37 567	76	231	2 602
2004	50	1 698	34 135	76	209	2 330
2005	56	1 705	34 298	71	205	2 333

Källa: SCB (2007a)

Tabell A.2 Koncernens rörelsemarginal i procent (rörelseresultat/rörelseintäkter)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Medel
SHB	49	46	50	56	52	48	53	57	59	58	53
SEB	21	23	26	28	26	29	31	33	33	40	29
Nordea	46	41	46	46	32	27	29	45	46	52	41
Swedbank	38	33	34	39	34	30	39	43	51	49	39
Övriga	16	15	8	19	22	17	19	23	24	29	19

Källa: Respektive banks årsredovisning (1997 till 2006)

Anm: I gruppen övriga ingår samtliga aktiebolag och utländska filialer i Sverige för respektive år.

Tabell A.3 Koncernens räntabilitet i procent (rörelseresultat/eget kapital)²³

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Medel
SHB	24	22	22	27	23	20	20	22	24	26	23
SEB	11	16	16	21	18	18	18	20	20	23	18
Nordea	28	29	26	20	16	13	14	22	24	25	22
Swedbank	26	22	21	27	21	18	23	24	28	24	23
Övriga	13	12	7	18	16	13	9	12	12	15	13

Källa: Respektive banks årsredovisning (1997 till 2006)

²² Ett bindestreck (-) i tabellerna betyder att data saknas. Oftast är då dessa data inkluderad i posten "Övriga".

²³ Räntabilitet är ett mått på avkastningen på det egna kapitalet. Detta kan beräknas med olika underliggande bokföringsdata för det egna kapitalet och för resultatet. Det vanligaste är att utgå från årets resultat eller rörelseresultatet, och ojusterat eget kapital. Årets resultat är enkelt men ger inte en lika bra ögonblicksbild av lönsamheten som rörelseresultatet. Rörelseresultatet är bättre av två anledningar; det exkluderar bokslutsdispositioner som inte har någonting med årets verksamhet att göra utan är en ren bokföringsterm för skatteplanering och det inkluderar inte skatt, vilket underlättar internationella jämförelser samt eventuellt andra verksamheter med andra skattesatser. För aktievärdering är det dock relevant att ta med skatter, vilket kan motivera användandet av årets resultat.

Anm: I gruppen övriga ingår samtliga aktiebolag och utländska filialer i Sverige för respektive år.

Tabell A.4 (Figur 3.9) Antal anställda i Sverige och utomlands

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Nordea	7 124	19 490	18 179	19 302	32 218	37 555	37 322	33 107	30 380	29 720
- Sverige	7 101	6 947	5 900	6 753	7 196	6 930	8 724	8 127	7 939	7 808
- Utomlands	23	12 543	12 279	12 549	25 022	30 625	28 598	24 980	22 441	21 912
SEB	10 316	10 518	13 347	13 875	19 146	20 854	19 994	19 411	19 108	19 872
- Sverige	8 995	9 057	11 503	10 881	9 389	9 816	9 479	9 254	9 237	9 305
- Utomlands	1 321	1 461	1 844	2 994	9 757	11 038	10 515	10 157	9 871	10 567
Swedbank	14 574	14 179	13 325	12 435	15 015	18 674	17 223	16 956	16 630	17 148
- Sverige	14 464	14 076	13 223	12 314	10 857	10 378	10 114	9 926	9 702	9 559
- Utomlands	110	103	102	121	4 158	8 296	7 109	7 030	6 928	7 589
SHB	7 398	8 184	8 546	8 520	8 574	9 239	9 752	9 258	9 150	9 395
- Sverige	6 133	6 898	7 142	7 115	7 004	7 276	7 575	7 194	7 100	7 228
- Utomlands	1 265	1 286	1 404	1 405	1 570	1 963	2 177	2 064	2 050	2 167

Källa: Respektive banks årsredovisning (1997 till 2005)

Tabell A.5 (Figur 4.1 och Figur 4.17) Finansiella tillgångar för svenska hushåll, miljarder kronor

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Sedlar, mynt	59	62	70	71	77	77	79	78	80	77
Bankinlåning	408	425	427	414	471	505	531	548	596	698
Riksgäld+Alleman	32	6	7	8	12	16	19	20	21	23
Premieobligationer	73	71	58	51	45	42	41	40	42	43
Privatobligationer	87	93	81	56	48	51	58	59	65	64
Aktier	402	390	571	484	418	286	366	446	565	605
Aktiefonder	236	252	397	360	302	183	223	246	319	327
Räntefonder	9	11	11	10	13	13	15	17	18	19
Övriga fonder	18	84	106	102	98	88	111	127	147	153
Försäk.spar, ind.	369	444	575	577	639	576	597	564	581	590
Övriga tillgångar	-	-	-	-	8	3	10	8	10	10
Totalt	1 692	1 837	2 302	2 133	2 133	1 840	2 049	2 153	2 445	2 608

Källa: SCB (2007b)

Tabell A.6 (Figur 4.3) Bankernas inlåning efter sektor, miljarder kronor

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Näringslivet	244	269	312	360	390	403	387	399	462	517
Offentlig sektor	22	35	51	47	55	37	43	42	56	70
Hushåll	409	438	444	441	487	524	556	569	618	712
Övriga	93	63	83	90	77	84	107	113	143	152
Utlandet	168	169	141	247	259	277	291	328	363	408
Totalt	937	975	1 030	1 185	1 269	1 324	1 384	1 452	1 641	1 860

Källa: Svenska Bankföreningen (2007)

Tabell A.7 (Figur 4.4) Inlåning av moderbolag från svensk allmänhet miljarder kr

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Swedbank	194	184	193	209	216	239	275
Nordea	199	214	212	210	219	232	254
SHB	158	167	170	177	190	209	249
SEB	168	174	189	182	185	210	233
Danske Bank, filial	-	46	44	52	55	82	70
SkandiaBanken	12	17	19	22	22	23	25
Länsförsäkringar Bank	8	12	14	16	17	20	22
Övriga	123	115	128	137	150	168	194
Totalt	862	929	969	1 005	1 054	1 183	1323

Källa: Svenska Bankföreningen (2007)

Tabell A.8 (Figur 4.5 och Figur 4.6) Inlåning från svenska hushåll, miljarder kr

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Swedbank	118	115	109	116	124	130	135	150	177
Nordea	97	95	90	89	98	100	102	107	121
SHB (inkl. Stadshypotek)	67	70	68	75	78	81	84	92	105
SEB	54	55	55	58	61	66	68	71	83
SkandiaBanken	9	10	11	16	18	20	21	22	24
Länsförsäkringar Bank	5	6	8	11	13	15	16	18	20
Danske Bank	-	-	-	8	9	10	11	13	16
Sparbanken Finn	-	-	-	7	6	6	6	7	8
ICA Banken	-	-	-	3	4	4	5	6	6
Färs & Frosta Sparbank	-	-	-	4	4	5	5	5	6
IKANO Banken	1	2	2	2	3	3	4	5	5
FöreningsSparbanken Sjuhärad	4	3	3	4	4	4	4	5	5
Kristianstads Sparbank	-	-	-	3	3	4	4	4	5
Sörmlands Sparbank	-	-	-	3	3	4	4	4	4
Sparbanken Gripen	-	-	-	0	0	3	3	3	4
Varbergs Sparbank	-	-	-	2	2	3	3	3	3
Bankaktiebolaget Avanza	0	0	0	0	0	0	0	0	3
Eskilstuna Rekarne Sparbank	2	2	2	2	2	2	2	2	3
Sparbanken Lidköping	-	-	-	1	2	2	2	2	2
Tjustbygdens Sparbank	-	-	-	1	1	1	1	1	2
FöreningsSparbanken Öland	-	-	-	1	1	1	1	1	1
FSB Boländirekt Bank	2	2	2	3	3	3	0	0	0
Postgirot Bank	5	6	6	-	-	-	-	-	-
Övriga, utländska	-	-	-	0	0	0	0	0	0
Övriga, aktiebolag	-	-	-	14	11	9	10	12	16
Övriga, sparbanker	-	-	-	39	43	44	46	51	57
Övriga	60	61	59	0	0	0	0	0	0
Totalt	425	427	414	460	493	521	537	584	676

Källa: SCB (2007b)

Tabell A.9 (Figur 4.11) Nettoflöden i värdepappersfonder, miljarder kronor

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Aktiefonder	53	14	27	69	15	17	29	20	27	23
Räntefonder	0	16	11	5	35	33	32	22	19	26
Blandfonder	18	12	20	25	5	2	6	7	7	12
Fond-i-fonder	0	0	0	0	0	0	0	9	23	14
Övrigt	0	0	0	1	3	4	2	-1	7	12
Totalt	71	43	58	99	57	57	70	56	83	86

Källa: Fondbolagens Förening (2007)

Tabell A.10 (Figur 4.9) Fondförmögenhet i miljarder kronor

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
AKTIEFONDER TOTALT	307	365	592	595	522	344	445	514	733	868
Aktiefonder reg i Sverige	279	334	548	551	481	318	414	478	666	777
som placerar enbart i Sverige							113	142	200	247
som placerar i Sverige+utoml							154	171	219	244
som placerar utomlands							147	165	247	287
Aktiefonder reg utomlands	28	31	44	45	41	26	31	36	67	90
som placerar enbart i Sverige							2	2	8	11
som placerar i Sverige+utoml							0	0	0	0
som placerar utomlands							29	34	59	78
RÄNTEFONDER TOTALT	83	104	116	123	162	205	244	275	310	340
Räntefonder reg i Sverige	37	47	53	58	72	84	96	103	120	142
som placerar i Sverige							95	102	119	142
som placerar utomlands							1	1	1	1
Räntefonder reg utomlands	46	57	63	65	91	121	148	173	190	198
som placerar i Sverige							140	164	183	191
som placerar utomlands							8	8	7	6
BLANDFONDER TOTALT	66	91	147	164	154	119	141	158	202	238
Blandfonder reg i Sverige	45	64	107	124	119	96	118	135	177	210
med 10-29% aktier							1	1	6	2
med 30-45% aktier							2	3	4	6
med 46-60% aktier							38	50	17	61
med 61-90% aktier							45	42	54	62
övriga							9	8	47	18
Generationsfonder							24	32	49	61
Blandfonder reg utomlands	21	27	40	40	35	23	23	23	25	28
med 10-29% aktier							0	0	0	1
med 30-45% aktier							0	0	0	2
med 46-60% aktier							13	13	0	14
med 61-90% aktier							10	9	9	8
övriga							0	0	15	2
Generationsfonder								0	0	1
Hedgefonder							43	50	71	82
Hedgefonder reg i Sverige					28	36	42	46	66	74
Hedgefonder reg utomlands							2	3	5	8
TOTALT	456	561	855	883	867	703	873	997	1 316	1528

Källa: Fondbolagens Förening (2007)

Anm: Exklusive Sjunde AP-fondens Premiesparfond.

Tabell A.11 (Figur 4.13 och Figur 4.14) Fondbolag, förvaltad kapital, miljarder kronor

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Robur (Swedbank)	288	263	203	245	276	349	391
SEB Fonder	176	159	121	148	162	211	254
SHB Fonder (inkl. SPP:s fonder)	89	99	87	111	135	180	214
Nordea Fonder	163	162	124	145	155	190	197
Sjunde AP-fonden	16	18	19	30	41	60	81
Länsförsäkringar Fonder	32	32	26	34	40	54	62
Skandia Fonder	35	37	26	32	35	45	53
Folksam fonder (inkl. KPA:s fonder)	14	17	16	23	29	40	49
AMF Pension	-	8	8	14	20	30	42
Danske Fonder	-	9	8	10	13	18	25
Övriga	86	82	73	133	131	198	240
Totalt	898	884	722	903	1 038	1 374	1 607

Källa: Svenska Bankföreningen (2007)

Tabell A.12 (Figur 4.16) Emissionsvolymen för aktieindexobligationer, miljarder kronor

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
SHB	1 381	2 132	2 408	1 592	2 904	5 345	8 013	10 100	13 908
Swedbank	695	853	896	1 661	1 970	4 110	6 769	9 030	11 816
SEB	1 388	1 215	1 575	1 155	1 982	1 957	3 274	5 307	8 947
Kommuninvest	795	803	1 851	3 844	2 275	2 502	6 574	5 366	7 105
Nordea	408	201	37	452	1 537	2 065	3 676	1 294	4 822
Svensk Exportkredit	1 894	542	722	1 542	1 452	2 600	2 550	2 805	2 757
Övriga	372	0	367	384	1 005	3 604	7 868	7 605	9 658
Totalt	6 933	5 746	7 856	10 630	13 125	22 183	38 724	41 507	59 013

Källa: VPC (2006)

Tabell A.13 (Figur 4.19, Figur 4.20 och Figur 4.21) Försäkringsbolagens placeringstillgångar, miljarder kronor

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Skandia	190	223	276	298	296	257	307	324	375
SEB	15	175	221	223	223	207	225	232	278
AMF	-	-	0	1	200	179	199	223	260
SHB	15	22	34	37	123	113	125	137	155
Länsförsäkringar	16	95	118	119	110	96	108	117	139
Folksam	41	54	67	68	81	81	93	111	127
Robur	-	-	-	45	43	33	39	44	57
Nordea	-	-	-	15	16	15	16	18	20
Salus Ansvar	-	-	-	6	6	5	6	6	6
Danica Fonder	-	-	-	1	4	2	2	3	5
Moderna Försäkringar	-	-	-	-	-	-	-	1	2
Övriga	250	61	95	99	3	4	4	4	7
Totalt	529	630	810	913	1104	991	1123	1219	1432

Källa: Sveriges Försäkringsförbund (2007)

Anm: Exklusive avtalsförsäkringar.

Tabell A.14 (Figur 4.25, Figur 4.26 och Figur 4.27) Bankernas och bostadsinstitutens utlåning till hushållen, miljarder kronor

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Swedbank	247	259	272	291	311	334	357	391	438
SHB	207	216	232	256	276	290	313	346	384
Nordea	103	117	128	138	150	165	184	206	229
SEB	84	94	97	103	115	133	155	181	205
SBAB (inkl. Frispar)	28	35	43	54	58	66	80	104	115
Danske Bank	0	0	0	21	25	33	41	52	62
Länsförsäkringar	1	2	3	7	13	23	31	39	45
Övriga	71	83	99	94	101	108	122	132	155
Totalt	743	806	875	962	1 049	1 152	1 284	1 452	1 634

Källa: SCB (2007a och 2007b)

Anm: SBABs tal är inklusive värdepapperiserad utlåning.

Tabell A.15 (Figur 4.28, Figur 4.29 och Figur 4.30) Bostadsinstitutens utlåning till hushållen, miljarder kronor

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Swedbank	187	198	210	229	248	274	301	337	380
SHB	174	180	191	212	231	248	271	302	338
Nordea	77	89	98	107	119	136	154	175	192
SEB	63	71	73	82	95	115	137	160	180
SBAB (inkl. Frispar)	28	35	43	54	58	66	80	104	115
Länsförsäkringar	-	-	-	2	8	16	24	31	36
Venantius	2	2	1	1	1	0	0	0	0
Danske Bank	0	0	0	1	3	7	13	-	-
SkandiaBanken	6	6	-	-	-	-	-	-	-
Totalt	537	582	617	688	762	862	979	1 109	1 241

Källa: SCB (2007a)

Anm: SBABs tal är inklusive värdepapperiserad utlåning. Danske Banks och SkandiaBankens bostadsinstitut avvecklades år 2005 respektive år 2000 och lånestocken flyttades till banken.

Tabell A.16 (Figur 4.32 och Figur 4.33) Bankernas utlåning till hushållen, miljarder kronor

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Danske Bank	-	-	-	20	22	25	28	52	62
Swedbank	60	60	62	62	62	61	57	54	58
SHB	33	36	41	44	45	43	43	44	46
Nordea	26	28	30	30	30	29	30	31	37
SEB	22	23	25	20	20	18	19	22	25
SkandiaBanken	3	4	11	12	13	14	16	17	19
Länsförsäkringar	1	2	3	4	6	7	8	8	9
Sparbanken Finn	-	-	-	8	7	8	8	8	8
Kristianstads Sparbank	-	-	-	4	4	5	5	6	6
Färs & Frosta Sparbank	-	-	-	3	3	4	5	5	5
IKANO Banken	1	1	2	2	3	4	5	5	5
ICA Banken	0	0	0	0	1	1	3	4	5
Övriga	59	70	85	64	69	73	81	88	107
Totalt	206	224	258	274	287	290	305	343	392

Källa: SCB (2007a)

Anm: Danske Bank flyttade bostadsutlåningen till banken 2005, vilket delvis förklarar den stora ökningen då.

Tabell A.17 (Figur 6.1) Banker i det svenska systemet 2006

	BGC	CEK AB <i>a</i>	Bank- förening n	RI X	VISA <i>b</i>	Master -Card <i>b</i>
Bankaktiebolag						
Bank2 Bankaktiebolag	X					
Bankaktiebolaget Avanza						
Bergslagens Sparbank AB						
Carnegie Investment Bank AB						
EFG Investment Bank AB (publ)						
Eskilstuna Rekarne Sparbank AB						
FOREX Bank Aktiebolag	X		X		X	
Färs & Frosta Sparbank AB						
FöreningsSparbanken Sjuhärad AB						
FöreningsSparbanken Öland AB						
GE Money Bank AB			X			X
HQ Bankaktiebolag						
ICA Banken AB	X		X			X
IKANO Banken AB (publ)	X		X		X	
Kaupthing Bank Sverige AB	X		X	X	X	
Länsförsäkringar Bank Aktiebolag (publ)	X		X	X		
Nordea Bank AB (publ)	X	X	X	X	X	X
Nordnet Bank AB			X			
Resurs Bank Aktiebolag			X			
SkandiaBanken Aktiebolag (publ)	X		X	X	X	
Skandinaviska Enskilda Banken AB (publ)	X		X	X	X	X
Sparbanken Gripen AB	X		X		X	
Sparbanken Lidköping AB						
Sparbanken Skaraborg AB						
Stadshypotek Bank AB	X		X		X	
Swedbank AB	X	X	X	X	X	X
Svenska Handelsbanken AB (publ)	X	X	X	X	X	X
Söderhamns Sparbank AB						
Tjustbygdens Sparbank AB						
Varbergs Sparbank AB						
Vimmerby Sparbank AB						
Utländska filialer						
ABN AMRO Bank N.V. Nederländerna	X		X	X		
AS Pareks banka, Lettland filial						
Banque Invik Luxembourg Filial					X	
Citibank International plc (England), Sverige filial	X		X	X	X	
CitiFinancial Europe plc (UK) Bankfilial Sverige						
Crédit Agricole Stockholm Filial till Calyon Bank S.A.			X	X		
Danske Bank A/S, Danmark, Sverige Filial	X	X	X	X	X	X
Deutsche Bank AG bankfilial						
Dexia Crédit Local, France, Stockholm Filial						
DnB NOR Bank ASA, Norge, filial Sverige	X		X	X		
Eurohypo AG Tyskland, Stockholm bank- filial						
Evli Bank ABP, Stockholmsfilial/ Evli Bank Plc						
FCE Bank plc (England) Bankfilialen i Sverige						

FIH Erhvervsbank A/S, Danmark, Sverige filial			
Fortis Bank SA/NV (Belgien), Filial Stockholm			
HSBC Bank plc filial Stockholm/ HSBC Bank plc			
HSH N Bank AG Tyskland, filial Sverige			
Hypo Real Estate Bank International AG (Tyskland)			
Sampo Bank Abp, Finland filial Stockholm	X	X	X
Santander Consumer Bank AS Norge, Sverige Filial			
Teller AS, Norge, filial Sverige			
The Governor and Company of the Bank of Scotland			
The Royal Bank of Scotland plc UK Nordic filial		X	
Toyota Kreditbank GmbH Tyskland, Sverige Filial			
UBS AG Switzerland Stockholm Bankfilial			
UBS Limited UK Stockholm Bankfilial			

Medlemsbanker

Ekobanken medlemsbank

JAK Medlemsbank

Sparbanker

Almundsryds Sparbank

Attmars Sparbank

Bjursås Sparbank

Ekeby Sparbank

Falkenbergs Sparbank

Farstorps Sparbank

Frenninge Sparbank

Fryksdalens Sparbank

Glimåkra Sparbank

Göteryds Sparbank

Hudiksvalls Sparbank

Häradssparbanken Mönsterås

Högsby Sparbank

Ivetofta Sparbank i Bromölla

Järvsö Sparbank

Kinda Sparbank

Kristianstads Sparbank

Kyrkhults Sparbank

Laholms Sparbank

LEKEBERGS SPARBANK

Leksands Sparbank

Långasjö Sockens Sparbank

Lönneberga Sparbank

Markaryds sparbank

Mjöbäcks Sparbank

Nordals Härads Sparbank

Norrbärke Sparbank

Närs sparbank

Orusts Sparbank

Roslagens Sparbank

Röke Sockens Sparbank

Sala Sparbank

Sidensjö sparbank

Skatelövs och Västra Torsås Sparbank		
Skurups Sparbank		
Snapphanebygdens Sparbank		
Sparbanken Alingsås		
Sparbanken Finn	X	X
Sparbanken Gotland		
Sparbanken Gute		
Sparbanken i Enköping		
Sparbanken i Ingelstorp		
Sparbanken i Karlshamn		
Sparbanken Nord		
Sparbanken Skånes Fagerhult & Hishult		
Sparbanken Syd		
Sparbanken Tanum		
Sparbanken Tranemo		
Sparbanken Västra Mälardalen		
Södra Dalarnas Sparbank		
Södra Hestra Sparbank		
Sölvesborg-Mjällby Sparbank		
Sörmlands Sparbank		
TIDAHOLMS SPARBANK		
Tjörns Sparbank		
Tuna-Vena Sparbank		
Tyringe Sparbank		
Ulricehamns Sparbank		
Vadstena Sparbank		
VALDEMARSVIKS SPARBANK		
Vallby Sparbank		
Westra Wermlands Sparbank		
Vinslövs Sparbank		
Virserums Sparbank		
Ydre Sparbank		
Ålems Sparbank		
ÅRYDS SPARBANK		
Åse och Viste härads Sparbank		
Åtvidabergs Sparbank		
Älmeboda Sparbank		

Källa: Finansinspektionen (2007) och respektive enhet från rad 1.

^a Ägare.

^b Inlösenavtal med butiker.